

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ÇOCUKLARIN BAĞLANMA DAVRANIŞLARININ
ÖZLÜK NİTELİKLERİ VE ANNE BAĞLANMA
STİLLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Ömer ÜRE**

**Hazırlayan
Özlem İLASLAN**

KONYA-2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUKLARIN BAĞLANMA DAVRANIŞLARININ ÖZLÜK
NİTELİKLERİ VE ANNE BAĞLANMA STİLLERİNE GÖRE
İNCELENMESİ

Doktora Tezi

Hazırlayan: Özlem İLASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÜRE

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Ömer ÜRE (S. Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Prof. Dr. Ramazan ARI (S. Ü. Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü)

Doç. Dr. M. Engin DENİZ (S. Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Doç. Dr. Songül Tümkaya (Ç. Ü. İlköğretim Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Erdal HAMARTA (S. Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Tez Sınavı Tarihi: 13.02. 2009

ÖZET

Bu araştırmada, cinsiyete, anne eğitim durumuna, annenin çalışıp-çalışamama durumuna, çocuğa bakım verene (bakıcı ya da anne), annelerin bağlanma stillerine göre çocukların bağlanma davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma evreni olarak Konya il merkezine bağlı Meram ilçesi seçilmiştir. Araştırmanın alışma grubu Meram ilçesine bağlı mahallelerden tesadüfi olarak seçilen üç mahalleden oluşmuştur. Araştırmanın alışma grubu tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırma grubu 2 ile 5 yaş arasında 37 kız, 20 erkek, toplam 57 ocuk ve bu çocukların annelerinden oluşmaktadır.

Çocukların bağlanma davranışlarının belirlenmesinde “Bağlanma Q-Set”i, annelerin bağlanma stilleri ise “İlişki Ölçekleri Anketi” ile ölçölmüştür. Verilerin analizinde, Kruskal Wallis testi, Mann-Whitney U testi ve Kendal Uyuşum Analizi kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Araştırmada ocukların bağlanma davranışlarının cinsiyete, çocuğun bakım tarzına ve annenin çalışıp çalışamama durumuna göre farklılık göstermediği bulunmuştur.

Anne eğitim durumuna göre, çocuğun rahatlık bağlanma davranışının farklılaştığı, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamaları, ortaöğretim ve lisans mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanma davranışının da annelerin eğitim durumuna göre farklılaştığı, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışı puan ortalamaları, ortaöğretim ve lisans mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Kaçınan bağlanma davranışının da annelerin eğitim durumlarına göre farklılaştığı, ortaöğretim mezunu annelerin kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Çocukların uyumlu ve dirençli bağlanma davranışlarının, annelerini eğitim düzeylerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur.

Annelerin bağlanma stillerine (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) göre çocukların rahatlık, uyumlu, güvenli, kaçınan (dirençli hariç) bağlanma davranışları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur.

SUMMARY

In this research whether attachment behaviours of children show differences in terms of gender, maternal educational status, maternal employment/unemployment condition, person providing care (caretaker or mother), maternal attachment styles is examined.

Meram District within the Province of Konya was selected as the research scope. The study group included three streets randomly selected among the neighbourhoods of Meram District. The study group was selected through the random element sampling method.

The research group included 37 female and 20 male children between the ages 8 of 2 and 5, totally 57 children and their mothers. The attachment behaviours of children were determined by “the Attachment Q-set” and maternal attachment styles were measured by “The Relationship Scales Questionnaire”. The Kruskal Wallis, The Mann Whitney U tests and The Kendal Concordance Analysis were applied to analyse the data.

The findings concluded from the research are summarized below.

Considering the maternal educational status it is discovered that the comfort and secure attachment behaviour score averages of children having mothers graduated from primary schools are higher than the score averages of children having mothers graduated from high schools and universities. It is found that avoidant behaviour score averages of children whose mothers graduated from high schools are higher than the average of children whose mothers graduated from primary schools.

It is concluded that there is a meaningful difference among the comfort, harmony, secure, avoidant (except resist) attachment behaviour score averages of children according to the maternal attachment styles (secure, preoccupied, dismissing, fearful).

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
SUMMARY.....	III
İÇİNDEKİLER.....	VI
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ.....	VIII
ÖNSÖZ.....	X

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
PROBLEM CÜMLESİ.....	6
ALT PROBLEMLER.....	6
SAYILTI.....	7
SINIRLILIKLAR.....	7
TANIMLAR.....	7
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	8

BÖLÜM II

PROBLEMİN KAVRAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	11
BAĞLANMA KURAMI (ATTACHMENT THEORY).....	11
Bağlanma Kuramını Doğuşu ve Tarihçesi.....	11
Bağlanma Teorileri.....	13
Bowlby'nin Bağlanma Kuramı.....	15
Mary Ainsworth'un Bağlanma Kuramına Katkıları.....	16
KURAMIN TEMEL KAVRAMLARI.....	21
Bağlanma Zihinsel Modelleri (İçsel Çalışan Modelleri).....	21
Anne Bebek Bağlanması ve Keşfetme.....	24
Bağlanma Davranışının Sürekliliği ve Değişimi.....	26
Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımı.....	30
Yetişkin Bağlanma Stilleri.....	32
Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	35
Yetişkin Bağlanmasında Bireysel Farklılıklar.....	38
Bağlanma ve Kişilik.....	40

Duygu Düzenlemesi ve Yetişkin Bağlanması.....	43
Q-Set İle Yapılmış alıŐmalar.....	44
BÖLÜM III	
YÖNTEM.....	49
Araştırmanın Modeli.....	49
Evren ve alıŐma Grubu.....	49
Veri Toplama Araçları.....	49
Bağlanma Q-Set'i.....	50
İlişki �lekleri Anketi.....	52
Verilerin Toplanması ve Analizi.....	54
Verilerin toplanması.....	54
Verilerin analizi.....	54
BÖLÜM IV	
BULGULAR.....	57
BÖLÜM V	
TARTIŞMA VE YORUM.....	75
BÖLÜM VI	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	91
EKLER.....	105
Bağlanma Q-Set'i.....	107
İlişki �lekleri Anketi.....	113
Demografik Bilgi Formu.....	115

ŞEKİLLER VE TABLOLAR

Şekil 1 : Dörtlü Bağlanma Modeli.....	36
Tablo1 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n , $\bar{X}$, Ss Değerleri.....	57
Tablo2 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	58
Tablo3 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	58
Tablo4 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	59
Tablo5 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	59
Tablo6 : Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	60
Tablo7 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışları Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	60
Tablo8 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	61
Tablo9 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	61
Tablo10 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	62
Tablo11 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	62
Tablo12 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	63
Tablo13 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	63
Tablo14 : Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	64
Tablo15 : Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n , $\bar{X}$, Ss Değerleri	65
Tablo16 : Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	66
Tablo17 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n , $\bar{X}$, Ss	

Değerleri	67
Tablo18 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	68
Tablo19 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	68
Tablo20 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	69
Tablo21 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	69
Tablo22 : Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	70
Tablo23 : Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları. ..	70
Tablo24 : Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	71
Tablo25 : Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	72
Tablo26 : Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	72
Tablo27 : Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	73

ÖNSÖZ

Bebeğin doğduğu andan itibaren, ilk etkileşim içinde bulunduğu birey, onu doğuran insan olan annesidir. Onu kucağına ilk almasıyla, hatta karnındayken bile başlayan bu etkileşim, çocuk ve anne arasında duygusal bir bağın ilk temellerini oluşturmaktadır. Beslenme ve temel ihtiyaçların karşılanması temelinde oluşmaya başlayan bu bağ, önceleri biyolojik varlığın bir devamı içindir. Daha sonra annenin bebeğinin fiziksel-psikolojik ihtiyaçlarına göstermiş olduğu duyarlılık temelinde içselleştirilerek, çocuğun kendisi, diğer insanlar ve yaşadığı dünya hakkında bir görüş geliştirmesini sağlar. Geliştirmiş olduğu bu görüş dahilinde kişilerarası ilişkilerine yön verir.

Kişilerarası ilişkileri anlama konusunda önemli bilgiler veren bağlanma kuramı; anne-çocuk arasındaki etkileşimleri, annenin oluşturduğu güven temeli, çocukların bunları içselleştirmesi ve daha sonraki yaşantısına yön vermede bunları kullanmaları konusunda bize yardımcı olmaktadır. Bu araştırmada anne-bebek (çocuk) etkileşimleri, annenin bebeğine duyarlılığı, bebeğine güven temeli oluşturması konusunda önemli yeri olan bağlanma kuramındaki temel konular dahilinde; annelerin bağlanma stilleri, çocukların bağlanma davranışları gibi konular ele alınmıştır. Çocukların bağlanma davranışları anne bağlanma stillerine göre incelenmiştir.

Öncelikle araştırmam süresince benden yardımını esirgemeyen sayın hocam, danışmanım Prof. Dr. Ömer ÜRE' ye, beni yüreklendirdiği için teşekkür ederim.

Ayrıca Tez İzleme Komitesindeki sayın hocalarım, Prof. Dr. Ramazan ARI, Doç. Dr. M. Engin DENİZ'e teşekkür ederim.

Araştırmam süresince beni dinleyen, destek veren ve her problem durumunda yardımcı olan değerli arkadaşım, Yrd. Doç. Dr. Erdal HAMARTA' ya teşekkür ederim. Sorduğum her soruda ve istediğim her türlü yardımda bana zaman ayırıp, beni aydınlatan değerli hocam Doç. Dr. Ali Murat SÜN BÜL'e teşekkür ederim. Araştırmamda, eş gözlemci olarak her zaman benimle birlikte olan ve bunun için özel

zaman ayıran, Yrd. Doç. Dr. Zeliha SELÇUKOĞLU TRAŞ ve Uzman Psikolojik Danışman Selcan HAMARTA'ya çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca çalışmaya katılan tüm çocuklara ve ailelerine teşekkür ederim.

BÖLÜM I

Giriş

Sağlıklı bireylerin yetişmesi onların sağlıklı bir çocukluk geçirmeleriyle yakından ilgilidir. Çocuğun gelişiminde, ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı bir birey olarak yetişmesinde anne-çocuk ilişkisi ve bu ilişkinin kalitesi oldukça önemlidir. Çocukluktaki etkileşimler ve kazanımlar daha sonraki yaşantıların temelini oluşturmaktadır.

Bir bebek doğduğu andan itibaren, kendisini koruması, temel ihtiyaçlarını ve sevgi ihtiyacını karşılaması için kendisinden güçlü olan bir yetişkinin varlığına ihtiyaç duyar. Bu, genelde çocuğu doğuran ve onu büyüten kişi olan annedir (Ainsworth, 1967). Bebekler altı ay civarında annelerini tanımaya, başkalarına kıyasla ona daha çok bakmaya, ona yönelip taklit etmeye, dokunmaya başlarlar. Bu davranışlar çocuğun bilişsel gelişimiyle de ilintilidir. Bu aylarda çocuklar annelerini değışmeyen, kalıcı, eşi olmayan varlıklar olduğunu anlarlar. Bu aylardan sonra bebeğın anneye olan bağılılığı güçlenir ve 12-18 aylar arasında en güçlü halini alır. Anne çocuk ilişkisinde en önemli etmenlerden biri fiziksel temastır (Hortaçsu, 2003). Ancak fiziksel temas tek etmen değildir. Anne bebek ilişkisini etkileyen en önemli etmenlerden birisi annenin bebeğine göstermiş olduğu duyarlılıktır (Maccoby, 1980, Akt. Hortaçsu, 2003; Ainsworth, 1967; Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978). Dahası, annenin bebeğine duyarlılığı (temel ihtiyaçlarını zamanında karşılaması), ulaşılabilirliği, bebeğini kabul etmesi, bebeğıyle etkileşim içinde olması ve tepkililiğı (Posada, Carbonell, Alzate ve Plata, 2004), anne ile bebek arasında bir bağı oluşmasına neden olur (Ainsworth, 1967).

Anne ile çocuğu arasında oluşan bu duygusal bağı Bowlby, bağlanma adını vermiştir. Bağlanma, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1973, 1980). Bowlby (1982), bağlanmayı, “bir kişinin korktuğında, yorulduğunda veya hasta olduğunda bir figürle ilişki kurmak ya da yakınlık sağlamak için duyduğu güçlü bir istek”, uzaklık ve zamanda bir veya birkaç figüre bebeğın bağılandığı duygusal bir bağı olarak

tanımlamıştır. Anne ile çocuk arasında oluşan bu bağlanma, önceleri bebeğin temel ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Daha sonra çocuk büyüdükçe onun duygusal gelişimini etkiler ve sağlıklı bir birey olarak toplumda yer almasını sağlar (Kayahan, 2002).

Bebekle anne arasında oluşan bağı etkileyen pek çok etmen vardır. Anne ile çocuk arasındaki bağı etkileyen etmenlerden birisi annenin bağlanma stilidir. Bağlanma stillerinin annenin tüm ilişkilerinde etkili olduğu gibi çocuğu ile olan ilişkisinde de etkili olduğu düşünülmektedir (Kayahan, 2002). Çocuğun bebeklik yaşantısının önemine ilk vurgu yapan Freud'dur. Bebek ile anne arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk psikologlardan birisi de John Bowlby'dir. Bowlby, Freud'un anne-bebek ve yetişkin-yetişkin ilişkilerinin aynı tür olduğu ve erken yaşantıların daha sonraki yetişkin ilişkiler için bir prototip (ilk örnek) oluşturacağı görüşüne belli oranda ilgi duymuştur (Waters ve Beauchaine, 2003). Bu açıklamanın anne-bebek ilişkisi için yeterli olmayacağını düşünen Bowlby (1982, 1973), anne ve çocuk arasında oluşan bağı ve bu bağın işlevlerini bir model olarak öne süren ilk kişidir. Anne ve çocuk arasında oluşan bağ, yaşayabilmek için mutlaka birilerinin bakımına gereksinimi olan çocuğun hayatta kalma şansını artırır. Bebek ve anne arasında oluşan bağ, annenin bebeğine gösterdiği rahatsızlık ya da korku belirtilerini fark etmesine ve bebeğin rahatlık, korunma ve çevreyi keşfedebilmesi için "güvenli üs" görevi sağlamasına yardım eder (Cooper, Shaver ve Colins, 1998).

Bowlby, sarılma, emme ve diğer birçok davranışın çocuğun içsel repertuarının bir kısmı olduğunu, amacının da anneyi yakında tutarak yaşam için temel oluşturmak olduğunu söylemiştir. İlk yılda bebeğin, annenin ayrılığını protesto etme, döndüğünde selamlama, korktuğunda sarılma gibi bağlanma davranışlarını aşama aşama gösterebileceğini söylemiştir (Karen, 1990).

Bağlanmayla ilgili ilk yapılan araştırmalar, Mary Ainsworth tarafından bebeklerin annelerine bağlanma tarzları ve annelerinden ayrılmaları konusunda verdikleri tepkileri incelenerek başlanmıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Ainsworth, çocukların beslenme, ağlama, kucaklama, göz kontağı kurma gibi temel pek çok

durumda her bir annenin bebeğine tepkisine dikkat ederek, onları evlerinde ve daha sonra ise Yabancı Durum adı verilen bir laboratuara alarak gözlemlemiştir (Karen, 1990). Araştırmalar sonucunda bebekler, güvenli, kaçınan, endişeli/ambivelans (kararsız) olarak üç kategoriye ayrılmıştır [(Daha sonra organize olmamışlar diye dördüncü bir sınıflandırma eklenmiştir)] (Levy, Blatt, Shaver ve Phillip, 1998). Güvenli bağlanan bebeklerin aileleri, çocuklarının tepkilerine karşı güvensiz bağlanan bebeklerin ailelerden daha duyarlıdır, tepki verirler ve genelde ulaşılabilirler. Kaçınan bağlanan bebeklerin aileleri, çoğunlukla çocuklarının stresli oldukları zamanlarda destek vermezler bedensel temas göstermezler ve sık sık reddeder ve çocuklarını yalnız bırakırlar. Endişeli bağlanan bebeklerin aileleri, muhtemelen çocuklarının ihtiyaçlarından ve endişelerinden ziyade kendi ihtiyaçlarına daha duyarlıdır, genelde müdahaleci ve tutarsızdır. Organize olmamış bebeklerin aileleri, daha problemlidir, çökmüş ve reddedilmiştir. Muhtemelen onlar, hala kendi kayıpları, travmaları, çözümlenmemiş bağlanma ilişkileri tarafından rahatsız edilmektedirler (Belsky ve Cassidy, 1994). Ainsworth'un temel öncülü, duyarlı bir annenin güven temeli sağlamasıdır. Ainsworth, bebeğin annesinin orada kendisi için var olduğunu hissetmek istediğini söylemiştir. Annesinin varlığıyla güçlenen çocuk, ilerlemeye ve dünyayı keşfetmeye hazırdır. Bu eksikse çocuk güvensiz olur ve keşfi engellenmiş olur (Karen, 1990).

Bowlby, çocuğun kişiler arası ilişkiler için bilinçaltında bir model oluşturduğunu belirtir. Eğer çocuk erken dönemdeki ilişkilerinde sevgi ve güven gördüyse, kendini sevmeye değer ve güvenilir bir insan olarak kabul eder. Ancak eğer çocuğun bağlanma gereksinimi karşılanmadıysa, çocuğun kendisiyle ilgili imgesi zayıf olacaktır. "İstenmeyen bir çocuk sadece anne babası tarafından değil, hiç kimse tarafından istenmediğine inanacaktır". "Çok sevilen bir çocuk ise sadece anne babası tarafından değil, çevresindeki herkesin sevgi ve şefkatinden emin bir şekilde büyüyecektir" (Burger, 2006). Ainsworth (1989) bebeklerin ebeveynleriyle kurmuş oldukları ilişkilerle şekillenen bağlanma biçimlerinin genellikle yetişkin olduklarında kurmuş oldukları yakın ilişkilerde de tekrarlanacağını belirtmektedir.

Yetişkin yıllarındaki bağlanma stilleriyle ilgili çalışmalar Hazan ve Shaver tarafından 1980'lerde başlatılmıştır. Hazan ve Shaver (1987), yetişkin bağlanma sınıflamasını Ainsworth'ün üçlü bağlanma stilli çerçevesinde sınıflandırarak güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve direnen bağlanma adında üç bağlanma sınıflandırması yapmışlardır.

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise üçlü bağlanma yerine dört kategorili bir bağlanma modeli sunmuşlardır. İlişkilerde kendi ve diğerlerine yönelik pozitif (olumlu) ve negatif (olumsuz) görüşler temelinde sınıflandırma yapmışlardır. Hem kendi hem de diğer kişilere yönelik olumlu görüşe sahip insanlar güvenlidirler. (1) Güvenli bağlanan kişi, kendisinin sevmeye değer olduğunu ve başkalarını da genellikle kabul edici ve destekleyici olarak düşünür. (2) Saplantılı bağlanan kişi, kendisine karşı olumsuz ancak diğer insanlar hakkında olumlu düşünceye sahiptir. Kendisini sevmeye değer görmezken, başkalarını sevmeye değer bulur. (3) Kayıtsız bağlanan kişi, benlik modeli olumlu ancak başkaları modeli olumsuzdur ve özerkliğe aşırı önem verir. (4) Her iki modelin de olumsuz olduğu stil korkulu stildir. Güvenli bağlanma stiline tam tersidir. Kişi kendini başkalarının sevgisine ve desteğine layık görmez, başkalarını da reddedici ve güvenilmez olarak görür.

Bağlanma kuramı, çocukların anne-babalarıyla olan yaşantılarından, çocukluk yaşantıları ve sonraki anne-babalık davranışları arasında bir bağlantı oluşturan zihinsel yapılar (Bowlby, zihinsel temsilleri içsel çalışma modelleri olarak ta adlandırmıştır, Bowlby, 1973) geliştirdiklerini ve bu yapıların hayat boyu tüm ilişkilerini (kendi çocukları ile olan etkileşimlerini de içeren) etkilediğini söylemektedir (Bowlby, 1980). Bowlby, zihinsel temsillerin yaşam boyu değişmez olduğunu ve her dönemde kişiler arası ilişkilerin niteliğini belirlediğini söylemektedir. Sorufe ve Fleeson (1986), içsel çalışma modellerinin hem çocuğun birey olarak yaşadığı çocukluk rollerinin hem de ailenin modellerini içerdiğini belirtmiştir (Akt. Crowell ve Feldman, 1988). Böylece bir kadın annelik rolünü kendi annesinden öğrenmektedir (Belsky, 1984) ve bir aile olduğunda da; kendi çocukluğunda yaşadığı çocukluk yaşantılarını tekrar etmeye ve annelik rolünü oynamaya yönelmektedir (Crowell ve Feldman, 1988).

Ailelerin çocukluk yaşantıları, hatıraları, beklentilerini anne-babalık davranışlarını etkilemektedir (Belsky, 1984; Ricks, 1985). Main ve Goldwyn (baskıda), ailenin içsel çalışan modelleri ve çocuklarının davranışları arasında bir ilişki kuran hipotezi destekleyen deneysel bir çalışma yapmışlardır; güvenli içsel modellere sahip annelerin, ailelerine güvenli bağlanan çocuklarının olduğunu belirtmişlerdir. Bağlanmamış (detached) olarak sınıflandırılan annelerin endişeli ve kaçınan çocuklara, saplantılı annelerin ise endişeli ve dirençli çocuklara sahip olduklarını belirtmişlerdir (Akt. Crowell ve Feldman, 1988).

Annenin içsel çalışan modelleri çocuğuna göstereceği duyarlılığın niteliğini etkilemektedir (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985). Güvensiz bağlanmaya sahip bir anne-babayı düşündüğümüzde, bu anne baba sadece bebekten gelen sinyalleri yanlış yorumlamakla kalmaz, aynı zamanda yanlış yönlendirici geri bildirimler de verir. Başka bir deyişle, bağlanma modelinde sorun olan anne-baba kişiler arası ilişkilerle ilgili yeterli, organize olmuş olumlu bir içsel çalışan model geliştirecek olan bebeğin bu gelişimsel görevi yerine getirmesine de engellemiş olur. Başka bir bakış açısıyla güvenli bağlanmaya sahip anne-babalar için tersi olmaktadır. Böyle bir anne-baba ilişkileri ile ilgili uyumlarını artırıcı bilgiler vereceklerdir (Bretherton, 1990). Erken yaşlarda ve tekrarlayan etkileşimlerle ileriki yıllara aktarılan bağlanma zihinsel modellerinin, kişinin bağlanma örüntüleriyle tutarlı bir bağlanma figürü rolü üstlenmesine ve kendi modellerini sonraki nesillere aktarmasına yol açtığını varsayılmaktadır (Güngör, 2000).

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında; çocukların bağlanma stillerinin annelerinin onlara karşı davranışları ve onların tepkilerine duyarlı olup olmamalarıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Annenin duyarlılığı ise onun kendi bağlanma stilinden (annelik/maternal zihinsel modellerinden) kaynaklanmaktadır. Anne kendi bağlanma stiline göre çocuğuyla etkileşim içinde bulunacaktır ve buna göre çocuğunu yetiştirecektir. Bu etkileşim ortamında büyüyen çocuk annesiyle özdeşleşecek ve kendisi anne baba olduğunda da çocukluğunda yaşadığı aynı davranış örüntülerini benimseme eğilimi içerisinde olacaktır. Böylece bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı az ya da çok sağlanacaktır (Bowlby, 1969, Akt. Güngör, 2000). Bu yüzden çocukların

bağlanma davranışlarının anne bağlanma stillerine göre incelenmesi alana katkı sağlayacaktır.

Problem Cümlesi

Bu araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve annelerinin bağlanma stillerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmada özlük nitelikler olarak; çocuğun cinsiyeti, anne eğitim durumu, annenin çalışıp-çalışmaması, çocuğa bakım veren (çocuğa kimin baktığı; anne ya da bakıcı), değişkenleri ele alınmıştır.

Annenin bağlanma stilleri olarak; güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı, bağlanma stilleri, çocuğun bağlanma davranışları olarak da; rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan bağlanma davranışları ele alınmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni; çocuğun bağlanma davranışlarıdır.

Çocukların bağlanma davranışları özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre farklılaşmakta mıdır?

Alt Problemler

Araştırmanın genel amacına uygun olarak araştırmanın alt amaçları aşağıda verilmiştir.

1. Cinsiyet değişkenine göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2. Annelerin eğitim durumuna göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3. Annelerin çalışıp-çalışmamasına göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

4. Çocuğa bakım verene göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

5. Anne bağlanma stillerine göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Sayıtlı

Araştırmaya katılan annelerin Kişisel Bilgi Formu ve İlişki Ölçekleri Anketini gerçek durumlarını yansıtacak şekilde içten doldurdıkları kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri Konya ili Meram ilçesinde yaşayan anneler ve onların iki ile beş yaş arasındaki çocukları ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri, “Kişisel Bilgi Formu”, “İlişki Ölçekleri Anketi” ve “Bağlanma Q-Seti”nin verileri ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bağlanma: İnsanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağ (Bowlby, 1982).

Bağlanma Davranışı: Bebek ile bakımı üstlenen kişi arasında kurulan, hem güvenlik hem de keşfetme ihtiyacını giderecek ortamı sağlamak amacıyla fiziksel yakınlığı güçlü tutacak duygusal bağlanma sağlayan her türlü davranış (Bowlby, 1977, Akt. İmamoğlu, 2003).

Bağlanma Stili: İnsan hayatının ilk yıllarında anne ile bebek arasında kurulan ve daha sonraki tüm ilişkilerin şeklini belirlediği varsayılan bağlanma davranışı (Bowlby, 1977, Akt. İmamoğlu, 2003).

Güvenli Bağlanma Stili: Diğer insanların olumlu değerlendirmesiyle birlikte yaşanılan değerlilik ve sevilbilirlik duygusu (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı Bağlanma Stili: Diğer insanların olumlu değerlendirilmesiyle birlikte yaşanan bir değersizlik (sevgisizlik) duygusu (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Korkulu Bağlanma Stili: Diğer insanların güvenilmez ve reddeden insanlar olacağı düşüncesi ile kendisinin sevilmeceğine ilişkin beklentiler ve seilmeme duygusu (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kayıtsız Bağlanma Stili: Diğer insanlara karşı olumsuz bir tutumla birlikte bir sevgi-değerlilik duygusu (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güven Temeli: Duyarlı bir annenin çocuk ihtiyaç duyduğunda orada olması ve bebeğin bunu bilmesi. Keşfetme olmadan önce karşılanması gereken temel ihtiyaç (Karen, 1990).

Keşfetme: Bebeğin/çocuğun annesini güven temeli olarak kullanarak, fiziksel ve sosyal etkileşimde yeterli olmak için çevreyi araştırması (Ainsworth ve Marvin, 1995).

Yabancı Durum Prosedürü: Ainsworth'ün bir yaşındaki çocukların bağlanma davranışlarını organizasyonunu incelemek için geliştirdiği sekiz aşamalı bir yöntem (Sroufe ve Waters, 1977). Gelişim psikolojisinin en güçlü tanımlayıcı görüşlerinden biri (Waters ve Beauchaine, 2003).

Araştırmanın Önemi

Çocuklukta ilk yaşantılar, özellikle çocuğun gereksinimlerini karşılayan anne ya da diğer bakımı üstlenen kişilerle geçirilen yaşantılar yetişkin hayata yön vereceği için çok önemlidir. Annenin çocuğundan gelen sinyallere uygun tepkiler vermesi, duyarlı olması onu çocuğuyla arasında kurulacak olan bağlanma ilişkisini etkileyecektir. Anne-çocuk bağlanma ilişkisini, annenin bağlanma stilleri de etkileyecektir. Çünkü anne, kendi bağlanma stiline göre çocuğunun ihtiyaçlarına cevap verecektir. Bağlanma ilişkisi içerisinde annenin verdiği tepkiler, gösterdiği duyarlılık ve kendi bağlanma stilleri, çocuğun bağlanma davranışını etkileyecek ve çocuklukta kazanılmış olan bu bağlanma davranışları ilerde yakın ilişkilerde, kendisi anne-baba olduğunda; anne-babalık davranışlarında etkili olacaktır. Böylece çocuğun bağlanma davranışları annenin

bağlanma stilleri tarafından etkilenmiş olacaktır ve bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı sağlanacaktır.

Literatür incelendiğinde, bağlanma konusunun dünya çapında çok çalışıldığı görülmektedir. Ülkemizde de uzun yıllardır çalışılmaktadır. Ancak ülkemizde okul öncesi yıllarda anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin çok fazla çalışılmadığı görülmektedir.

Bu açıdan araştırmanın temel konusu olan okul öncesi dönemde bulunan çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının bulunması; ülkemizdeki bu boşluğu doldurabilir ve anne çocuk arasında yapılan araştırmalara katkı sağlayabilir. Ayrıca annenin bağlanma stillerinin çocuğun bağlanma davranışlarını açıklama gücünün belirlenmesi bağlanma stillerinin kuşaklar arası aktarımın kuramsal açıdan test edilmesine yardımcı olacaktır.

BÖLÜM II

Problemin Kavramsal Temeli ve İlgili Çalışmalar

Bu bölümde, önce bağlanma kuramı, ortaya çıkması, kurama katkı sağlayanlar, çocuk bağlanması, yetişkin bağlanması, bağlanmayla ilgili bazı kavramlara ve araştırmalara yer verilmiştir.

Bağlanma Kuramı (Attachment Theory)

Bağlanma Kuramının Doğuşu ve Tarihçesi

Bağlanma kuramı John Bowlby'nin eklektizm yaklaşımı sayesinde büyük başarı kazanmıştır. Bağlanma kuramını ilk kez Bowlby Londra'da İngiliz Psikoanaliz Topluluğu'nda klasik kabul edilen "Çocuğun Annesine Bağının Doğası"(1958), "Ayrılma Kaygısı"(1959), ve "Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Matem"(1960) adlı üç makalede sunmuştur (Bretherton, 1992). Yetişkin (anne)-bebek bağlanmasına tanımlayıcı bir bakış açısı kazandıran Bowlby (Waters, 1981), psikanaliz, etoloji, deneysel psikoloji ve öğrenme kuramlarından yararlanarak çocuk gelişimine temel olacak ve psikoloji ile psikiyatrinin pek çok alanı için doğurgular sunacak bir kuram geliştirmek üzere çalışmalara başlamıştır (Hinde ve Stevenson-Hinde, 1991, Akt. Kart, 2002).

John Bowlby, 1928'de Cambridge Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra ciddi bir bilim eğitimi almış 1936'da çocuk eğitim danışmanı olarak çalışmaya başlamıştır. Kariyer hedeflerini düşünürken uyumsuz çocuklar için okullarda ve yetimhanelerde gönüllü olarak çalışmaya başlamış ve iki çocukla olan yaşantısı onun profesyonel hayatına yön vermiştir. Bu çocuklardan biri, anne figürüne hiç sahip olmamış, hırsızlık nedeniyle okuldan atılmış, çok yalnız bir çocuktur (13- 19 yaş arasında), diğeri ise Bowlby'nin yanından ayrılmayıp onu gölge gibi takip eden kaygılı bir (7- 8 yaşlarında) çocuktur (Ainsworth, 1974, Akt. Bretherton, 1992).

Bowlby, İngiliz Psikanalitik Derneği'nde eğitim verdiği dönemde üç temel grup vardır; A Grubu: Freud'un yandaşları, B Grubu: Klein'in yandaşları, C Grubu: taraf

tutmayanlar. Bowlby bu esnada Kleinden etkilenmiş ve onunla yakınlaşmıştır. Bowlby, kaybın patolojik etkileri ve erken ilişkilere yaptığı vurguyla psikanalizde nesne ilişkileri yaklaşımını benimsemesine rağmen, çocuk psikiyatrisinde Klein'in yaklaşımı konusunda bir takım şüphelere sahiptir. Klein, çocuğun duygusal problemlerinin dışsal kaynaklardan çok libidinal güçler ve saldırganlık arasındaki içsel çatışmalardan oluşan fantezilerden kaynaklandığına inanmaktadır. Ancak Bowlby, çocuğun duygusal problemlerinin aile yaşantılarıyla ilişkili olduğunu düşünmektedir (Bowlby, 1987, Akt. Bretherton, 1992).

Bowlby'nin ilk deneysel çalışması Londra Çocuk Danışma Kliniği'ndeki notlarına dayanmaktadır. Klinik hastaların çoğu; okuldaki uyumsuz, sevgi eksikliği olan ve hırsızlığa yatkın erkek çocuklarıdır. Kırk dört durum incelemesinde Bowlby, ayrılma ve anne eksikliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Bowlby (1951)'e göre böylesi çocukların temel sorunu, yaşamlarının ilk yıllarında anne figürüne gerçek bir bağlanma oluşturma olanağından yoksun kaldıkları için sevmeyi başaramamalarıdır. Bowlby (1951) ayrıca, bir süre ebeveyni yanında normal bir çocukluk geçiren ancak daha sonra uzun süreli ayrılıklar nedeniyle acı çeken çocuklarda da aynı semptomları gözlemlemiştir. Bu çocuklar, insanlara yakınlaşmaktan sürekli vazgeçmekte ve bu nedenle sarsılmaktadırlar. Bu gözlemler, Bowlby'nin anne ile bebek arasındaki duygusal bağa gereken önemi verilmeden gelişim sürecinin anlaşılamayacağı görüşüne yol açmıştır. Bu bağ herhangi bir nedenden ötürü koptuğunda, çocuk son derece ciddi ve olumsuz problemler yaşamaktadır. Bowlby, zihinsel olarak sağlıklı büyümek için bebek ve küçük çocukların anneye sıcak, yakın ve sürekli bir ilişki yaşaması gerektiği ve bu ilişkide doyum ve hazzın da yer almasının zorunlu olduğu düşüncesinde olduğundan, sorularına etolojide yanıt aramıştır. Lorenz'in (1935) kazlar ve diğer kuşlarla ilgili çalışmaları Bowlby'nin dikkatini çekmiş ve sosyal zincirin oluşmasında "beslenmenin" önemli olduğu önerisini ve hayvanları doğal ortamlarında gözleme şeklindeki etolojik yöntemi benimsemiştir (Akt. Bretherton, 1992).

Bağlanma kuramına önemli katkılar sağlayan diğer bir isim de Mary Ainsworth'tür. Mary Ainsworth, Toronto Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra doktora danışmanlığını hocası Emet William Blatz yapmıştır (Bretherton, 1992).

Ainsworth, burada çalışma hayatına yön verecek olan güvenlik kavramı ile tanışmıştır. Blatz'a göre, güvenliğin pek çok çeşiti vardır. Onun ilk geliştirdiği şey kendisinin “olgunlaşmamış bağımlı güvenlik” olarak isimlendirdiği şeydir. Bebekler ve küçük çocuklar, davranışlarının sonuçları için sorumluluk alan ve onlara bakan anne-baba figürlerine güvенеbiliyorlarsa, kendilerine de güven hissederler. Çocuğun öğrenme isteği, onun etrafındaki dünya hakkında meraklanmasına, onu keşfetmesine ve onu öğrenmesine neden olur. Fakat öğrenme başlı başına bir güvensizliktir. Eğer çocuk dünyayı keşfederken, korkmaya ve rahatsız olmaya başladığında, bir aile figürüne dönebiliyorsa bu çocuk güvenlidir. Bu durum çocuğun rahatlaması için gereklidir. Bu şekilde ailenin ulaşılabilirliği, çocuğa öğrenmek ve keşfetmek için güven temeli sağlar. (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Hocasının görüşlerinden etkilenen Ainsworth doktora tezinin tamamını güvenlik üzerine dayandırmıştır (Bretherton, 1992).

Bowlby ve Ainsworth'ün kişilik gelişimi hakkındaki düşünceleri karşılaşmadan önce paralellik göstermesine rağmen, onların ortaklıkları birlikte çalıştıkları sırada olmuştur. Mary Ainsworth, Bowlby'nin Tavistock Kliniği'ndeki araştırma projesine katıldıktan sonra Bowlby'nin düşüncelerini deneysel olarak denemekle kalmamış aynı zamanda teorinin önemli birçok kavramının yayılmasına öncülük etmiştir (Bretherton, 1992, 2003). Ainsworth, Tavistock Kliniği'nde, Robertson'ın II. Dünya Savaşı'nda evsiz kalan çocuklarla yaptığı görüşmelerine yardım etmek için işe başlamıştır. Robertson'ın işten ayrılması üzerine onun yaptığı verileri analiz etmiş ve kayıttaki çocukların davranışlarından çok etkilenmiştir. Ailelerinden ayrılmak zorunda kalan çocukların tepkilerini o zamanki bakış açısından (psikanaliz ve öğrenme kuramları) farklı bir bakış açısı getiren Bowlby'nin araştırmasıyla ilgilenmeye başlamıştır (Bretherton, 1992, 2003).

Bağlanma Teorileri

Bebek ve annesi arasındaki ilk yaşantıları ele alan ve bağlanma kuramının da etkilendiği birçok teori vardır. Aşağıda bu teorilerden birkaçı özetlenmiştir.

Freud'un Teorisi: Freud'a göre bağlanma bedensel ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bebeğin annesine bağlanmasını annenin onu doyurması ile

ilişkilendirerek anlatmaktadır (Fonagy, 2001, Akt. Seven, 2006). Freud, anneyi tek, eşsiz, tüm yaşam için değiştirilemez olarak kurulan ilk ve en güçlü sevgi objesi ve daha sonraki ilişkiler için de ilk örnek olarak tanımlamıştır (Ainsworth, 1969). Ancak bu teori “bebeklerin niçin başka insanları ilginç buldukları sorusunu cevaplayamamaktadır (Fonagy, 2001, Akt. Seven, 2006).

Lorenz’in Teorisi [basımlama (imprinting)]: Basımlama, bazı kuşların yumurtadan ilk çıktığı anda çevresinde hareket eden ilk nesneye bağlanıp sürekli o nesneyi izlemelerine verilen isimdir. Konrad Lorenz ilk gözlemini kaz civcivleri üzerinde yapmıştır; civciv yumurtadan ilk çıktığında Lorenz yürümüş ve civciv onu izlemiştir. Daha sonra civcivin annesi onun yanına geldiği halde civciv Lorenz’i izlemeyi bırakmamıştır (Hoffman ve Ratner, 1973, Akt. Cüceloğlu, 1998). Civciv doğumdan 13-16 saat arasındaki üç saatlik bir zaman süresi içinde hareket eden nesneye bırakılırsa basımlama en iyi şekilde gerçekleşir. Bu devre geçtikten sonra basımlama geçen zamana oranlı olarak gittikçe zorlaşır. Bu devreye “kritik dönem” adı verilir (Hess, 1972, Akt. Cüceloğlu, 1998).

Harlow’un Teorisi: Harlow, maymunları doğumdan hemen sonra annelerinden ayırmış ve yapay annelerle büyütüştür. Yavru maymunların kafesine, biri telden yapılmış ve üzerinde süt şişesi bulunan, diğeri yalnızca yumuşak kumaştan yapılmış ve ısıtılmış iki “anne” konmuştur.

Araştırmacılar yavru maymunların süt vermeyen ama sıcak ve yumuşak anneyi tercih ettiklerini, korktuklarında da ona sarıldıklarını görmüşlerdir. Bu sonuç bağlanma ilişkisinde ana maymunun açlık giderilmesiyle ilişkisinin gerekli olmadığını ve böyle bir ilişkinin bağlanma ilişkisinin kurulması için yeterli olmadığını göstermiştir. Gerçek ana-yavru ilişkisinden yoksun büyüyen maymunların, ilerde kendi cinslerine has bazı davranışları gerçekleştirmelerinde sorun yaşamışlardır. Bu bulgular Bowlby’nin ilk bağlanma ilişkisinden yoksunluğun, sonraki ilişkilerin niteliğini etkileyeceği doğrultusundaki savını desteklemiştir. Harlow’un araştırması, fiziksel temasın anne-yavru bağlanmasının kurulmasında önemli olmakla birlikte, tek ve en önemli etmen olmadığını göstermiştir (Maccoby, 1980, Akt. Nuran Hortaçsu, 2003).

Bowlby'nin Teorisi: Bugün en baskın olan bağlanma teorisidir (Cassidy, 1999, Akt. Seven, 2006), ve ayrıntılı bilgi aşağıda sunulmuştur.

Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Yukarda da bahsedildiği gibi Bowlby'nin ilk çalışma hayatında karşılaştığı çocuklar, onu, anneden ayrılmanın sonuçlarını çalışmaya sevk etmiştir. Bowlby, geçmişte psikanalist görüşle çocuğun hayal dünyasıyla çok fazla ilgilenildiği ve bir çocuğun gerçek yaşantısına çok az ilgi gösterildiğine inanmıştır. Ayrıca bebeklerin çevrenin pasif bir alıcısı olduğuna inanmamıştır. Tersine, onların çevrelerini araştıran, meraklı, yetenekler olduklarına inanmıştır (Waters, Crowell, Elliot, Corcoran ve Treboux, 2002). Londra Çocuk Danışma Kliniği'nde çalışırken, bir çocuğun kişiliğinin gelişiminde anne-baba etkileşiminin oynadığı rolü görmüştür. 1948'de kendi araştırma ünitesini kuran Bowlby, çocuk gelişiminde önemli olan gerçek olaylara inanmış ve anneden erken ayrılma üzerine odaklanmıştır. Araştırma takımıyla iki araştırma projesine başlayan Bowlby, ailelerinden ayrılmış, bir ile dört yaş arasında altmış altı tane çocuğu gözlemlemeye başlamıştır. Bu gözlemi savaş zamanı Anna Freud'un yanında çalışmış James Robertson yapmıştır. Robertson, önce ayrılma ve sonra ardından bir araya gelme konusunda evde aileleri ve çocuklarıyla etkileşimini gözlemlemiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün İkinci Dünya Savaşı sonrasında ailesiz kalan çocukların durumlarının incelenmesi konusunda Bowlby'den yardım istemesi üzerine Bowlby, üçüncü bir çalışma yapmıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Ayrılma ve bir araya gelmede çocuğun tepkisini açıklamada psikanalitik teorinin yetersiz kaldığını gören Bowlby, etolojik yaklaşımı benimsemiştir. Evrim teorisini, sistem teorisini, bilişsel psikoloji ve etolojide kendi teorisini açıklamaya çalışmıştır. Etolojide onun rehberi, 1954'te Tavistock Kliniği'nde seminerlere başlayan Robert Hinde olmuştur. Bowlby, Harlow'un bebek maymunlarla yaptığı çalışmayı da içeren hayvan araştırma literatüründen etkilenmiş ve bebekle annesi arasındaki bağın beslenmenin ötesinde fiziksel temasla ilgili olduğunu görüşünü benimsemiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Kuramının temellerini psikanalitik temele ters düşen evrimsel-etolojik bir yaklaşım çerçevesinde oluşturduğu "Çocuğun Anneye Bağının Doğası", "Ayrılma

Kaygısı” ve “Acı ve Matem” isimli üç kitabında ortaya koymuştur (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bebeğin bağlanma davranışları amaçları doğrulayan davranışsal bir sistemle kontrol edilmektedir. Bu sistemde onu koruyan gözetken yetişkine (bu genelde annedir) yakınlığı sürdürmeye dair amaçlar seti yer alır ve çocuğun güvende olmasını ve hayatta kalmasını sağlar. Bowlby bağlanma davranışının yalnız çocuklukta değil, yaşam boyunca yeme-içme, cinsellik kadar önemli olan bir insan davranışı olarak düşünmüştür (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Bowlby’e (1982) göre, bağlanma duygusal bir bağdır. Bu bağ, rahatlığı, korumayı ve güvenliği içermektedir. Bağlanma davranışının emme, tutma, gülme gibi içgüdüsel tepkilerden oluştuğunu ve bunun anneyi bebeğe bebeği de anneye yakınlaştırdığını söylemektedir (Bretherton, 1992). Bowlby (1969), insanların tuhaf, karanlık, tehlikeli ve bilinmeyen şeylerden korktuklarını ve bunlarla mücadele edebilmek için birinin desteğine ve yakınlığına ihtiyaç duyduğunu, bunun için herkesin bir bağlanma donanımıyla dünyaya geldiğini söylemektedir (Akt. Kart, 2002). Bebekler bağlanma figürleri ortadan kalktığında üç temel tepki gösterdiklerini söylemektedirler. Birincisi; ağlayarak durumu protesto etmek, ikincisi; umutsuzluk ve yas tepkileri, üçüncüsü ise; bağlanmanın çözülmesidir (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby (1982), bağlanma ilişkilerinin işlevlerini ve bağlanmanın üç özelliğini belirtmiştir. Birincisi; bakım verene (anneye) yakın olma, ikincisi; çevreyi keşfederken ve yeni şeylere başlarken destek alabileceği “güvenli üs” olarak anneyi kullanma ve üçüncüsü; bebeğin rahatlık, koruma ve destek için anneye güvenmesini sağlayan bir sığınak olmasıdır.

Mary Ainsworth’un Bağlanma Kuramına Katkıları

Güven kavramıyla, doktora öğrencisi iken hocası William Blatz’la tanışan Ainsworth tezinde “erken yaşlarda ailedeki güven duygusunun, bireyselliğin ve diğer alanlardaki ilgi ve becerilerin gelişmesinde basamak olduğunu” söylemiştir (Ainsworth, 1940, Akt. Bretherton, 1992). Bowlby’nin araştırma grubuna katılmasıyla da Robertson’ın yapmış olduğu doğal gözlemlerden etkilenmiş ve bu gözlemlerin tekrarını yapmaya karar vermiştir. Tavistock Kliniği’den ayrıldıktan sonra anne-bebek

etkileşiminin kalitesindeki bireysel farklılıkları belirlemek için Ugandalı bebeklerle çalışmaya başlamıştır (Bretherton, 1992).

Ainsworth'un Uganda Projesi: Eşinin görevi dolayısıyla 1953'te Uganda'ya giden Ainsworth 26 Ugandalı bebekte bağlanmanın gelişimini incelemiştir (Bretherton, 2003). Dokuz ay süresince her iki haftada iki saatlik süreyle bebekleri ve ailelerini gözlemlemiştir. Uganda verileri, anne-bebek etkileşiminin kalitesindeki bireysel farklılıklarını çalışmak için zengin bir kaynak olmuştur (Ainsworth, 1963, 1967, Akt. Bretherton, 1992). Tüm bu verilerden, annenin bebeğinin sinyallerine tepkisinin değerlendirmesine dayanan mülakat formlarından üç farklı bağlanma örüntüsü ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanan bebekler, annelerinin varlığında keşiften memnun görünmüşler ve annelerinin yokluğunda çok az ağlamışlardır. Güvensiz bağlanan bebekler, annelerinin yardımıyla bile çok az keşif davranışında bulunmuşlar ve annelerinin yokluğunda çok ağlamışlardır. Bu durum anne duyarlılığıyla ilişkilendirilmiştir. Henüz bağlanmamış bebekler ise, annelerine fark edilir nitelikte değişen davranışlar sergilememişlerdir. Duyarlı annelerin bebekleri güvenli bağlanmaya meyilli olmuşlardır, güvensiz bebeklerin anneleriye az duyarlı davranmışlardır (Bretherton, 2003).

Ainsworth (1967), yeni doğan bir bebeğin annesine veya bir başkasına hemen bağlanmadığını ancak; yaşamın ilk yılında bağlanmanın oluşmaya başladığını, ayrılma durumunda da oluşan bağdan dolayı bebeğin bunu protesto edeceğini söylemektedir. Yapılan bu protesto davranışı bağlanma davranışının oluştuğuna dair bir işaret olmaktadır. Ainsworth Ugandalı bebeklerle çalışırken bağlanma davranışı için ölçüt oluşturabilecek davranışları gözlemlemeye çalışmış ve bağlanma davranış örüntülerinin listesini aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- 1- Farklı ağlama
- 2- Farklı gülme
- 3- Farklı ses çıkarma
- 4- Anne ayrıldığında ağlama (ayrılma protestosu)

- 5- Takip etme
- 6- Görsel-motor uyum
- 7- Tebessümle selamlama ve genel heyecan
- 8- Selamlarken kolları kaldırma
- 9- Selamlarken elleri vurma
- 10- Annenin üzerine tırmanma
- 11- Annenin kucağına yüzünü gömme
- 12- Hareket ederek yaklaşma
- 13- Öpme ve sarılma
- 14- Keşif için güven temeli olarak anneyi kullanma
- 15- Güvenlik limanına kaçış

Bowlby, yukarıda bahsedilen bağlanma davranışları dışardan gözlemlenen ve bağlanma ile ilgili anlam çıkarılan bağlanma sisteminin tehdit ya da tehlike durumunda anneleri (bakıcıları) ve bebekler arasında yakınlığı sürdüren davranışlar olduğunu söylemiştir. Ayrıca bağlanma sisteminin keşfetmede çocuğa güvenlik kaynağı sağladığını söylemiştir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bowlby, bağlanma eğilimi ile çevreyi keşfetme eğilimi arasında paralellik olduğunu ve doğuştan kazanıldığını söylemiştir. Yabancı bir durumla karşılaşmak çoğunlukla çocuğu tehdit eder, anne yanındaysa kendini güvende hisseder ve çevreyi keşfeder. Anne yanında değilse ya da çocuğun sinyallerine tepki vermiyorsa çocuk çevreyi keşfetmekten ziyade annenin ilgisini çekmeye çalışır. Keşfetme sisteminin çalışabilmesi için bağlanma sistemi sakın kalmalıdır (Hazan ve Shaver, 1990; Akt. Kart, 2002).

Ainsworth'un Baltimore Projesi: Ainsworth, Afrika'dan döndükten sonra (1963) Baltimore adı verilen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Anne-bebek bağlanma örüntülerini anlamak için 26 Baltimore ailesi ve bebekleri doğmadan önce alınmışlar

(Bretherton, 1992), doğduktan sonra da dört saat süren aylık ev ziyaretleriyle bu bebekler evlerinde gözlemlenmişlerdir. Daha sonra bu bebekler on iki aylık olduklarında yeni ve aşına olmadıkları bir durumda nasıl davranacaklarını görmek için John Hopkins Üniversitesi'nde, "Yabancı Durum" adı verilen bir laboratuvar ortamında gözlenmişlerdir. Bu çocukların güvenli bir üs olarak annelerini kullanarak üç dakika yabancı birisiyle kalınca nasıl tepki verdiklerini ve stresle nasıl başa çıkabildiklerini araştırılmıştır. Bu "Yabancı Durum" yöntemiyle Ainsworth ve arkadaşları güvenli, güvensiz-kaçınan ve güvensiz-kararsız olarak üç bağlanma örüntüsü gözlemlemişlerdir (Ainsworth ve diğ., 1978).

Ainsworth, bu sınıflandırma sistemini dünyayı keşfetmek ve güven temeli olarak anneyi kullanmaya odaklandığını söylemektedir. Çocuk fiziksel çevreyi keşfetmek için annesinde ayrılmakta ve ona dönmektedir. Önemli olan keşif için annesinden bağımsız bir şekilde ayrılıp, güven temeli olarak anneyi kullanarak keşifte bulunmasıdır. Bunlar dikkate alınarak yapılan bağlanmanın örüntüleri aşağıda özetlenmiştir (Ainsworth, 1970).

a) Güvenli Bağlanan Bebekler

Bu bebekler anneleri odadayken, onları güven temeli olarak kullanarak çevreyi keşfetmişler, yabancı birinin varlığında kaygı duymuşlar ve ondan kaçmışlardır. Annelerinin kısa süreli odadan ayrılmasına üzölmüşler, ağlamışlardır. Anneleri odaya geri döndüğünde annelerine yakınlaşmışlar, fiziksel temas istemişler ve annelerinin kollarına sarılarak rahatladıktan sonra çevreyi keşfe devam etmişlerdir (Fonagy, 1999; Bretherton, 2003).

Ev gözlemlerinde bu bebeklerin annelerinin, bebeklerinin ilk üç ayında diğeri diğeri bebeklerin annelerine göre daha duyarlı oldukları (Bretherton, 2003), bebeklerinin ağlamalarına, ihtiyaçlarına ve sinyallerine hemen duyarlılıkla cevap veren kimseler oldukları gözlemlenmiştir. Çocuk ne zaman ihtiyaç duysa anne her zaman hazırdır. Ainsworth, annenin her zaman hazır olduğunu bilen çocuğun dünyayı keşfetmeye her zaman hazır olduğunu söylemektedir (Karen, 1990). Ev gözlemlerinde güven temeli olarak annelerini kullanan çocukların anneleri odaya geri döndüğünde çok mutlu

oldukları, annelerine yaklaştıkları, kucakladıkları veya bir gülümsemeyle annelerini selamladıkları gözlemlenmiştir. Yeni bir keşif yapmaya başlamadan önce anneleriyle psikolojik iletişim kurmuşlardır (Waters, 2004).

b) Kaçınan Bağlanan Bebekler

Bu bebekler, annelerinin varlığında odada oyuncaklarla oynamışlar, ancak; anneyi güvenli bir üs olarak kullanmamışlardır. Annelerinin odadan ayrılmasına çok az stres belirtisi göstermişler, anne geri döndüğünde; annelerini önemsememişler, anneleriyle etkileşimi reddedip uzaklaşmışlardır hatta oyuncaklara vurmuşlardır (Ainsworth ve diğ., 1978; Fonagy, 1999; Waters, 2004; Bretherton, 2003). Ainsworth bu durumun bir şeylerin ters gittiğinin işareti olduğuna inanmış ve ev gözlemleriyle bu durumun nedenini bulmaya çalışmıştır. Yapmış olduğu ev gözlemlerinde; bu bebeklerin annelerinin, özellikle yakın fiziksel temas göstermeyen anneler olduğunu, onların çocuklarının ihtiyaçlarına karşı genelde tutarsız, ağlamalarına karşı tepkisiz ve reddedici olduklarını görmüştür (Karen, 1990).

Bu reddedici ve dengesiz tavırdan dolayı, bu çocuklarda geçmişte yaşadıklarından dolayı annelerine güvenli bir üs olarak itimat edemeyecekleri duygusu hâkimdir. Bu bebekler ev gözlemlerinde de annelerini güven temeli olarak kullanmamışlardır (Waters, 2004).

c) Kararsız (Ambivelans) Bağlanan Bebekler

Ainsworth, bebeklerin hareket etmeye başladıktan sonra sürekli annelerinin yanında kalmadıklarını anneleri dışındaki insanları ve objeleri tanımak için keşifte bulduklarını, ayrıca; annesine güvenli bağlanan çocuğun annesine sürekli yakın durmaya çalışmadığını, annesinin orada olduğunu bildiği sürece keşifte bulunduğunu söylemiştir. Yabancı bir durum veya bir tehlike sezdiklerinde de güvenlik limanı olarak annelerine kaçtıklarını belirtmiştir (Bretherton, 2003). Kararsız bağlanan çocuklar güvenli bağlanmaya sahip olamadıkları için sürekli olarak annelerinin nerede olduklarıyla meşguldürler ve keşif yapamazlar. Bu bebekler laboratuvar ortamında anneleri odada iken oyuncaklarla hemen hemen hiç ilgilenmemişler, anneleri odadan

ayrılınca çok üzölmüşlerdir (Fonagy, 1999; Waters, 2004), yüksek sesle ağlamışlardır (Bretherton, 2003). Anneleri geri döndüğünde bile çok kolay yatışmamışlar, iletişim kurma isteğinde olmalarına rağmen, çok sinirli görünmüşler, annelerine sarılmayı ve anneleri tarafından teselli edilmeyi reddetmişler, yalnızca sessiz kalmakla yetinmeyip (Bretherton, 2003), annelerinden uzakta durmuşlardır (Fonagy, 1999; Waters, 2004).

Ev gözlemlerinde bu çocukların annelerinin çocuklarına karşı, bazen duyarlı, bazen duyarsız, bazen çok ilgi gösterirken bazen de çok ilgisiz oldukları, çoğu zaman göz ardı ettikleri görölmüştür. Bu çocukların anneleri, diğer annelere göre, bakım ve diğer ihtiyaçların giderilmesi konusunda oldukça istikrarsız davranmışlardır (Vaughn, Egeland, Sroufe ve Waters, 1979; Belsky, Rovine ve Taylor, 1984).

Bowlby ve Ainsworth bebek ve annesi ile yaşadığı ilk yaşantıları üzerine duydukları ilgi ve yapmış oldukları çalışmaları Bağlanma Kuramının bugünkü halini almasını sağlamıştır (Kart, 2002).

Kuramın Temel Kavramları

Başlanma kuramını açıklayan bazı temel kavramlar bulunmaktadır. Bu bölümde bu kavramlara yer verilmiştir.

Başlanma Zihinsel Modelleri (İçsel Çalışan Modeller)

Başlanma kuramının en temel kavramlarından biri zihinsel modeller diğer bir adıyla içsel çalışan modellerdir. Bowlby (1973)' e göre, çocuklar anneleri ile başlanma tecrübelerini içselleştirirler ve bu erken tecrübeler çocuğun daha sonraki ilişkilerine yön verir. Çocuğun gelişimi süresince başlanma yaşantıları "içsel çalışan modelleri" kendisinin ve diğerlerinin zihinsel modellerini oluşturarak içselleştirilir (VanIjzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 1996, Akt. Hamarta, 2004). İçselleştirilen bu ilk örnek, daha sonraki ilişkilerin zeminini oluşturur (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Shaver ve Fraley, 2000). Zihinsel modeller çoğunlukla farkında olmaksızın işlev gören, kişiye başkalarının özellikle de başlanma figürünün davranışları ve niyetlerine ilişkin çıkarım yapmada kullanılan yapılardır. Bu içsel çalışan modellerin işlevi; başlanma figürüne karşı kişinin kendi davranışlarını yönlendirmek ve karşı tarafın davranışını

yorumlamaktır (Bretherton, Bringen, Ridgeway, Maslin ve Sherman, 1989). Bowlby (1973), bağlanma sisteminin doğuştan var olduğunu, ancak kişiler arası ilişkilerin örüntülere dönüşmesinin bebeğin dokuzuncu ayında nesne devamlılığının kazanıldığı dönemde başladığını söylemiştir. Bağlanma örüntülerinin sürekliliğinde rol oynayan zihinsel modellerin, yaşamın ilk yıllarında daha esnek ve duruma bağlı olarak yeniden örgütlenebilir, görece değişken ve çevreye duyarlı olduğu ileri sürülmektedir

Çocuk, çevresindeki insanlarla ve nesnelere sürekli etkileşim içinde çevresindeki dünya ve onun içindekilerle, benlik dahil karmaşık içsel çalışan modeller geliştirmektedir (Bowlby, 1973, 1980). Bowlby (1973), bağlanmanın çalışan modellerinin iki önemli özelliğini tanımlar: (a) Bağlanma figürünün genelde koruma ve destek için tepki verip vermediğini, çocuğun yakınlık isteğinin karşılanıp karşılanmadığıdır (b) Bireyin bağlanma figürünün gözünde ne kadar iyi ve değerli olduğudur. Birincisi çocuğun diğer insanları nasıl gördüğünü, ikincisi ise çocuğun kendini nasıl gördüğüdür (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bowlby'e göre bu modeller kişiler arası etkileşimler vasıtasıyla kazanılan tamamlayıcılardır. Johnson-Laird (1983), zihinsel modellerin kişinin uzun süreli belleğinde depolanan parçalardan oluşan işleyen hafızada kurulduğunu ve değiştirildiğini öne sürmektedir (Akt. Bretherton, 1990). Epstein (1973), benlik kavramının şemalardan oluşan hiyerarşik olarak örgütlenmiş bir sistem olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Bowlby'de içsel çalışan modellerin çok sayıda hiyerarşik yapıya sahip olduğunu söylemiştir (Bretherton, 1990). Bu hiyerarşinin en alt düzeyinde somut deneyime dayalı ilişkisel şemalar ("kendime zarar verdiğimde annem her zaman beni rahatlatır ve bana yardım eder"), bunun üstünde bu etkileşimlere dayalı daha genel şemalar ("annem genellikle ona ihtiyaç duyduğumda oradadır"), hiyerarşinin en üstünde ise "annem sevgi veren bir insandır", ben sevildim" gibi şemalar bulunmaktadır (Bretherton, 1990).

Bowlby (1982), bebeklerin kendileri ile yakın ilişkide bulunan bakıcıya ait içsel çalışan modeller geliştirdiklerini söylemiştir. Eğer bağlanma figürü bağımsız bir keşif için çocuğun ihtiyaçlarına hemen cevap verirken, bebeğin koruma ve rahatlık ihtiyacını onaylarsa, çocuk; güvenilir ve kendisinin sevmeye değer olduğuna dair bir çalışma modeli geliştirecektir. Ters olarak aileler çocuklarının keşif ve rahatlık için

girişimlerini engeller ya da reddederse, kendini yetersiz ya da değersiz olarak değerlendirip ona göre bir içsel çalışan modeli geliştirecektir. Çalışma modellerinin yardımıyla çocuk, bağlanma figürünün olası davranışlarını tahmin edecektir (Bretherton, 1990, 1992).

Çocuğun annesi ile etkileşimleri sonucunda oluşan, benliğe ve başkalarına ilişkin zihinsel modellerin tamamen ayrı olmadıkları öne sürülmektedir. Bu durum bağlanma zihinsel modellerinin bebeklikten yetişkinliğe bir kararlılık göstermesini sağlar. Erken gelişim döneminde zihinsel modeller, kendilerini bağlanma figürü ya da figürleri, kendileri ve çevreleri hakkındaki yeni bilgilere uydurmak ve ona uyarlamak eğilimindedir. Zihinsel modeller yalnızca mevcut zihinsel model ile gerçeklik arasındaki farklılık çok açık olduğunda değişme eğilimindedirler. Olumsuz yaşantı ya da reddedilme beklentilerini tutarlı olarak doğrulamayan bir tek ilişki bile güvenli bağlanmaya doğru bir değişime yol açabilir (van Ijzendoorn, 1997, Akt. Güngör, 2000). Ancak yeni yaşantılarla birlikte değişmeye meyilli olmalarına rağmen içsel çalışma modellerinin yaşam boyunca değişmediği düşünülür (Bretherton, 1985). Bağlanma figürü ve benlikle ilgili içsel çalışan modeller bir kere kurulduğunda bilinçdışı çalışma eğilimindedir. Bu nedenle yeni bilgiler var olan modellere asimile edildiğinden modeller çok köklü değişimlere karşı dirençlidirler (Bowlby, 1980).

Benlik ve bağlanma figürü ile ilgili içsel çalışan modeller karşılıklı (ikili) yaşantıların dışında oluşturulsa da, ilk zamanlarda iç içe geçmiş durumdadır. Ben ve diğerleri ile ilgili modeller birbirlerinden farklılaştıklarında bile ikisi aynı ilişkinin iki yüzünü temsil etmektedir ve birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemezler (Bretherton, 1990). Örneğin; stresli durumlarda çocuğun ihtiyaçları bağlanma figürü tarafından karşılanmazsa, çocuk sadece ana-babasıyla reddeden olarak içsel çalışan model geliştirmez, aynı zamanda kendisiyle ilgili de sevgiye ve ilgiye değmeyen biri olarak model geliştirmektedir. Ters olarak da ihtiyacı karşılandığında, ana-babasıyla ilgili kabul eden bir model geliştirir, kendisini de sevgiye değer görür (Bowlby, 1973). Benzer olarak Soufe, Fleeson, sürekli etkileşim içerisinde olan bireylerin bir ilişkinin iki tarafını da öğrenebileceğini ya da içselleştireceğini ileri sürmüştür. Böylece çocuk ana-babayı duygusal destek sağlamaları konusunda güvenirse, anababalık rollerini de

öğrenmektedir ve sonradan kendisi ana-baba olduğunda bunu kullanmaktadır (Bretherton, 1990).

Ayrıca Bowlby, cesaret ve özerklik veren bir aile ortamı ve destekleyici ailelere sahip bireylerin, kararlı ve kendine güvenli büyüdüğüne inandığını söyleyerek, bağlanma örüntülerinin kuşaklar arası aktarımında çalışan modellerinin rolünü de açıklamıştır (Bretherton, 1992).

Anne-Bebek Bağlanması ve Keşfetme

Bir bireyin çevresinde deneyim kazanmak için bir güven temeline ihtiyaç duyduğu görüşü, Ainsworth'un hocası olan William Blatz'dan gelir (Bretherton, 1995). Daha sonra meslektaşları ile birlikte, bebeğin ağlama, gülme tutma, yüz yüze gelme gibi davranışlarından yola çıkarak (Bretherton, 1995) bağlanma ve keşfetme arasındaki ilişkiyi keşfetmeye çalışmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre bebekler, güvenli, kaçınan ve kararsız olarak üç bağlanma örüntüsü tanımlanmıştır. Güvenli bebekler keşif için güven temeli olarak annelerini kullanmışlardır ve bu bebeklerin anneleri çocuklarının isteklerine karşı duyarlı ve istikrarlı (Ainsworth ve diğ., 1978), diğer annelere göre daha empatik davranmışlardır (Grossman, Fremmer-Bombik, Rudolph ve Grossman, 1988, Akt., Crowell ve Treboux, 1995). Ayrıca güvenli olarak sınıflandırılan annelerin, güvensiz olarak sınıflandırılan annelere göre, çocuklarına karşı destekleyici ve yardımcı oldukları (Crowell ve Feldman 1988), okul öncesi dönemde ayrılığa hazırlamada daha etkili davrandıkları, ayrılıktan sonra bir araya gelmede de daha duyarlı davranış sergiledikleri görülmüştür (Crowell ve Feldman, 1991). Kaçınan bebeklerin anneleri bebeğin yakınlık (özellikle de fiziksel temas) isteklerine karşı soğuk davranan ve reddeden kişiler olarak görülmüşlerdir. Kararsız bebeklerin anneleri, bebeklerinin isteklerine karşı çoğu zaman tutarsız, bazen tepkisiz ve müdahaleci davranmışlardır (Ainsworth ve diğ., 1978). Tanıdık olmayan çevreye maruz kalmak çocuğu rahatsız eder ve yakınlaşma ve kaçınma tepkilerini beraberinde getirebilir. Anne orada ve tetikteyse çocuk kendini güvende hisseder ve çevreyi keşfetmeye yönelir. Annenin varlığını yanında hissetmiyorsa, annesine yakın olmayla ilgileneneğinden keşfetmeyle ilgilenemez. Anne her zaman yardıma hazır ve orada olarak algılanıyorsa

keşfetme olabilir. Kararsız bağlanan çocuklar, annenin orada olup olamama ihtimaliyle ya da bırakıp gideceği ihtimaliyle o kadar meşguldürler ki keşfetme davranışını sergileyemezler. Bu çocukların bağlanma gereksinimleri henüz doyurulmamıştır. Kaçınan çocuklar ise annenin yokluğunda rahatsızlıklarını bastırırlar ve reddedilme korkusuyla anneyle fiziksel temastan kaçarlar. Anne güvenli bir üs olamadığında, çocuk gerçek bir rahatlama yaşayamayacak, yeni uyarıcıyla etkileşecek gücü kendinde bulamayacaktır (Kart, 2002). Güvenli bağlanma ve annenin çocuğunun tepkilerine olan duyarlılığı arasında bir ilişki olduğu oldukça açıktır. Annenin bebeğine olan duyarlılığının temelinde, onun kendi erken yaşantılarında annesinin kendisine göstermiş olduğu duyarlılık yatmaktadır. Morris'in çalışmasında kendi annelerini ulaşılabilir olarak anlatan annelerin, çocuklarına gösterdikleri bakım konusunda yeterli oldukları görülmüştür. Ayrıca bu anneler erken yaşantılarını, istikrarlı, düzenli, aile içinde huzuru yaşadıklarını belirtmişlerdir ve bu annelerin güvenli çocuklara sahip olduğu görülmüştür (Main ve Goldwyn, 1983; Morris, 1980; Ricks, baskıda, Akt., Sroufe 1985).

Bowlby, bağlanma ve keşif arasındaki ilişkiyi; fiziksel-sosyal çevreyle etkileşimde bulunmak için yeterli olmak ve konuyu öğrenmek olarak açıklamaktadır. Keşfetme çaba gerektirebilir, tehlikeli olabilir. Çocuk, bu tehlike durumunda geri dönebilecek bir güvenlik limanı olduğunu, yakında bir desteğe sahip olduğunu bilmek isteyebilir. Bağlanma teorisine göre, bir koruyucuya bağlanma yönelimi ve çevreyi keşfetme eğilimi içsel (interlocking) davranış sistemleri tarafından düzenlenmektedir (Hazan ve Shaver, 1990, Akt. Kart, 2002; Martin, 1981). Kontrol sistemi istenildiği gibi çalıştığında, bebeğe kendi davranışı üzerinde aktif rol almasını sağlamak ve sosyal-bilişsel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Zaman içinde bağlanma kontrol sisteminin işleme (çalışması) güven temeli olayı olarak adlandırılmaktadır (Waters ve Deane, 1985). Keşfetmenin olabilmesi için bir bağlanma figürünün güven temeli olarak kullanılması gerekir. Keşfetme için bağlanmanın olması temeldir. Öncelikle keşfetmeden önce bağlanma ihtiyacının karşılanması gerekir (Hazan ve Shaver, 1990, Akt. Kart, 2002; Martin, 1981). Ainsworth, güven hissinin verilmesi sonucunda, çocuğun etrafında olan şeyler konusunda ilgi duyabileceğini ve dünyayı keşfetmek için

annesinden uzağa gidebileceğini söylemiştir. Bebeğin keşfe çıkmadan önce güven temeli olan bağlanma figürünü görmek isteyebileceğinden, annenin ulaşılabilir olması çok önemlidir. (Ainsworth ve Marvin, 1995). Daha önce de söylendiği gibi bağlanma sistemi, yakınlığı sürdürmeyi (bağlanma figürü ile çocuk arasında yaşanan ayrılığın uzun sürmesini engelleme), güvenli cenneti (tehdit edici durumlarda bebeği güvenli sığınağa alma) ve güvenli üssü (bağlanma figürünü çevreyi tanıyabilmek amacı ile hareket sahası olarak kullanma) kapsar (Kart, 2002).

Güven temeli kavramı, bağlanma teorisinin tutarlılığının ve mantığının önemli bir parçasıdır. Bowlby ve Ainsworth her ikisi de keşfetmek için bir güven temeli olarak birini tercihen kullanmak gerektiğini düşünmüşlerdir. Güvenli bağlanma terimi, hem günlük yaşamda ve geçen zaman süresince güven temelini ustaca kullanmayı hem de annenin ulaşılabilirliği ve tepkililiğini ele alır. Bu anlayış içerisinde güven temelinin doğal gözlemi bağlanma araştırmaları için önemlidir (Waters, Kondo-Ikemura, Posoda ve Richers, 1991, Akt. Waters ve Cummings, 2000; Ainsworth ve 1978).

Bağlanma Davranışlarının Sürekliliği ve Değişimi

Bowlby, kendi ve diğerleri içsel çalışan modellerinin daha sonraki tüm ilişkiler için bir ilk örnek olduğunu ve bu modellerin yaşam boyunca görece değişmez olduğunu söylemektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bu modeller farkında olmaksızın çalışan yapılardır ve ailelerle olan ilişkilere yön verirler, daha sonraki ilişkilerde stratejileri ve beklentileri etkilerler. Sonraki ilişkilerin ve sosyal becerilerin de önemli bir açıklayıcısıdır (Crowell ve Treboux, 1995). Bağlanma stillerinin sonraki ilişkilerdeki rolünü belirlemeyi amaçlayarak yapılan araştırmalar güvenli bağlanma geçmişine sahip çocukların güvensiz çocuklara göre, sosyal, kendine güvenen, daha sakin olduklarını (Sroufe, 1983; Waters, Wippman ve Sroufe, 1979, Akt. Fonagy, 1999), daha empatik olduklarını (Kestenbaum, Farber ve Sroufe, 1989, Akt. Fonagy, 1999), daha derin ilişkiler kurabildiklerini (Sroufe, 1983; Sroufe, Egeland ve Kreutzer, 1990, Akt. Fonagy, 1999), oyun kurmada, sosyal çatışmaları çözmede oldukça yeterli olduklarını (Wartner, Grossmann, Fremmer-Bombik ve Suess, 1994), akranlarıyla daha çok

etkileşim kurduklarını ve iletişimde daha başarılı olduklarını bulmuşlardır (Lieberman, 1977).

Matas, Arend ve Sroufe (1978), çocuklukta bağlanmanın sürekliliğine ilişkin veriler sunmuşlardır. Matas ve diğerleri ilk kez 18 aylıkken gözledikleri ve güven stili içerisinde sınıflandırdıkları 48 (25 erkek, 23 kız) bebeğin güvensiz olarak sınıflandırılanlara göre, 24 aylıkken tekrar izlendiklerinde daha hevesli, azimli, işbirlikçi, uyumlu olduklarını, problem çözmede annelerinin önerilerini daha etkin kullandıklarını, daha olumlu duygu durumu sergilediklerini ve daha az saldırgan davranış gösterdiklerini gözlemişlerdir.

Bağlanma figürüyle yaşanan ilk etkileşimlerin çocuğun davranışlarına yön verdiği açıktır. Bilişsel gelişimde bu keşif davranışı ve problem çözmede dikkati çekmektedir. Erken yaşta edinilen güvenli bağlanma daha sonraki (iki yaşındayken) daha kompleks keşfetme davranışın çözümlenmesine yardım etmektedir (Main, 1973, Akt. Hetherington ve Parke, 1979). Çocuk büyüdüğünde bu entelektüel merak, problem çözmeyi sevmeyi ve çözümde ısrar etmeyi beraberinde getirmektedir. Bu durum güvensiz bağlanan çocuklarda nadir görülen bir durum olmaktadır (Matas ve Sroufe, 1977, Akt. Hetherington ve Parke, 1979).

Bebeklikte ve çocuklukta değerlendirilen bağlanma örüntülerinin değişmeden kaldığına ve ileri yaşlara aktarıldığını ilişkin yapılmış çalışmalar vardır. Bağlanma örüntülerinin devamlılığı ile ilgili orta sınıf ailelerle yapılan çalışmalar (12 aylıktan 18 aya kadar) bağlanmanın değişmeden kaldığı görüşünü destekleyen sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bu çocukların 12 aylıkken Yabancı Durum'da ortaya koydukları davranışların benzerini 18 aya geldiklerinde de gösterdikleri bulunmuştur (Connell, 1976; Main ve Weston, 1981; Waters, 1978, Akt. Bretherton, 1985). Main ve diğ. (1985) aynı örneklem üzerinde tekrar Yabancı Durum ile yaptıkları değerlendirme sonucunda 1 ve 6 yaş arasında bağlanma örüntülerinde devamlılık bulmuşlardır (Akt. Bretherton, 1985).

Vaughn ve diğ. (1979), yaptıkları çalışmada, 12 aylık bebekleri güvenli, kaçınan, endişeli/direnen olarak sınıflandırılmışlardır. 18 aylık olduklarında bebeklerin bağlanma

sınıflamaları tekrar yapılmıştır ve bu bebeklerin % 62'sinin aynı bağlanma sınıflandırması içinde kaldıkları gözlenmiştir.

Bağlanma örüntülerinin değişmezliğini açıklayan başka bir çalışma Ainsworth ve Wittig tarafından yapılmıştır. Ainsworth ve Wittig 12 aylıkken 50 (25 kız, 25 erkek) bebeği Yabancı Durum laboratuvarında gözlemlemişler ve onları güvenli, kaçınan, kararsız olarak sınıflandırmışlardır. Gözlem bebekler 18 aya geldiklerinde tekrarlanmıştır. Bebeklerin bağlanma sınıflandırmalarının yüzde doksan oranında değişmeden kaldığı bulunmuştur (Akt. Waters, 1978).

33 Alman çocuk ve annelerinin katılmış olduğu başka bir çalışma da; bebeklikte (12-18 aylarda) bağlanma örüntüleri ile çocuklukta (6 yaşında) bağlanma örüntüleri arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur (Ziegenhain ve Jacobsen, 1999)

Claire Hamilton (1995), 12 aylıkken 18 bebeğin bağlanma sınıflamasını yapmıştır. Bebekken yapılan bağlanma sınıflamasının 16 ve 17 yaşına geldiğinde tekrarlandığı görülmüştür. Güvenli bağlanma grubunda olanların yine güvenli grupta yer aldıklarını, güvensiz bağlanma grubunda yer almış olanların ise güvensiz grupta yer aldıklarını bulmuştur (Akt. Bee ve Boyd, 2003). Yine aynı şekilde, Hamilton (2000), 202 çocuk üzerinde yaptığı çalışmada; 12. ayda değerlendirilen bağlanma sınıflamalarının ergenlik dönemindeki sınıflandırmaları açıkladığını bulmuştur.

Van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg (1997) bebekliklerinde “Yabancı Durum”da bağlanma sınıflandırması yapılan gençlerin, “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” yoluyla yaptığı çalışmada, bağlanma örüntülerinin geç ergenlik dönemine kadar çoğu ergenlerde kararlılığını sürdürdüğü bulmuştur. Bebeklik ile bu dönem arasında gözlenen farklılıkların ise yine bağlanma içerikli ilişkilerde yaşanan ana-babanın boşanması, kaybı ya da güven verici bir arkadaşlık ilişkisine girme gibi olaylardan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır (Akt. Güngör, 2000).

Başka bir çalışmada 12 aylık 60 bebek, Yabancı Durum ortamında gözlemlenmiş ve 20 yıl sonra bu bebeklerin 50 (21 kadın, 29 erkek)'si ile yeniden iletişim kurulmuştur. 20 yıl sonra bu gençlere Berkeley Yetişkin Bağlanma Görüşmesi

yapılmıştır. Erken yetişkinlikte güvensiz bağlanma sınıflamalarına karşı güvenli bağlanma sınıflamaları %72 oranında değişmeden kalmıştır (Waters, Merrick, Treboux, Crowell ve Albersheim, 2000). İleri yaş dönemlerinde bağlanmanın örüntülerinin büyük oranda değişmeden aynı kaldığını gösteren başka bir çalışma Reed (1998) tarafından yapılmıştır.

Benoit ve Parker (1994), 96 bebek ve annelerinin katıldığı boylamsal bir çalışma da, 12 ay boyunca annelerin bağlanma sınıflamalarının, üçlü bağlanma sınıflandırmasında % 90, dörtlü sınıflandırmada % 77 sabit kaldığını bulmuştur.

Bağlanma davranışlarının bebek ve çocuğun ileriki yaşlarında da devam ettiğini gösteren çalışmaların yanı sıra bazı durumlarda devam etmediğini gösteren çalışmalar da vardır. Weinfield, Whaley ve Egeland (2004), 125 kişi üzerinde yaptıkları boylamsal bir çalışmada bağlanma örüntülerinde çocukluk ve ergenlik dönemi arasında değişiklik olduğunu saptamışlardır. Weinfield, Sroufe ve Egeland (2000)'ın yaptığı 57 ergenin katıldığı boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Bebeklikteki bağlanma sınıflandırması Yabancı Durum prosedürü ile ve ergenlerin bağlanma sınıflandırmaları Berkeley Yetişkin Bağlanma Görüşmesi ile değerlendirilmiştir. Bebeklikteki bağlanma sınıflandırmalarının yetişkinlikteki bağlanma sınıflandırmalarını açıklamadığı (bağlanma sınıflandırmalarında değişme olduğu) görülmüştür.

Yaşam stresinin, bağlanma ilişkilerinin daha olumlu yapılandırılmasına ya da bozulmasına neden olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya koyulmuştur. Kötü yaklaşımların olduğu ailelerde anne-bebek ilişkisinin niteliğinin 12 aydan 18 aya kadar bozulduğu görülmüştür. Bu durum annenin depresyon geçirdiği ve hamileliğe hazır olmadığı durumlarda daha da belirgin olmaktadır (Egeland ve Soufe, 1981a, 1981b; Schneider-Koren ve diğ., 1985, Akt. Bretherton, 1985).

Egeland ve Sroufe (1981a, 1981b), (1) fiziksel istismar ve saldırganlık, (2) psikolojik olarak ulaşılamamak, (3) ihmal ya da uygun bakım vermede başarısızlığın etkileri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Kontrol grubuyla karşılaştırıldığında çocukların 18 aya geldiklerinde güvensiz bağlanma oranlarında artış olduğu görülmüştür. Bu çocukların 12 aylıkken % 43 olan kaçınan bağlanma stillerinin 18 aya

geldiklerinde % 86'ya çıktıklarını bulmuşlardır. Bu üç etken arasından en güçlü etkiyi psikolojik olarak ulaşılamama oluşturmaktadır. Psikolojik ulaşılamama, fiziksel istismar ile birlikte olduğunda daha yıkıcı sonuçların olacağını belirtmişlerdir (Akt., Bretherton, 1985).

Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımı

Biz anne ve babalarımızdan kendi ve ailelerin içsel çalışma modelleri olarak isimlendirdiği şeyi alırız. Bowlby' e göre bu modeller, çocukluk döneminde yaşanan etkileşimlerden alınan kendisi ve ailesi (diğerleri) hakkındaki zihinsel temsilleridir. Bu gerçek yaşantıdan ziyade çocukluk dönemindeki yaşantıların yeniden değerlendirilmesi ve yapılandırılmasıdır (Bowlby, 1973, 1982).

Çocukların sonraki ilişkilerinde ilk ilişki örüntülerini tekrar ettiği görüşüne dayanarak, ana-babaların da çocukken yaşadıkları örüntüleri sonradan kullanıp kullanmadıkları sorusu ortaya çıkmaktadır. Ana-babaların kendi çocukluk bağlanma modellerinin sonradan bağlanma figürü olarak nasıl davranacağını belirlediğini gösteren çeşitli araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu iki şekilde açıklanabilir: (1) Kişi kendi ana-baba davranışını belirlemede kendi ana-babasının içsel çalışma modellerini kullanıyor olabilir (özdeşleşme) (Bu özdeşleşme açıklaması Sroufe ve Fleeson (1986)'un çocuğun ilişkinin her iki tarafını içselleştirdiği görüşüyle benzerlik göstermektedir). (2) Buna alternatif olarak, kişinin ana-babalık davranışının kökleri kişinin ana-babasıyla olan erken dönem ilişkilerindeki o anki benlik modeli tarafından yönlendiriyor olabilir (Akt. Bretherton, 1985).

Kuşaklar arası aktarımını araştırmak için, Main ve diğ. (1985), 40 anneyle bebeklik ve çocuklukları süresince kendi aileleri ile ilişkilerini hatırlamaları konusunda görüşmeler yapmışlardır. Bowlby'nin teorisiyle uyumlu olarak annelerin kendi ailelerine ilişkin anıları ve onların kendi bebekleriyle şu anki ilişkilerini tanımlamalarına göre bağlanma sınıflaması yapmışlardır. Main kadınları üç gruba ayırmıştır. Özerk gruptakiler; bebekliklerinde güvenli bağlanma ilişkisi geliştirmişlerdir. Bu gruptakiler, geçmiş bağlanma yaşantılarına (aileleri ve diğerleri ile olan) değer verirler, geçmişteki ilişkileri olumlu ya da olumsuz olsun betimlemelerinde genellikle

objektif ve tutarlı kimselerdir. Kayıtsız gruptakiler; bebekliklerindeki bağlanma ilişkilerini hatırlamaktan kaçınmışlar, çocukluklarındaki yaşantıların ve aileleriyle olan geçmiş yaşantılarının kişilikleri üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığını vurgulayan bir davranış sergilemişlerdir. Üçüncü grup olan saplantılı gruptakiler; dirençli bebeklerin ailelerini oluşturmaktadır. Çocukluk bağlanma ilişkileri konusunda pek çok olayı hatırlamışlar, ancak; anlatımlarında bir tutarlılık ve açıklık getirememişlerdir.

Bağlanma örüntülerinin kuşaklar arası aktarımını inceleyen başka bir araştırmada, Morris (1980), annelerle yaptığı görüşmeleri ve çocukların yabancı ortam sınıflamalarını karşılaştırmıştır. Tutarlı aile ilişkilerinin olmaması ve kendi annesini de bakım vermede yetersiz olarak algılayan annelerin çocukları kaygılı sınıflamada yer almıştır (Akt., Ricks, 1985).

Main ve Goldwyn (baskıda), daha detaylı bir araştırma da, genel anlamda konuşurken kendi ana-babalarını idealize eden, fakat özelde konuşulduğunda reddedici davranışlardan söz eden annelerin çocuklarının da “Yabancı Durum” ortamında çekingen davrandıklarını gözlemlemişlerdir. Bebeklerin anneye kaçınan yaklaşımları, annenin de kendi annesi tarafından ihmal edici, reddedici olmasıyla ve annenin çocukluk hatıralarını hatırlamamasıyla ilişkili bulunmuştur (Akt., Ricks, 1985).

Ricks (1983), 44 anne ve onların 4-5 yaşlarındaki çocukları ile yaptığı takip çalışmasında; güvensiz bağlanan bebeklerin annelerinin güvenli bağlanan bebeklerin annelerine göre daha savunmacı oldukları (sosyal beğenirliğe göre davranan) ve anne-babayı daha fazla idealize etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Kaygılı bağlanan çocukların anneleri de kendi anneleri ile mutsuz yaşantılar yaşamış insanlar olarak bulunmuşlardır. Çocukluk hatıralarını hatırlamadığını söyleyen annelerin de geçmişinde sıklıkla reddedilme tepkisi ile karşılaşan anneler olduğu görülmüştür (Akt. Ricks, 1985).

Fonagy, Steele ve Steele (1991)'in, 96 anne ve bebekleri üzerinde yaptıkları çalışmada, güvenli olarak sınıflandırılan annelerin %75'inin güvenli çocuklara sahip olduklarını, kaçınan ya da saplantılı olarak sınıflandırılan annelerinin %73'ünün de güvensiz çocuklara sahip olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca bu çocukların anneleri kendi anneleri ile olan ilişkileri açısından değerlendirildiklerinde; kaçınan ve direnen

çocukların anneleri arasında annelerini idealleştirme yüksek çıkmıştır. Kaçınan çocukların annelerinde hatırlama güçlüğü daha çok bulunmuştur. Sonuçlar güvenli bağlanan bebeklerin annelerinin de kendi anne-babalarına güvenli bir şekilde bağlandıklarını ortaya koymuştur.

Steele ve Steele (1994), bağlanma örüntülerinin çocuğa aktarımında zihinsel temsillerin ve bu temsillerle tutarlı olarak ana-babalık davranışının rolünü vurgulayan modeline göre, ana-babanın kendisine, başkalarına ve ilişkilere ilişkin olarak geliştirmiş olduğu zihinsel modellerin, ailenin özellikle çocuğuyla ilişkisindeki beklentilerine ve davranışlarına rehberlik ettiğini belirtmiştir. Bu model çerçevesinde, ana-babaların sahip oldukları bağlanma stillerine bağlı olarak çocuklarının belirli bağlanma stilleri geliştireceklerini öne sürmüşlerdir. Onların varsayımına göre, özerk-güvenli ana-babaların çocukları güvenli, korkulu ana-babaların korkulu, kayıtsız ana-babaların çocukları da kaçınan türde bağlanma örüntüleri geliştirecektir (Akt. Güngör, 2000).

Ainsworth ve Eichberg (1992), bebeklerin Yabancı Durum sınıflamaları ve annelerin çalışan modelleri arasında yüksek düzeyde ilişki bulmuşlardır. Üç tip bağlanma sınıflandırması temel alınarak yapılan sınıflamada, anneler ve bebekleri arasındaki bağlanma stilleri arasında % 80 benzerlik bulunmuştur. Ölüm nedeniyle anne figürünü kaybetmiş 30 anneye çalışmışlardır. Bunlardan 20'si kaybın patolojik sonuçlarını çözümleyememiş annelerdir. Kaybın patolojik yönünü çözümlenmiş annelerin tümü ölüm sonrasında aile çevresinden büyük destek almış kişilerdir. 10 anne dışındaki annelerin çocuklarının tümü Yabancı Durum prosedüründe annelerine karşı organize olmamış bağlanma örüntüsü davranışlarını göstermişlerdir. Bu 10 çocuğun Yabancı Durum'da stresle başa çıkma yöntemleri, annelerinin stresle başa çıkma yöntemleriyle benzerlik göstermektedir (Akt. Eiden, 1992)

Yetişkin Bağlanma Stilleri

Bowlby (1982), yetişkinler tarafından gösterilen bağlanma davranışının çocukluktaki bağlanma davranışının devamı olduğunu ileri sürmektedir. Erken yaşantılar sadece daha sonraki davranışın yönlendiricisi değildir. O kişinin inançları ve beklentilerini şekillendirebilecek bir etkiye sahip olabilir (Waters, 2004). Bağlanma

kuramının önemli prensiplerinden biri, bağlanma ilişkilerinin yaşam boyu önemli oranda devam ettiği şeklindedir (Ainsworth, 1982, 1989; Bowlby, 1977, Akt. Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu yönde araştırma yapmak için ilk çalışmalardan bir tanesi Main tarafından gerçekleştirilmiştir. Main, aile içi ilişkileri incelemek için yapılandırılmış “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi”ni geliştirmiştir. YBG, hemen hemen bir saat süren ve Yabancı Ortam’da gözlemlenen bebeklerin anne-babalarında kendi bağlanma durumlarının değerlendirildiği bir yöntemdir. YBG’de, anne-babaların kendi anne-babalarıyla geçmişteki bağlanma yaşantılarına ilişkin anıları ve onlarla şuan ki ilişkilerini betimleme biçimleri temelinde bağlanma sınıflandırması yapılmıştır. Bu görüşme sonucunda elde ettiği bulgular ve Yabancı Durum’dan elde ettiği bulgular paralellik göstermektedir (Crittenden, 1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991, Waters, 2004). Bu görüşmenin sonucunda aileleri konusunda; özerk, kararsız (saplantılı) ve kayıtsız olmak üzere üç bağlanma stili belirlenmiştir (Main ve diğ., 1985). Aileleriyle olan erken yaşantıların önemli olduğunu vurgulayan, inanılır, tutarlı şeyler anlatan, ailelerini, kibar, nazik olarak tanımlayan kimseler güvenli bireyler olarak tanımlanmıştır. (Waters, 2004). Kayıtsız olarak tanımlanan yetişkinler aileleriyle ilgili erken yaşantılarını hatırlamakta zorlanmışlar, problemleri yaşantıları olduğunu söylemişlerdir ve tutarsız şeyler anlatmışlardır. Bu bireyler erken ilişkilerin önemini küçümsemişlerdir, kendilerini bağımsızlıklarına düşkün olarak betimlemişler, anne-babalarını idealize etmişler, geçmişteki olumsuz yaşantılarının kişilikleri üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığını söylemişlerdir (Main ve diğ., 1985). Kararsız (saplantılı) bağlanma stilinde olanların ise, aileleriyle olan sorunlarını bugün bile yaşadıkları ve çözümlenmemiş olarak kafalarında taşıdıkları görülmüştür (Waters, 2004). Ayrıca bu bireylerin geçmişteki yaşantılarını betimlerken kızgınlık yaşadıkları belirtilmiştir (Main ve diğ., 1985).

Main ve diğ. (1985), bağlanma zihinsel modelleri ile ana-babalık davranışı arasında doğrudan bir ilişki kurarak, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) çalışmasında olduğu gibi, güvenli olarak sınıflandırılan annelerin, çocuklarına karşı daha duyarlı, ilgili ve kabullenici olduklarını; kararsız (saplantılı) annelerin çocuklarına daha çok karıştıklarını, daha çok yakında tutmak istediklerini ve yönlendirmeye çalıştıklarını

gözlemlemişlerdir. Son olarak, kayıtsız ana-babaların çocuklarıyla ilişkilerinde kopukluk yaşadıkları, daha mesafeli oldukları ve az iletişimde buldukları saptanmıştır.

Hazan ve Shaver (1987), bir bağlanma süreci olarak romantik bağlanmayı kavramlaştırarak, çocukluktaki üç bağlanma biçiminin ergenlik döneminde ve yetişkinlikteki duygusal ve evlilik ilişkilerinde de ortaya çıkabileceğini ileri sürmüşler ve bunları değerlendirmek için Ainsworth'un üç çocuk bağlanma stiline tanımlamasına dayanan basit bir ölçek geliştirmişlerdir (Cooper ve diğ., 1998). Bu ölçek Main'in araştırmasının tersine yarı yapılandırılmış sorulardan ziyade kendi tepkilerine dayanmaktadır. Romantik aşkı bir bağlanma ilişkisi olarak ele alan Hazan ve Shaver, Ainsworth ve arkadaşlarının bebek bağlanma davranışını sınıflandırmada kullandıkları ölçütleri kullanmışlardır. Bunları yetişkin bağlanma örüntülerine uyarlamışlar üç bağlanma stiline karşılık gelecek paragraf tanımlar oluşturmuşlardır. Araştırmalarda yetişkinlere yapılan üç tanımlamadan (güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız) hangisinin kendilerini en iyi tanımladığı sorulmuştur (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Güvenli grupla karşılaştırıldığında güvensiz grupların sevgi konusundaki inanç ve tecrübelerinin daha olumsuz oldukları görülmektedir. Güvensiz gruplar daha kısa romantik ilişkilere sahiptirler ve çocukluklarındaki aile ilişkilerini tanımlarken ailelerini az destek sağlayan insanlar olarak anlatmışlardır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Ayrıca güvenli olarak tanımlanan yetişkinlerin, kendine güvenleri, sosyal yetenekleri vardır, duygusal eşlerle ilişki kurmaya açıktırlar, ilgilidirler ve oldukça istikrarlı ve uzun vadede ilişki kurma eğilimindedirler. Kararsız (saplantılı) yetişkinler, kendilerine güvenmezler, reddedilme ve terk edilme konularında endişelidirler, ilişki kurdukları kişilere sinirlenme ve onu kıskanma nöbetine girmeye meyillidirler. Tehlikeli duygusal ilişkilere girmeye isteklidirler, çabucak belki de hiç dikkat etmeksizin âşık olmaya yatkındırlar ve sık sık küsmeye, barışmaya yatkındırlar. Kayıtsız yetişkinler, yakın ilişkilere ilgi duyabilirler ya da duymayabilirler. Ama yine de yakınlıktan rahatsızlık duyarlar, uzun vadeli duygusal ilişkilere bulunamazlar, nispeten çekingendirler, sosyal açıdan yeteneksizdirler (Cooper ve diğ., 1998).

Güvenli bağlanma rahatsız olduğunu kabul etmeye ve destek almak için diğer insanlara dönmeye izin veren kurallarca, kayıtsız bağlanma rahatsız olduğunu kabul etme, rahat ve destek aramayla ilgili bağlanma girişimlerini sınırlandıran kurallarca, kararsız (saplantılı) bağlanma, rahatsızlık, özerklik ve kendine güven duygusunun gelişmesini engelleyen aşırı tetikte olma davranışı içindeki bağlanma figürlerine yönelten kurallarca düzenlenir. Diğer bir ifadeyle güvenli bireylerin olumsuz duyguları kabullenmeleri ve bunlarla etkili bir şekilde başa çıkabilmeleri, kaçınan bireylerin olumsuz duyguları kabullenmemeye çalışmaları ve sonuçta nedenleri tam olarak bilmeden duygusal olarak davranabilmeleri ve kaygılı bireylerin duygularını aşırı şekilde ifade etmeleri ancak genellikle duygularını ya da duygularının neden olduğu davranışı kişisel ilgiler ve sosyal normlara uygun biçimde etkili olarak ayarlayamamaları gerekmektedir (Cooper ve diğ., 1998).

Yetişkin bağlanması konusunda bir başka katkı, Bartholomew ve Horowitz (1991)'in Dörtlü Bağlanma Modeli'dir.

Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bowlby (1973)'nin zihinsel modellerin benliğe ve başkalarına ilişkin inançları içerdiği görüşünden yola çıkarak, Bowlby (1982) tarafından ortaya konulan benlik ve bağlanma figürü modelini yetişkin bağlanma stillerini açıklamak için dörtlü bağlanma modeli geliştirmiştir. Bu modele göre insanların diğer insanlara olduğu kadar kendisine karşı da çalışma modelleri vardır. Bireylerin benlik ve başkaları zihinsel modellerinin olumlu ve olumsuz olma durumunun çaprazlamasından dört bağlanma stili elde edilmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Olumlu bir benlik modeli dışarıdan bir onaya gereksinim duymadan sahip olunan özsaygı ve sevilebilirlik duygusunu, olumsuz bir benlik modeli ise olumlu bir benlik için başkalarının onayına gereksinim duymayı içermektedir. Başkaları modeli başkalarının iyi niyetli ve gereksinim duyulduğunda ulaşılabilir ve orada olduğuna ilişkin beklentilerle ilgilidir. Başkaları modelinin olumlu olması, yakın ilişkilerde destek ve yakınlık aramaktan çekinmemeye ve başkaları hakkında olumlu beklentilere sahip olmaya, başkaları modelinin olumsuz olması ise

başkalarına ilişkin olumsuz beklentiler taşımayı anlatmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Feeney ve Noller, 1990).

Şekil 1, iki boyutun kombinasyonundan elde edilmektedir. Her hücre bireylerin farklı düzeylerde olabileceğini göstermektedir.

		BENLİK MODELİ (Bağımlılık)	
		Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)
DİĞERLERİ MODELİ (Kaçınma)	Olumlu (Düşük)	Hücre 1 GÜVENLİ Yakınlık kurmada rahat ve özerk	Hücre 2 SAPLANTILI İlişkilere takıntılı
	Olumsuz (Yüksek)	Hücre 4 KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt bağımlı	Hücre 3 KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Şekil 1 Dörtlü Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz 1991)

Hücre 1, diğer insanların genellikle kabul eden ve duyarlı tepki veren bireyler olarak görme beklentisini, değerlilik ve sevilebilirlik duygusunu göstermektedir. Bu hücre kavramsal olarak güvenli bağlanma stili olarak adlandırılan (Hazan ve Shaver, 1987) sınıflamaya karşılık geldiğinden güvenli olarak isimlendirilmiştir. Bu stile sahip bireyler, kendisinin sevmeye değer olduğunu, başkalarının da genel olarak kabul edici ve destekleyici olarak düşünürler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Hücre 2, diğer insanların olumlu değerlendirilmesiyle birlikte bir değersizlik (sevgisizlik) duygusunu göstermektedir. Bu bağlanma stili özelliğini gösteren bireyler yakın ilişkilerinde kişisel yeterlilik ve değerlilik bulmak için çaba gösterirler. Bu stile sahip bireyler kendileri hakkında olumsuz bir benlik şemasına sahiptirler. Bu stil kavramsal olarak Hazan ve Shaver (1987)'ın kararsız grubuna Main ve diğ. (1987) (Akt. Bartholomew ve Horowitz, 1991)'nin saplantılı bağlanma stiline karşılık gelmektedir.

Hücre 3, diğer insanların güvenilmez ve reddeden insanlar olacağı düşüncesi ile kendisinin sevilmeyeceğine dair beklentileri ve sevilme duygusunu göstermektedir. Bu stil diğer insanlardan uzak durarak, reddedilme ve incinme duygularına karşı kendini koruma çabalarını belirtmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Önceki yetişkin bağlanma stili çalışmalarında bahsedilmemesine karşın bu stil, Hazan ve Shaver (1987)'nin yetişkin bağlanma stilinde tanımladığı kaçınan bağlanma stiline karşılık gelmektedir ve korkulu bağlanma stili olarak tanımlanmaktadır.

Hücre 4, diğer insanlara karşı olumsuz bir tutumla birlikte bir sevgi-değerlilik duygusunu anlatmaktadır. Bu bağlanma stilindeki bireyler yakın ilişkilerden kaçınarak, özerklik ve incinme duygularını koruyarak (devam ettirerek) kendilerini hayal kırıklığına karşı korumaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Şekil 1'deki bağlanma boyutları aynı zamanda yatay ekseninde bağımsızlık, dikey ekseninde yakınlıktan kaçınma boyutlarında da kavramlaştırılabilmektedir. Bağımlılık düşükten (olumlu bir benlik modeli içsel olarak oluşturulur ve dışsal kabule ihtiyaç duymaz) yükseğe (olumlu bir benlik modeli sadece diğerleri tarafından sürekli kabul edilme ile geliştirilebilir) değişmektedir. Yakın olmaktan kaçınmak, insanların olumsuz sonuçlar beklmeleri doğrultusunda diğer insanlarla yakın ilişki kurmaktan kaçınma derecelerini gösterir. Korkulu ve kayıtsız bağlanma stili yakınlıktan kaçınma açısından birbirine benzemekte ancak; kişinin olumlu bir benlik modeli geliştirebilmesi için diğerlerinin onayına ihtiyaç duyması bakımından farklılaşmaktadır. Benzer bir şekilde saplantılı ve korkulu bağlanma stilinde de olumlu bir benlik modeli geliştirmek için diğer insanlara bağımlı olma konusunda birbirlerine benzemekte ancak; yakın ilişkilerde

yer almaya hazır olma konusunda farklılık göstermektedir. Saplantılı bağlanma stilindeki bireyler bağımlılık ihtiyaçlarını karşılamak için diğerlerine ulaşma çabası gösterirken, korkulu bağlanma stilindeki bireyler hayal kırıklığını en aza indirecek olan yakınlıktan kaçmayı tercih etmektedirler. Şekil 1’de benlik modeli bakımından alt alta olan bağlanma stilleri, başkaları modelleri bakımından yan yana olan bağlanma stilleri ile benzemektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Mary Ainsworth (1991), yetişkin yaşamda bağlanma davranış sisteminin görevine vurgu yapmaktadır. Güvenli bağlanma ilişkisi, dışarıdaki ilişkilerin yeterliliğini ve işlevini kolaylaştırmaktadır. Ainsworth, bireylerin partnerleriyle ilişkisinde rahatlık ve güvenliği elde etmek için çaba sarf ettiklerini belirtmektedir. Eğer rahatlık ve güven elde edilirse, partner tarafından sağlanan güven temelinden uzağa gidilebilir ve diğer aktivitelerde bulunulabilir (Akt. Crowell ve Treboux, 1995). Yetişkin yaşamdaki bağlanmanın davranışsal elementleri bebeklikte gözlenenlere benzerdir ve aslında yetişkinler stres yaşadıklarında bağlanma figürüne yakın olmayı isterler. Bağlanma figürünün varlığında rahatlık, huzur artarken; bağlanma figürü ulaşılamaz olduğunda stres artmaktadır (Weiss, 1982, Akt. Crowell ve Treboux, 1995).

Yetişkin-yetişkin bağlanması ve aile-çocuk ilişkisi arasındaki temel fark; yetişkinlerdeki bağlanma davranış sisteminin karşılıklı (iki taraflı) olmasıdır. Hem bağlanma davranışı hem de çalışması bir bağlanma figürü olarak bireylerde gözlemlenebilir ve partnerler arasında hızla değişebilir. Diğer fark yetişkinler arasındaki bağlanma ilişkileri, arkadaşlık, yeterlik duygusu, seksüel bağları da içeren diğer fonksiyonlara hizmet eder (Crowell ve Treboux, 1995).

Yetişkin Bağlanmasında Bireysel Farklılıklar

Yukarıda da belirtildiği gibi bağlanma stilleri içerisinde güvenli bağlanma stilinin en iyi ve sağlıklı grubu temsil ettiği görülmektedir. Güvenli bağlanma stilinde, benlik ve başkaları modeli olumludur. Güvenli bireyler ilişkilerinde genellikle mutludurlar ve başkaları tarafından kabul edilmişlik duygusuna sahiptirler. Diğer insanların iyi niyetli, güvenilir ve sevmeye değer olduklarını düşünürler (Feeney, 1998). Kobak ve Sceery (1988), güvenli bireylerin esnek bir egoya sahip olduklarını,

sosyal durumlarda daha güvenli olduklarını söylemiştir (Collins ve Read, 1990). Bu bireyler diğer insanları sevmeye değer, güvenilebilir ve fedakâr buldukları için (Collins ve Read, 1990) bir problemle karşılaştıklarında başkalarından yardım alarak rahatlama eğilimindedirler (Grossman ve Grossman, 1998, Akt., Kart, 2002). Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler hem romantik ilişkileri hem de çocuklukta ebeveynleri ile olan ilişkileri hakkında daha olumlu yaşantı ve inançlara sahiptirler (Hazan ve Shaver, 1987). Güvenli bağlanan bireylerin yüksek düzeyde benlik saygısı ve belirginliği, düşük düzeylerde sürekli kaygı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme isteğinin olması beklenir (Sümer, 2006; Collins ve Read, 1990), dürüstlük, mutluluk ve arkadaşlık ile karakterize edilirler. Partnerleri ile olan çatışmaları çözmede yapıcı davranışlar sergilemektedirler (Cozzarelli, Sümer ve Major, 1998).

Saplantılı bağlanma stili olumsuz benlik modeli ve olumlu başkaları modeli ile tanımlanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler, terk edilme korkularından dolayı (Pietromonaco ve Barrett, 2000) yakın ilişki kurmaya çok isteklidirler ve başkalarına bağımlıdırlar (Collins ve Read, 1990). Ayrıca bu gruptaki insanlar, kendine güvenmezler. İnsanlar hakkındaki görüşleri olumsuzdur. Saplantılı bireyler ilişkilerinde çatışmalar yaşarlar (Collins, 1996). Yüksek düzeyde kaygı ile tanımlanırlar. İlişkilerde yüksek kaygının nedeni, düşük değerlilik ve düşük kendine güven duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu bireylerin anneleriyle olan ilişkileri henüz çözümlenmediği için, yetişkin hayatta duygusal hayatlarında sürekli iniş-çıkışlar yaşamaktadırlar (Collins ve Read, 1990). Bağlanma figürleri ile yakınlığı korumak ve karşısındakinden onay, sevgi görebilmek için müdahaleci ve kıskançtırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Korkulu bireylerin hem kendi hem de başkaları modeli olumsuzdur (Pietromonaco ve Barrett, 2000). Dolayısıyla korkulu stil güvenli bağlanma stiline tam karşıtıdır ve bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtır (Sümer ve Güngör, 1999). Bu bireylerin öz güvenleri düşüktür ve başkalarına güvenmedikleri için stres altında başkalarından yardım istemezler (Sümer ve Güngör, 1999; Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kayıtsız tip yakınlıktan rahatsızlık duyar ve kendine aşırı derecede güvenir (Pietromonaco ve Barrett, 2000; Bartholomew ve Horowitz, 1991). Kayıtsız sitile sahip kişiler özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini savunmacı bir biçimde reddederler (Bartholomew, 1990, Akt., Sümer ve Güngör, 1999). Bartholomew'a göre, kayıtsız kişiler yakınlık duygusundan yoksun kalma pahasına özerklik duygusuna ve yüksek özsaygıya sahip olurlar. Başkalarına güvenmedikleri için onlara kendilerini açmakta zorlanmaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Kayıtsız bireyler, kendileri ile ilgili olumlu görüşe sahiptirler ancak; insanların doğaları konusunda olumsuz bir görüşe sahiptirler (Collins ve Read, 1990).

Bağlanma ve Kişilik

Güvenli bağlanma stiline kişilik özelliği; başkalarına ve kendine güvenmesi, iyi huylu ve anlayışlı olmasıdır. Güvensiz, istikrarsız, soğuk ve şüpheli olması bu tipin özelliklerinden değildir. Saplantılı stiline kişilik özelliği; karamsar, bağımlı, kendini ifade etmede onaya ihtiyaç duyan bir karakter olmasıdır, gerçekte duygusal değildirler. Kayıtsız stiline özelliği; savunmasız, şüpheli, ürkek ve başkalarına güvenmemesidir. Kaçınan stiline özelliği; bağımsız, kendine yeten ve mantıklı olmasıdır (Collins ve Read, 1994, Akt. Collins, 1996; Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Yukarıda da bahsedildiği gibi erken yaşlardaki anne-çocuk ilişkileri yaşamın daha sonraki birçok aşamasını derinden etkilemektedir. Anne ile çocuk arasında yaşanan sosyal etkileşimler anne-çocuk arasındaki ilişkiyi etkilediği gibi akran ilişkilerini de etkilemektedir. Leiberman (1977), annelerle görüşmeler yaparak, ev ziyaretinde bulunarak ve “Yabancı Durum” vasıtası ile üç yaşındaki çocukların bağlanma özelliklerini değerlendirmiştir. Sonuç olarak; annelerine güvenli bağlanan çocukların daha paylaşımcı olma, sosyal destek verme gibi davranış özelliklerini daha çok sergilerken, fiziksel-sözlü saldırı, ağlama gibi olumsuz davranış özelliklerini daha az sergilediklerini gözlemlemiştir.

Bağlanma ve arkadaş ilişkileri üzerine 22 kız, 18 erkek çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, güvensiz olarak sınıflandırılan erkekler güvenli erkeklere göre, daha

saldırğan, kırıcı, kendine aşırı güvenen, dikkat çekmek isteyen çocuklar olarak bulunmuşlardır. Güvensiz kız çocukları ise güvenli kız çocuklarına göre daha bağımlı davranış sergilemişlerdir. Ancak güvensiz erkeklere göre daha uyumlu bulunmuşlardır (Turner, 1991).

Yetişkin dönemde ise Hazan ve Shaver (1990) yaptıkları çalışmada, güvenli bağlanan yetişkinlerin ambivelans bağlanan yetişkinlere göre daha yüksek özsaygıya sahip olduklarını, hislerini rahatlıkla açıklayabildiklerini ve daha az yalnızlık duygusu yaşadıklarını bulmuşlardır (Akt. Kart, 2002).

Feeney ve Noller (1990), bağlanma stillerinin kendine saygı ile yüksek düzeyde ilişki gösterdiğini, güvenli bağlanma stiline sahip yetişkinlerin diğer bağlanma stillerinden ayrıldığını bulmuşlardır. Aile üyeleri içinde kendine saygı puanları güvenli bireylerde yüksek çıkarken, endişeli bireylerde düşük çıkmıştır.

Yetişkin bağlanma stili ve kendine saygı arasında ilişkiyi gösteren bir başka çalışma da Collins ve Read (1990) tarafından yapılmıştır. Collins ve Read, kendine saygı ve yakınlık arama arasında olumlu bir ilişki bulmuştur (Akt. Feeney, & Noller, 1996).

Shaver ve Brennan (1992), bağlanma stilleri ve kişilik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, nevrotik olma, dışa dönük olma, geçmişi anlatabilme, kabul edilebilirlik ve dürüstlük ile ilgili kişiliğin beş boyutunun bağlanma stilleri ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Güvenli bireyler, dışa dönük olmada güvensiz bireylerden yüksek puan elde etmişlerdir. Ayrıca güvenli bireyler kabul edilme boyutunda kaçınan bireylerden daha yüksek puan elde etmişlerdir (Akt. Feeney, & Noller, 1996).

Konyalıoğlu (2002) yaptığı çalışma da; kaçınan bağlanma özelliği arttığında güvenli bağlanma özelliğinin azaldığını ancak endişeli bağlanma özelliğinin arttığını bulmuştur. Kaçınan bağlanma özelliği arttığında dışadönük kişilik özelliğinin azaldığını, güvenli bağlanma özelliği arttığında ise dışadönük kişilik özelliğinin arttığını bulmuştur.

Saymaz (2003) üniversite öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışmada; güvenli bağlanma stili ile kişiliğin dışadönüklük faktörü arasında olumlu ilişki bulunurken, korkulu bağlanma stili ve dışadönüklük faktörleri arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Saplantılı bağlanma stili ile bağımsızlık ve kararlılık boyutları olumsuz, destekleyicilik, hoşgörü, temkinlilik ve dengelilik boyutları arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

İmamoğlu (2003) tarafından yapılan başka bir çalışmada; sürekli öfke ve korkulu, kayıtsız, saplantılı bağlanma stilleri arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Güvenli bağlanma stiliyle ise ters yönde bir ilişki bulunmuştur.

Hamarta (2004)'nın üniversite öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışma da ise; bağlanma stilleri, ilişkisel benlik saygısı, ilişkisel depresyon, ve ilişkisel saplantılı düşünme puanlarını önemli düzeyde açıkladığı bulunmuştur. Güvenli bağlanma stili grubundaki öğrencilerin ilişkisel benlik saygısı puan ortalamaları diğer bağlanma stili (kayıtsız, korkulu ve saplantılı) grubundaki öğrencilerinin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stili gruplarındaki öğrencilerin ilişkisel depresyon puanlarının güvenli bağlanma grubundaki öğrencilerin ilişkisel depresyon puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Saplantılı bağlanma stili grubundaki üniversite öğrencilerinin ilişkisel saplantılı düşünme puanları, kayıtsız ve güvenli bağlanma stili grubundaki öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Arslan (2008), ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin diğer bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksek kararlılık puanı elde ettiklerini bulmuştur. Ayrıca, güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenlerin diğer bağlanma stiline olan ergenlere göre daha yüksek güven duygusuna sahip olduklarını, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik dönemleri açısından ise kayıtsız bağlananların diğerlerine göre daha yüksek düzeyde kazanım gösterdiklerini bulmuştur.

Duygu Düzenlemesi ve Yetişkin Bağlanması

Bağlanma teorisi aynı zamanda bir duygu düzenleme teorisidir; insanların olumsuz duygularını nasıl yönlendirebileceği konusunda yardımcı olur. Bağlanma stillerindeki bireysel farklılıkların bebeğin annesiyle olan üzüntüyü düzenleme yaşantılarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Başka bir ifade ile annenin çocuğunun rahatsızlık sinyallerine gösterdiği duyarlılığına dayanarak bebek, olumsuz duygularla başa çıkmak ve duygusal yaşantıları organize etmek için bir strateji geliştirmektedir (Sroufe ve Waters, 1977).

Stresle başa çıkma ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi araştıran Kobak ve Sceery (1988), güvenli bireylerin rahatlama ve destek için başkalarından yardım isteyebildiklerini, başkalarının problemlerine yardım etmede ve onları anlamada çaba gösterdikleri, yapıcı tavırla olumsuz duygularla baş edebildiklerini görmüşlerdir. Bu başa çıkma stratejileri duyarlı bakıcı yaşantılarından kaynaklanmaktadır. Kaçıran bireyler, üzüntülerini ve sinirlerini belli etmeme, olumsuz duygularını kabul etmeme eğilimi göstermişlerdir. Başkalarının desteğini aramak zor olduğu için çok fazla kendini rahatlatma çabası göstermişlerdir. Bu onların reddeden ve ihtiyaçlarına duyarlı olmayan anneleriyle olan yaşantılarını göz ardı etme eğilimlerinden kaynaklanmaktadır. Kaygılı bireyler, olumsuz duygularının farkındadırlar, dikkatlerini çoğunlukla bu duygulara odaklarlar, kızgınlık ve korkularını abartırlar. Bu stratejiler tutarsız annelerle olan iletişimin devamı olarak gelişmektedir.

Aynı çalışmada bağlanma stilleri ve duygu düzenleme arasındaki ilişkiyi de incelemişlerdir. Güvenli bağlanan bireylerin sosyal ilişki içerisinde olumsuz duygularıyla başa çıkmada yapıcı davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bu bireyler, yaşlıları tarafından daha esnek egoya sahip oldukları, daha az endişe duyan, neredeyse hiç düşmanca tavır sergilemeyen, sosyal destek arayan ve ihtiyaç duyulduğunda sosyal destek veren bireyler olarak bulunmuşlardır. Bunun tersi olarak güvensiz gruptakilerin katı bir egoya sahip oldukları bulunmuştur. Kayıtsız bireyler, daha fazla düşmanca tavır sergilemişlerdir. Olumsuz duygularını kabul etmede bu bireyler başarısız olmalarına rağmen sosyal yeterlikte güvenli bağlanan bireylere yakın puan almışlardır. Saplantılı bireyler, akranları tarafından yüksek düzeyde kaygı ve stres yaşayan bireyler olarak

bulunmuşlardır. Saplantılı bireylerin stresli bulunmaları endişeli bireylerin olumsuz duygularına sürekli takılı kalmaları ile tutarlı görülmektedir (Kobak ve Sceery, 1988).

Simpson (1990), romantik ilişkilerde, olumsuz duygularla başa çıkma ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar güvenli bağlanan bireylerin güvensiz bağlanan kaçınan ve endişeli bireylere göre olumlu duygularının olumsuz duygularından daha çok olduğunu göstermiştir.

Pamir-Arıkoğlu (2003), kaygı ve kaçınma boyutu ve sosyo-duygusal durum arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçta, güvenli kişilerin düşük kaygı ve düşük kaçınma, düşük sıkıntı, yüksek kendini denetleyebilme ve yüksek olumsuz duygu düzenleme beklentilerinin olduğu, kayıtsız kişilerin düşük kaygı, düşük kaçınma ve düşük kendini denetleme beklentilerinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca kayıtsız kişilerin olumsuz duygu düzenleme beklentileri yüksek çıkmıştır. Saplantılı kişilerin yüksek kaygı, düşük kaçınma, düşük kendini denetleme ve düşük olumsuz duygu düzenleme beklentilerinin olduğu bulunmuştur. Korkulu kişiler ise, yüksek kaygı, yüksek kaçınma, yüksek sıkıntı ve düşük olumsuz duygu düzenleme beklentilerinin olduğu bulunmuştur.

Q-Set İle Yapılmış Çalışmalar

Güven temeli, bağlanma kuramının tanımlayıcı kavramlarından biridir. Mary Ainsworth (1967), Uganda'da Bebeklik adlı kitabında güven temelli davranışla ilgili ilk gözlemsel verileri yayınlamıştır. Sonra Baltimore'de anne-bebek iletişimi ve güven temelli davranışla ilgili ilk gözlemsel verileri yayınlamıştır. Her iki çalışmada da amacı Bowlby'nin bağlanma kuramına destek sağlamaktır. Bebeğin bağlanma davranışı çevreye duyarlıdır. Yabancı Durum Ainsworth'un bebeğin bağlanma davranışı ile ilgili gözlem verilerini tamamlayıcı olarak geliştirilmiştir. 1978'e kadar bağlanma araştırmaları güven temelli davranışta bireysel farklılıkları değerlendirmede Ainsworth'un sistemi üzerine odaklanmıştır. Yabancı Durum sınıflamalarının geçerliliği evdeki güven temelli davranışla olan ilişkisine dayanmaktadır (Ainsworth, Bell ve Stayton, 1973, Akt. Waters, t.y.)

Bağlanma Q-Set'i ise, evdeki güven temelli davranış ve Yabancı Durum sınıflamaları arasındaki ilişkiyi daha ileri düzeyde inceleyecek alternatif bir ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir (Waters, t.y.). Keşfetmeyi, çocuğun anneyi güven temeli olarak kullanma yeteneğini ve bağlanmadaki bireysel farklılıkları değerlendirmek için kullanışlı teknik olduğu düşünülmüştür (Waters ve Deane, 1985).

Park ve Waters (1989) anneye olan bağlanma güvenliği ve okul öncesi dönemdeki arkadaşlık arasındaki ilişkisini inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya 4 yaşında 33 çocuk ve bu çocukların arkadaşları katılmıştır. Anne-çocuk arasındaki bağlanma güvenliği Bağlanma Q-Set'i ile ölçülmüş ve çocuklar güvenli-güvenli ya da güvenli-güvensiz olarak gruplandırılmıştır. Güvenli-güvenli olarak sınıflandırılan çiftin, güvenli-güvensiz olarak sınıflandırılan çiftten daha uyumlu, daha duyarlı, daha mutlu ve başkalarını daha az kontrol eden grup oldukları bulunmuştur.

12 aylık 40 çocuk, anneleri ile birlikte iki gözlemci tarafından gözlenmiştir. Bebeklerin bağlanma güvenliğini tanımlamak için Bağlanma Q-Set'i, anne duyarlılığını ölçmek için de Anne Davranış Q-Set'ini kullanmışlardır. Sonuçta, zor mizaç özelliği gösteren çocukların annelerinin çocuklarına karşı oldukça ilgisiz oldukları gözlenmiştir. Güvenli bebeklerin annelerinin ise bebeklerinden gelen sinyallere karşı hassas davrandıkları ve bu sinyalleri kullanarak bebeklerinin davranışlarını yönlendirdikleri görülmüştür. Aynı zamanda bu annelerin güvensiz bebeklerin annelerine göre bebekleri konusunda daha çok bilgi sahibi oldukları görülmüştür (Pederson, Moran, Sitko, Campbell, Ghesquire ve Acton, 1990).

Wood, Emmerson ve Cowan (2004) yaptıkları çalışmada; 3 yaşında 37 çocuk üzerinde bebeklik dönemindeki aile-çocuk bağlanması ve arkadaş reddi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bağlanma güvenliği Bağlanma Q-Set'i ile değerlendirilmiştir. Bağlanma güvenliği düşük olan çocukların, yüksek oranda arkadaş reddi yaşadıkları görülmüştür.

Aile çocuk etkileşiminin bağlanma güvenliğine etkisini inceleyen başka bir araştırma Wheeler (2003) tarafından yapılmıştır. 6, 9 ve 12 aylık, 34 kız, 32 erkek çocuğun katıldığı çalışmada; çocuğun mizacı ve bağlanma güvenliği arasındaki ilişki

incelenmiştir. Uyumlu mizaç yapısına sahip olan çocukların güvenli bağlanmaya daha yatkın olacağı beklentisine rağmen, mizacın bağlanma stiline etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Annenin çocuğuna göstermiş olduğu duyarlılık ve bebeğin bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiyi incelemek için, 8 ve 19 aylık 19 erkek ve 22 kız çocuk üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Bağlanma teorisine uygun olarak, annenin bebeğinin ihtiyaçlarına göstermiş olduğu duyarlılık ve bağlanma güvenliği arasında ilişki bulunmuştur. Bebeğinin ihtiyaçlarının farkında olan ve onlarla iletişim kurarak ihtiyaçlarına hemen cevap annelerin çocukları daha fazla güvenlik puanı almışlardır (Posada, Jacobs, Carbonell, Alzate, Bustamante ve Arenas, 1999).

Yaşları 16 ve 62 ay arasında değişen 47 çocukla yapılan başka bir çalışmada ise güvenli olarak sınıflandırılan annelerin güvensiz olarak sınıflandırılan annelere göre çocuklarıyla daha çok etkileşimde buldukları ve çocuklarına karşı olumlu davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca güvenli olarak sınıflandırılan annelerin çocukları, güvensiz olarak sınıflandırılan annelerin çocuklarına göre, problem çözmede daha başarılı olmuşlar, daha az stres belirtisi göstermişler, annelerine karşı daha az gergin davranışlarda bulunmuşlardır. Ancak çocuğun bağlanma güvenliği ile annenin çalışan modelleri arasında ilişki bulunamamıştır (Eiden, 1992).

60 çocuk, bu çocukların anneleri ve ana sınıf öğretmenlerinin katılmış olduğu başka bir çalışmada ise çocuğun bağlanma güvenliği ile uyumlu olma, dikkatli olma, empati kurma gibi kişilik özellikleri ve arkadaşlık kurma arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur (Pitterle, 2003).

İsrail’de 50 anne ve çocukları üzerine yapılan bir çalışmada; annenin çalışan modellerinin ve çocuklarının bağlanma stillerinin %74’lük benzerlik gösterdiğini ortaya koyulmuştur. Ayrıca, güvensiz olarak sınıflandırılan annelerin, etkileşim ortamında güvensiz çocuklarla daha çok etkileşimde buldukları, onlara karşı daha sevecen davrandıkları ve onların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı oldukları gözlenmiştir. Çocuklar açısından ise duygusal, sosyal ve fiziksel destek ararken; kendi anneleriyle benzer aile geçmişine sahip yetişkinlere yöneldikleri gözlenmiştir. Güvenli çocukların

güvenli annelere yönelmesi onların ev ortamında anneleri ile yaşadıkları ilişki biçimine benzer ilişki figürlerine yaklaşmayı tercih etmeyi istemeleri ile açıklanmıştır (Shulman, Becker ve Sroufe, 1999).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anne bağlanma stillerine göre incelenmiş ve çocukların bağlanma stillerinin cinsiyet, anne eğitim düzeyi, annenin çalışıp-çalışmaması, bakım verene göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Evren ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın genel evreni Konya İl merkezindeki 2-5 yaş arasındaki çocuklar ve onların annelerinden oluşmaktadır. Araştırma evreni olarak Konya il merkezine bağlı Meram ilçesi seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Meram ilçesine bağlı mahallelerden tesadüfi olarak seçilen üç mahalleden oluşmuştur. Araştırmanın çalışma grubu tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırma grubu 2 ile 5 yaş arasında 37 kız, 20 erkek, toplam 57 çocuk ve bu çocukların annelerinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada gerekli bilgileri toplamak için aşağıdaki ölçme araçları kullanılmıştır.

1 – Bağlanma Q-Set'i

2 – İlişki Ölçekleri Anketi

Çocukların ve annelerin demografik bilgilerini ve özlük niteliklerini öğrenebilmek için bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan bu veri toplama araçlarına ilişkin tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

1. Bağlanma Q-Set'i (Attachment Q-Set)

Bağlanma Q-Set'i ilk olarak Waters ve Deane tarafından 1985'te çocukların bağlanma davranışlarını değerlendirebilmek için Ainsworth'un "Yabancı Durum Prosedürü"ne alternatif olarak geliştirilmiştir (Hill, 1997). Bağlanma Q-Set (1987)'i; (1) Evdeki güven temelli davranış ve Yabancı Durum sınıflamaları arasındaki ilişkiyi daha ileri düzeyde inceleyecek ekonomik bir yöntem sağlamaktır. (2) Güven temeli kavramının davranışsal tamamlayıcılarını daha iyi tanımlamak için geliştirilmiştir. Bağlanma Q-Set'i 1 ile 5 yaş arasındaki çocukların sosyal ve güven temelli bağlanma gösterip göstermediklerini belirleyebilmektedir (Hill, 1997). Evdeki güven temelli davranış ve Yabancı Durum sınıflamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen, Vaughn, Waters (1991), Ainsworth ve diğerlerinin (1973) sonuçlarını destekleyen sonuçlar bulmuşlardır. Bağlanma Q-Set'inden elde edilen puanlar Yabancı Durum'dan elde edilen puanlarla ilişkili olduğunu gösteren pek çok çalışma vardır. Örneğin Pederson ve Moran (1996), Yabancı Durum'da (deney ortamında) sergilenen davranışlarla evde sergilenen bağlanma davranışları arasındaki ilişkiyi % 84 olarak bulmuştur (Vaughn & Waters, 1990, Akt. Jump, 1998).

Bağlanma Q-Set (1987), anne-çocuk etkileşimini değerlendirmek için kullanılmakla birlikte, bağlanmanın niteliğini değerlendirmek için yaygın kabul görmüş ve bağlanmanın geçerli bir ölçümü olarak günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır (Pitterle, 2003). 90 davranışsal tanımlamayı içeren Bağlanma Q-Set'i çocuğun davranışının benzerliğine göre kümelere ayrılmaktadır. Bu davranışsal tanımlamalar, güven temelini geniş bir oranını, keşfetme davranışını, tepkililiği, sosyal bilişin bazı yönlerini ve bağlanmayla ilişkili tüm davranışları içermektedir. Her madde bir madde başlığını içerir ve daha açık tanımlayıcı ifadeler tek tek kartlara basılmaktadır (Pitterle, 2003).

Bağlanma Q-Set'inin temeli, keşfetme için güven temeli olarak çocuğun annesini etkili kullanmasına dayanan Ainsworth'un orijinal bağlanma tanımına dayanmaktadır (Ainsworth, Bell ve Stayton, 1971, Akt. Pitterle, 2003). Bağlanma Q-

Set'i yalnızca bağlanmanın güvenliğini vermekle kalmaz, güvenliğin nicel olarak değerlendirilmesine izin verir (Pitterle, 2003).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları için; Bağlanma Q-Set'i elde edildikten sonra öncelikle İngilizce bölümündeki iki uzman ve psikoloji bölümünde bir uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yapılan bu çeviriler daha sonra tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Yapılan Türkçe çeviriler, Türkçe Bölümündeki uzmanlara incelenmiş ve yapılan öneriler dikkate alınarak, maddelerin uygun olup olmadığı konusunda Selçuk Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nden Psikolojik Danışmanlık bölümündeki uzmanların ve Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümündeki uzmanların görüşü alınmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucunda Q-Set maddeler kartlara bastırılmıştır.

Bağlanma Q-Set'i çocuğu ev ortamında gözlemlemeye dayanmaktadır. Q-Set maddelerinin düzenlenmesi anneler tarafından da yapılabilmektedir. Ancak annelerin çocuklarıyla ilgili maddeleri düzenlemede yanlış davranabilecekler endişesi ile (Waters, t.y.) gözlemler araştırmacı ve eş gözlemci tarafından yapılmıştır.

Çocuk davranışlarının gözlenmesinden önce eş gözlemci olarak çalışmaya yardımcı olmaları amacıyla, iki tane uzman psikolojik danışman bağlanma kuramının temel konuları ve Bağlanma Q-Set'inin kullanımı konusunda bilgilendirilmiştir. İki eş gözlemci bu konuda dört hafta araştırmacı ve yeterli bir uzman tarafından eğitilmişlerdir. Aile ziyaretlerinde araştırmacı ve bir tane eş gözlemci bulunmuştur.

Çocukların seçilmesinde ise mahalle muhtarları ve o bölgenin ilköğretim okullarının okul öncesi öğretmenlerinden yardım alınmıştır. Seçilen ailelerden öncelikle telefonla görüşülmüş ve randevu talep edilmiştir. Daha sonra ailelerle yüz yüze görüşülerek, çalışma anlatılmış ve belirlenen tarihte ziyarette bulunulmuştur.

Belirlenen tarih ve saatte aileler ziyaret edilirken rahat olunması gerektiği ailelere hatırlatılmıştır. Bir çocuğun gözlemlenmesi dört, beş saat arasında değişmektedir. Bu saatler içerisinde çocuklar ve anneleri ev ortamında gözlemlenmişlerdir. Çocukla ilgili değerlendirmeler, çocuğun gözlemlenmesi bittiği

anda yapılmış ve Q-Set maddeler beşli (kesinlikle uymuyor, uymuyor, kararsız, uyuyor, kesinlikle uyuyor) bir derecelendirmeye yerleştirilmiştir.

Daha sonra bu derecelendirmeye 1, 2, 3, 4, 5 puanlar verilerek, çocukların sınıflamaları, Howes ve Ritchie, 1999'un belirttiği gibi, rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışları olarak yapılmıştır (Akt. Denham, 2005).

Verileri analiz etmeden önce, gözlemci ve eş gözlemci arasındaki ilişki Kendal Uyuşum Katsayısı ile belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, gözlemci ve eş gözlemci arasındaki rahatlık alt boyutu için, .98, uyumlu alt boyutu için, .93, dirençli alt boyutu için, .91, güvenli alt boyutu için, .96, kaçınan boyutu için, .93 olarak bulunmuştur. Gözlemci ve eş gözlemci arasındaki korelasyon ölçek maddeleri arasındaki iç tutarlığının yüksek olduğunu göstermektedir.

2. İlişki Ölçekleri Anketi

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA), Griffin ve Bartholomew (1994), tarafından geliştirilmiştir (Akt. Hamarta, 2004). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Sümer ve Güngör (1999), tarafından yapılmıştır. İlişki Ölçekleri Anketi, 17 maddeden oluşmaktadır ve dört bağlanma stilini (güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) ölçmeyi amaçlamaktadır.

İlişki Ölçekleri Anketi, Hazan ve Shaver'ın (1987) bağlanma ölçümündeki paragraflarından, Bartholomew ve Horowitz'in (1991) İlişki Anketi (İA) ve Collins ve Read'in (1990) Yetişkin Bağlanma Ölçeği'nde kullanılan maddelerden oluşturulmuştur. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını 7 basamaklı ölçek üzerinde işaretlemişlerdir. Güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmektedir.

Kuzey Amerika'da yapılan çalışmalarda, İÖA alt ölçeklerinin görece düşük düzeyde iç tutarlılık katsayısına sahip oldukları bulunmuştur. Örneğin, Griffin ve Bartholomew'un araştırmasında, İÖA alt ölçeklerinin alfa değerleri .41 ile .71 arasında değişmiştir. Ancak, düşük iç tutarlılıklarına rağmen, İÖA alt ölçeklerinin kabul edilebilir düzeyde test tekrar test güvenilirliğine sahip oldukları (ortalama değişmezlik

katsayısı için kadınlar .53 ve erkekler için .49) saptanmıştır. Griffin ve Barholomew, İÖA alt ölçeklerinin faktör yapıları açısından bir karmaşıklık yaratmasına karşın bu yolla elde edilen bağlanma stillerinin yine de yapı geçerliliğine sahip olduğunu saptamışlardır. Ayrıca, hem görüşme yöntemiyle hem de kâğıt kalem testi kullanılarak bağlanma stillerinin ölçüldüğünü araştırmada, İÖA'nin İA (İlişki Anketi) ile yüksek düzeyde birleşen geçerlik katsayılarına sahip olduğu gösterilmiştir (Sümer ve Güngör, 1999).

Sümer ve Güngör (1999), yaptıkları geçerlik güvenirlik çalışmasında İÖA'nin güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı olmak üzere dört faktör yapısında oluştuğunu belirlemiştir. Ayrıca ölçeğin test tekrar test yöntemi ile tüm boyutlarda güvenirlik katsayılarını .49 ile .61 arasında bulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Verileri toplamak için öncelikle veri toplanacak mahalleler belirlenmiş ve bu mahallelerin muhtarlarından çocukların belirlenmesi konusunda yardım alınmıştır. Ziyaret gerçekleştirilmeden önce ailelerle telefonla iletişime geçilmiş ve randevu talep edilmiştir. Belirlenen gün ve saatlerde ailelere çalışma anlatılmış ve gözlem için tarih ve saat belirlenmiştir. Belirlenen tarihte ve saatte, eş gözlemci ve gözlemci ziyareti gerçekleştirmiş ve dört ile beş saat süren gözlemler yapılmıştır. Gözlem sonunda ailelere teşekkür edilmiş ve sonuçlar hemen ziyaret sonrasında gözlemci ve eş gözlemci tarafından ayrı olarak değerlendirilmiştir. Belirlenen tarihte rahatsız olan veya sorunla karşılaşılacak çocuklarla aynı gün görüşülmemiş ve yeni bir randevu talep edilip belirlenen yeni tarihte ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırmanın bağımsız değişkeni olan, annelerin bağlanma stillerini değerlendirebilmek için ölçek verilmiş ve özlük nitelikleriyle ilgili bilgi formu kullanılmış ve annelere bu formlar doldurtulmuştur. Annelerin bağlanma stillerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin doldurulması konusunda araştırmacı tarafından bilgi verilmiştir. Anneler tarafından doldurulan ölçek ve bilgi formu daha sonra başka bir zamanda toplanmıştır.

Verilerin Analizi

İlk aşamada ölçekler ayrı değerlendirilmiş ve ölçekleri eksik olan 3 anne ve çocukları örneklemden çıkarılmıştır, 57 çocuk ve anneleri değerlendirmeye alınmıştır.

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; çocuğun cinsiyeti, annelerin eğitim durumu, annelerin çalışıp-çalışmama durumu, bakım veren (bakıcı ya da anne) ve annelerin bağlanma stilleridir. Bağımlı değişken ise; çocukların bağlanma davranışlarıdır (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan). Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır. Her iki ölçekten elde edilen puan dağılımları bilgisayara cinsiyet, anne eğitim durumu, annenin çalışıp-çalışmama durumu, bakım veren değişkenlerine ve anne bağlanma stillerine göre kodlanarak girilmiştir.

Dört bağlanma stilini yansıtan İlişki Ölçekleri Anketi (İÖ), sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Böylece, alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için de kullanılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Cinsiyet ve bakım verene (anne ya da bakıcı) göre çocuk bağlanma davranışları puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın belirlenmesinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Annelerin eğitim durumu, annenin çalışıp çalışmama durumu ve anne bağlanma stillerine göre çocuk bağlanma davranışları puan ortalamaları arasındaki farklılaşma ise Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Farklılaşmanın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde alt amaçlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle çocukların bağlanma davranışları puan ortalamalarının özlük niteliklerine göre [cinsiyet, annenin eğitim durumu, annenin çalışıp-çalışmama durumu, bakım veren] farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiştir. Daha sonra çocukların; rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan bağlanma davranışlarının anne bağlanma stillerine göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

1.Cinsiyet değişkenine göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 1: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n, $\bar{X}$, Ss Değerleri

	Çocuk Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	Ss
Rahatlık	Kız	37	26,46	6,711
	Erkek	20	26,15	6,277
Uyumlu	Kız	37	54,00	8,233
	Erkek	20	52,20	8,121
Dirençli	Kız	37	36,73	8,372
	Erkek	20	38,20	12,094
Güvenli	Kız	37	29,81	7,930
	Erkek	20	26,65	6,499
Kaçınan	Kız	37	28,08	6,568
	Erkek	20	29,30	5,038

Tablo 1’de cinsiyet değişkenine göre çocukların bağlanma davranışlarına ilişkin puan ortalamaları verilmiştir. Tablo 1’e göre kız çocuklarının uyumlu ve güvenli bağlanma davranışı erkek çocuklarından daha yüksek ortalamalara sahiptir. Erkek çocuklarının ise dirençli ve kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarının kız

çocuklara göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Rahatlık bağlanma davranışında ise kız ve erkek çocukların benzer puanlar aldığı görülmüştür. Kız ve erkek çocukların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının incelenmesinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Rahatlık	Kız	37	29,27	1083,00			
	Erkek	20	28,50	570,00	360,000	-,168	,867

$p > .05$

Tablo 2’de rahatlık bağlanma davranışı puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen .168 Z değeri 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre rahatlık bağlanma davranışı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 3: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Uyumlu	Kız	37	29,62	1096,00	347,000	-,386	,700
	Erkek	20	27,85	557,00			

$p > .05$

Tablo 3 incelendiğinde, cinsiyet ve çocukların uyumlu bağlanma davranışı arasında farklılığın olup olmadığını bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda bulunan .386 Z değerinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre çocukların uyumlu bağlanma davranışı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 4: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Dirençli	Kız	37	29,46	1090,00	353,000	-.285	,776
	Erkek	20	28,15	563,00			

p>.05

Tabloda çocukların dirençli bağlanma davranışı puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiş ve analiz sonucunda bulunan .285 Z değeri 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre çocukların dirençli bağlanma davranışı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 5: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Güvenli	Kız	37	31,00	1147,00	296,000	-1,241	,214
	Erkek	20	25,30	506,00			

p>.05

Tablo 5'te çocukların güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre, cinsiyet değişkenine göre çocukların güvenli bağlanma davranışına ilişkin elde edilen 1.241 Z değerinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre çocukların güvenli bağlanma davranışı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 6: Cinsiyet Değişkenine Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Kaçınan	Kız	37	28,99	1072,50	369,500	-,008	,993
	Erkek	20	29,03	580,50			

$p > .05$

Tabloya bakıldığında, çocukların kaçınan bağlanma davranışı puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelendiği görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen .008 Z değeri 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre kaçınan bağlanma davranışı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

2. Annelerin eğitim durumuna göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç güven, kaçınan) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 7: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	X^2	P	Mann-Whitney U Testi Sonuçları
Rahatlık	İlköğretim (ilkokul)	14	31,43	4,090			İlköğretim (ilkokul)>Ortaöğretim
	Orta öğretim	22	24,73	5,873	10,710	,005	İlköğretim (ilkokul)>Lisans
	Lisans	21	24,67	6,894			

$P < .05$

Tablo 7’de, rahatlık bağlanma davranışının, anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 10.710 X^2 değeri .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar tablo 8’te verilmiştir.

Tablo 8: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Rahatlık	İlköğretim (ilkokul)	14	25,29	354,00			
	Ortaöğretim	22	14,18	312,00	59,000	-3.096	,002*
	İlköğretim (ilkokul)	14	23,79	333,00	66,00	-2.734	0.06*
	Lisans	21	14,14	297,00			
	Ortaöğretim	22	21,84	480,50	227.500	-.085	.932
	Lisans	21	22,17	465,50			

$p < .05$

Tabloda, anne eğitim durumu değişkenine göre çocukların rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları karşılaştırıldığında, anne eğitim durumu ilköğretim (ilkokul) olan çocukların rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları anne eğitim durumu orta öğretim ve lisans olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < .05$). Anne eğitim durumu ortaöğretim ve lisans olanlar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Tablo 9: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	X^2	P
Uyumlu	İlköğretim (ilkokul)	14	55,50	11,326		
	Orta öğretim	22	51,27	6,923	1,640	,440
	Lisans	21	54,14	6,665		$P > .05$

Tablo 9'da görüldüğü gibi uyumlu bağlanma davranışının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 1.640 X^2 değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 10: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	X^2	P
Dirençli	İlköğretim (İlkokul)	14	35,79	9,901	5,876	,053 p>.05
	Ortaöğretim	22	41,50	10,862		
	Lisans	21	33,76	6,693		

Çocukların dirençli bağlanma davranışlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 5.876 X^2 değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 11: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	X^2	P
Güvenli	İlköğretim (İlkokul)	14	33,79	8,040	6,545	,038 P<.05
	Ortaöğretim	22	26,95	6,869		
	Lisans	21	27,14	6,650		

Tabloda çocukların güvenli bağlanma davranışlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 6.545 X^2 değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Güvenli	İlköğretim (ilkokul)	14	23,50	329,00	84.00	-2.278	.023*
	Ortaöğretim	22	15,32	337,00			
	İlköğretim (ilkokul)	14	22,79	319,00	80.00	-2.263	.024*
	Lisans	21	14,81	311,00			P<.05
	Ortaöğretim	22	21,43	471,50	218.500	.305	.760
	Lisans	21	22,60	474,50			

Tablo12 incelendiğinde anne eğitim durumu değişkenine göre çocukların güvenli bağlanma davranışı puan ortalamaları karşılaştırıldığında anne eğitim durumu ilköğretim (ilkokul) olan çocukların güvenli bağlanma davranışı puan ortalamaları anne eğitim durumu ortaöğretim ve lisans olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<.05$). Anne eğitim durumu ortaöğretim ve lisans olanlar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Tablo 13: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	X ²	P
Kaçınan	İlköğretim (ilkokul)	14	26,07	3,892		
	Ortaöğretim	22	30,68	3,896	7,334	.026*
	Lisans	21	27,86	8,193		P<.05

Tablo 13'te kaçınan bağlanma davranışının anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 7.334 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış sonuçlar tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Annelerin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Kaçınan	İlköğretim (İlkokul)	14	12,32	172,50	67.500	2.820	.004* p<.05
	Ortaöğretim	22	22,43	493,50			
	İlköğretim (İlkokul)	14	14,96	209,50	104.500	1.438	.154
	Lisans	21	20,02	420,50			
	Ortaöğretim	22	24,16	531,50	183.500	1.159	.247
	Lisans	21	19,74	414,50			

Tablo 14 incelendiğinde anne eğitim durumu ortaöğretim olan çocukların kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları anne eğitim durumu ilköğretim olan çocukların kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<.05$). Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

3. Annelerin çalışıp çalışmamasına göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) farklılaşmakta mıdır?

Tablo 15: Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n, $\bar{X}$, Ss Değerleri

	Anne Çalışıp- Çalışmama Durumu	N	$\bar{X}$	Ss
Rahatlık	Çalışıyor	17	24,35	7,053
	Çalışmıyor	40	27,20	6,157
Uyumlu	Çalışıyor	17	54,82	6,187
	Çalışmıyor	40	52,75	8,874
Dirençli	Çalışıyor	17	34,18	6,830
	Çalışmıyor	40	38,55	10,568
Güvenli	Çalışıyor	17	26,94	7,403
	Çalışmıyor	40	29,45	7,585
Kaçınan	Çalışıyor	17	27,65	9,137
	Çalışmıyor	40	28,88	4,238

p>.05

Tablo da annenin çalışıp çalışmamasına göre çocuk bağlanma davranışları puan ortalamaları verilmiştir. Çalışmayan annelerin çocuklarının rahatlık, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uyumlu bağlanma davranışı açısından ise çalışan annelerin çocuklarının puan ortalamaları çalışmayan annelerin çocuklarının puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır ve sonuçları toplu olarak tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Çalışıp- Çalışmama Durumu	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Rahatlık	Çalışıyor	17	24,24	412,00			
	Çalışmıyor	40	31,02	1241,00	259.00	-1.416	.157
Uyumlu	Çalışıyor	17	33,18	564,00			.214
	Çalışmıyor	40	27,22	1089,00	269.00	-1.242	
Dirençli	Çalışıyor	17	24,12	410,00			.147
	Çalışmıyor	40	31,08	1243,00	257.00	-1.450	
Güvenli	Çalışıyor	17	25,21	428,50			.259
	Çalışmıyor	40	30,61	1224,50	275.500	-1,129	
Kaçınan	Çalışıyor	17	29,26	497,50	335.00		.937
	Çalışmıyor	40	28,89	1155,50		-.079	

Annelerin çalışıp çalışmamalarına göre çocukların bağlanma davranışları arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonunda, çocukların rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Annelerin çalışıp çalışmaması ve çocukların bağlanma davranışları arasında anlamlı farklılık yoktur.

4. Çocuğa bakım verene (çocuğa kimin baktığı; bakıcı ya da anne) göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) farklılaşmakta mıdır?

Tablo 17: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Çocukların Bağlanma Davranışlarına (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan) İlişkin n, $\bar{X}$, Ss Değerleri

	Çocuğa Bakım Veren	N	$\bar{X}$	Ss
Rahatlık	Anne	38	27,42	5,703
	Bakıcı	19	24,21	7,591
Uyumlu	Anne	38	53,05	9,421
	Bakıcı	19	54,00	4,944
Dirençli	Anne	38	38,42	10,892
	Bakıcı	19	34,89	6,599
Güvenli	Anne	38	29,97	7,944
	Bakıcı	19	26,16	6,131
Kaçınan	Anne	38	28,50	4,151
	Bakıcı	19	28,53	8,872

Tablo 17’de, çocuğa bakım verene göre çocukların bağlanma davranışlarına ilişkin puan ortalamaları verilmiştir. Anne bakımı alan çocukların, bakıcı tarafından bakım alan çocuklara göre; rahatlık, dirençli, güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bakıcı tarafından bakım verilen çocukların ise, anne bakımı alan çocuklara göre uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Kaçınan bağlanma davranışı açısından ise anne ya da bakıcı bakımının benzer puanlar aldıkları görülmektedir.

Tablo 18: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğa Bakım Veren	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Rahatlık	Anne	38	31,41	1193,50			
	Bakıcı	19	24,18	459,50	269,500	-1,552	,121*

$p > .05$

Tablo 18’de rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamalarının bakım verene göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiş elde edilen 269.500 Mann-Whitney U değeri ($z=1.552$) .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$). Bulunan bu sonuca göre rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları çocuğun anne veya bakıcının bakmasına göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 19: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğa Bakım Veren	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Uyumlu	Anne	38	27,80	1056,50	315,500	-,772	,440
	Bakıcı	19	31,39	596,50			
	Toplam	57					

$p > .05$

Tabloda, uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarının bakım verene göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiş elde edilen 315.500 Mann-Whitney U değerinin ($z= .772$) .05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Bu sonuca göre uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamaları çocuğun anne veya bakıcının bakmasına göre farklılaşmamaktadır

Tablo 20: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğa Bakım Veren	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Dirençli	Anne	38	30,63	1164,00	299,000	-1,051	,293
	Bakıcı	19	25,74	489,00			

p>.05

Tabloda, dirençli bağlanma davranışı puan ortalamalarının bakım verene göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Elde edilen 299.000 Mann-Whitney U değeri (z= 1.051) .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır (p>.05). Bu sonuca göre dirençli davranışı puan ortalamaları çocuğun anne veya bakıcının bakmasına göre farklılaşmamaktadır

Tablo 21: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğa Bakım Veren	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Güvenli	Anne	38	31,71	1205,00	258,000	-1,749	,080
	Bakıcı	19	23,58	448,00			

p>.05

Güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarının bakım verene göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Elde edilen 258.000 Mann-Whitney U değeri (z= 1.749) .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır (p>.05). Bu sonuca göre güvenli bağlanma davranışı puan ortalamaları çocuğun anne veya bakıcının bakmasına göre farklılaşmamaktadır

Tablo 22: Çocuğa Bakım Verene (Bakıcı ya da Anne) Göre Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çocuğa Bakım Veren	N	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Mann-Whitney U Testi Sonuçları	Z	P
Kaçınan	Anne	38	27,49	1044,50	303,500	-,977	,329
	Bakıcı	19	32,03	608,50			

p>.05

Tablo 22’de kaçınan bağlanma davranışı puanlarının bakım verene göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiş elde edilen 303.500 Mann-Whitney U değeri (z= .977) .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır (p>.05). Bu sonuca göre kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları çocuğun anne veya bakıcının bakmasına göre farklılaşmamaktadır.

5. Anne bağlanma stillerine göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyum, direnç, güven, kaçınan) farklılaşmakta mıdır?

Tablo 23: Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Rahatlık Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Bağlanma Stilleri	N	Ss	X ²	Mann-Whitney U Testi Sonuçları
Rahatlık	Güvenli	22	6,073		
	Saplantılı	7	4,821		Güvenli>Saplantılı*, Güvenli>Korkulu*, Kayıtsız>Korkulu*
	Kayıtsız	20	7,040	12,069*	
	Korkulu	8	5,007		

*p<.05

Çocukların rahatlık bağlanma davranışlarının anne bağlanma stiline göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 12.069 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre çocukların rahatlık bağlanma davranışları, anne bağlanma stillerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış, elde edilen sonuçlara göre güvenli bağlanma stilinde olan annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışları saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma

davranışlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca kayıtsız bağlanan annelerin çocuklarının rahatlık davranışları korkulu bağlanan annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmemiştir.

Tablo 24: Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Uyumlu Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Bağlanma Stilleri	N	Ss	X ²	Mann-Whitney U Testi Sonuçları
Uyumlu	Güvenli	22	6,130	28.351	Güvenli>Saplantılı*, Güvenli>Korkulu*, Kayıtsız>Saplantılı*, Kayıtsız>Korkulu*
	Saplantılı	7	6,055		
	Kayıtsız	20	9,790		
	Korkulu	8	7,855		

*p<.001

Tablo 24’de, uyumlu bağlanma davranışının anne bağlanma stillerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre 28,351 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bulunan bu sonuca göre çocukların uyumlu bağlanma davranışları anne bağlanma stillerine göre farklılık göstermektedir. Farklılığın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U testi yapılmıştır ve bu sonuca göre güvenli bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışları saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarından yüksek bulunmuştur. Ayrıca kayıtsız bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışları puan ortalamaları saplantılı ve korkulu bağlanan annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

Tablo 25: Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Dirençli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Bağlanma Stilleri	N	Ss	X ²
Dirençli	Güvenli	22	20,290	
	Saplantılı	7	14,311	
	Kayıtsız	20	10,767	5.523
	Korkulu	8	7,652	

*p>.05

Tablo incelendiğinde, dirençli bağlanma davranışının anne bağlanma stiline göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi için Kruskal Wallis testi yapıldığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 5.523 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre çocukların dirençli bağlanma davranışları, anne bağlanma stillerine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 26: Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Güvenli Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Bağlanma Stilleri	N	Ss	X ²	Mann Whitney U Testi Sonuçları
Güvenli	Güvenli	22	6,333		
	Saplantılı	7	1,134		Güvenli >Saplantılı, Güvenli >Kayıtsız
	Kayıtsız	20	6,320	11.176	
	Korkulu	8	6,990		

*p<.05

Tablo 26 incelendiğinde, çocukların güvenli bağlanma davranışlarının anne bağlanma stiline göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapıldığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 11.176 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre çocukların güvenli bağlanma davranışları anne bağlanma stillerine göre farklılaşmaktadır. Farklılığın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Test sonucuna göre, güvenli bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının güvenli bağlanma

davranışları puan ortalamaları saplantılı ve kayıtsız bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışları puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

Tablo 27: Anne Bağlanma Stillerine Göre Çocukların Kaçınan Bağlanma Davranışlarına İlişkin Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne Bağlanma Stilleri	N	Ss	X ²	Mann Whitney U Sonuçları
Kaçınan	Güvenli	22	7,506	13.750	Güvenli<Saplantılı, Güvenli <Korkulu, Kayıtsız < Korkulu Saplantılı<Korkulu
	Saplantılı	7	2,878		
	Kayıtsız	20	5,324		
	Korkulu	8	4,928		

*p<.05

Tabloda çocukların kaçınan bağlanma davranışlarının anne bağlanma stiline göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi yapıldığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen 13.750 X² değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre çocukların kaçınan bağlanma davranışları anne bağlanma stillerine göre farklılaşmaktadır. Farklılığın kaynağının tespit edilmesi için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bulunan sonuca göre, saplantılı bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları güvenli bağlanan annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Korkulu bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışları puan ortalamaları güvenli ve kayıtsız bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Ayrıca, korkulu bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışları puan ortalamaları da saplantılı bağlanan annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, çocukların cinsiyeti, anne eğitim durumu, annenin çalışıp-çalışmama durumu, çocuğa bakım veren değişkenleri ve annelerin bağlanma stillerinin, çocukların bağlanma davranışlarını açıklayıp açıklamadığı tartışılmış ve yorumlanmıştır.

1. Cinsiyetin Çocuğun Bağlanma Davranışlarına Etkisi

Araştırmanın 1. alt amacında, cinsiyet değişkenine göre çocukların bağlanma davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Kız çocuklarının uyumlu, dirençli, güvenli bağlanma davranışları puan ortalamaları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Erkek çocukların ise kaçınan bağlanma davranışları puan ortalamaları kız çocuklara göre yüksek bulunmuştur. Rahatlık bağlanma davranışında ise, kız ve erkek çocukların benzer puanlar aldıkları görülmüştür.

Kız ve erkek çocuklar arasındaki farkı incelemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda; rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan bağlanma davranışının cinsiyet açısından bir fark oluşturmadığı görülmüştür.

Sonuçların cinsiyet açısından farklılık ortaya koyamaması ilginçtir. Çocuklar üç yaş civarında cinsiyetler arasındaki anatomik farklılıkları kavramaya başlamakta (Yanbastı, 1996; Geçtan, 1995), kendileri ve başkalarının cinsel açıdan nasıl sınıflandırıldıklarını fark etmektedirler. Bu sınıflandırma sonucunda bireylere toplumdaki gelenek ve görenekler doğrultusunda cinsiyet rollerine uygun olarak geliştirilmiş bir takım davranışlar öğretilmektedir (Baran,1995). Ülkemizin toplumsal özellikleri ve anne-babaların çocuklarından beklentileri düşünüldüğünde; kızlardan duygusal olmaları, işbirliği yapmaları, bakım ve ilgi göstermeleri, ilişkilere önem vermeleri öğretilir. Erkeklerin ise bağımsız davranmaları (Maccoby ve Jacklin, 1974, Akt. Atkinson, Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Nolen-Hoekhama, 2002), aileyi

temsil etmeleri, rekabetçi olmaları vurgulanmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001, Akt. Hamarta, 2004). Costos (1986), yaptığı araştırmada kızlarda bağıllık, güvenilir, nazik ve yardımsever olma özelliklerinin, erkeklerde ise bağımsız olma ve kendine güven davranışlarının desteklediğini ortaya koymuştur (Akt. Arslan, 2008).

Sonuçların cinsiyet açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmaması Vaughn ve Waters (1990), Jump (1998), Hill (1997), Seven (2006)'in bulguları ile desteklenmektedir. Bağlanma teorisinin, annenin çocuğuna gösterdiği duyarlılığa, ihtiyaçlarının karşılanmasına ve annenin ulaşılabilirliğine önem vermesi (Ainsworth, 1967), annenin de cinsiyet ayırt etmeksizin, bakım ve temel ihtiyaçlar konusunda kendisine muhtaç olan çocuğuna bakması (Maccoby, 1990, Akt. Eiden, 1992), bağlanma davranışları açısından cinsiyetler arasında farklılık yaratmamış olabileceğini düşündürmektedir.

2. Anne Eğitim Durumunun Çocukların Bağlanma Davranışlarına Etkisi

Araştırmanın 2. alt amacında, çocukların bağlanma davranışlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Bulgular incelendiğinde anne eğitim durumuna göre çocukların bağlanma davranışları puan ortalamaları arasında farklılık bulunmuştur. Anne eğitim durumu ilköğretim (ilkokul) olanların rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları, eğitim durumu ortaöğretim ve lisans olanlardan yüksek bulunmuştur. Anne eğitim durumuna göre çocukların uyumlu ve dirençli bağlanma davranışlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Çocukların güvenli bağlanma davranışlarının ise, anne eğitim durumu ilköğretim (ilkokul) olan çocukların, anne eğitim durumu ortaöğretim ve lisans olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Kaçınan bağlanma davranışları açısından ise, annesi ortaöğretim mezunu olan çocukların puanları, annesi ilköğretim olan çocuklardan yüksek bulunmuştur.

Yukarıdaki bulgular dikkate alındığında, annelerin mezuniyet durumlarının çocukların rahatlık, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışlarını yordadığı

görülmektedir. İlköğretim mezunu olan annelerin çocuklarının rahatlık, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışlarında bir farklılaşma vardır.

Bağlanma kuramı, annelerin davranışlarının çocukların üzerinde önemli etki yarattığını belirtmektedir. Bağlanma güvenliği annelerin davranışlarıyla şekillenmektedir (Seven, 2006). Eğitim seviyesi yüksek annelerin, eğitim seviyesi düşük annelere göre çocuklarla ilgili daha çok bilgi sahibi olması ve bunu çocuk yetiştirme konusundaki davranışlarına yansıtması beklenmektedirler. Seven (2006), annesi okur-yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan annelerin çocuklarının bağlanma güvenliğinin, lise ve üniversite mezunu annelerin çocuklarının bağlanma güvenliğinden düşük olduğunu bulmuştur.

Ancak, araştırmanın sonuçları yukarıdaki beklentiler ve Seven (2006)'nin çalışmalarını ile çelişmektedir. İlköğretim mezunu annelerin çocukların rahatlık ve güvenli bağlanma davranışları puanları yüksek bulunmuştur. Ev ziyaretlerinde, eğitim seviyesi düşük annelerin genellikle, alt sosyo-ekonomik düzeyde oldukları, şehir merkezinden biraz daha uzak, tek katlı ve bahçeli evlerde oturdukları gözlenmiştir. Aynı zamanda bu annelerin çocuklarının davranışlarına çok fazla müdahale etmedikleri, çok fazla komutlar vermedikleri de gözlenmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan annelerin ise çoğunlukla şehir merkezlerine daha yakın ve çok katlı evlerde yaşadıkları ve çocuklarını evlerinden dışarı çıkarmadıkları, oyun alanı olarak ev ortamını kullanmalarına izin verdikleri ve mükemmeliyetçi davranarak panik halinde çocuklarına karşı çok fazla müdahale ettikleri gözlenmiştir. Çocukların rahat bir ortamda, annelerinin fazla müdahalesi olmadan istedikleri gibi keşif davranışında bulunmaları güvenli ve rahatlık bağlanma davranışlarının yüksek olmasının açıklayıcısı olabilir.

Yukarıda da değinildiği gibi annelerin eğitim seviyeleri yükseldikçe çocuk bakımı konusundaki bilgilerinin artması ve bunu davranışlarına yansıtmaları beklenmektedir. Kaçınan bağlanma davranışı açısından ortaöğretim mezunu olan annelerin yüksek puan almaları şaşırtıcıdır. Araştırmanın sonuçları annelerin eğitim seviyelerinin yüksek olmasının, onların çocuklar ve onların gelişimleri konusundaki bilgilerinin artırmadıkları ya da davranışlarına yansıtmadıklarını düşündürmektedir.

3. Annenin Çalışıp-Çalışmamasının Çocuğun Bağlanma Davranışlarına Etkisi

Araştırmanın 3. alt amacında, çocukların bağlanma davranışlarının annenin çalışıp çalışmamasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulunan sonuca göre, çalışmayan annelerin çocuklarının rahatlık, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışları puan ortalamalarının çalışan annelerin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Çalışan annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamaları çalışmayan annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Farklılaşmanın kaynağını bulmak için yapılan analiz sonucunda çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarının rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan bağlanma davranışları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular annenin çalışıp çalışmama durumunun, çocuğun bağlanma davranışlarını açıklamadığını göstermektedir.

Günümüzde annelerin bir işte çalışıyor olması onların çocuklarının bakımını belirli bir süre bir başkasına yaptırmasını gerektirmektedir. Bowlby (1973), sosyal ve duygusal gelişiminde anne-bebek ya da temel bakıcının önemini vurgulamıştır. Anne, bağlanma ilişkisinin niteliğini belirlemede güçlü bir figür olarak düşünülmüştür. Bu yüzden annenin çalışması nedeniyle evde olmaması güvensiz bağlanma ilişkisinin gelişiminde önemli bir rol oynayabilir. Çalışan anneler evde kalan annelerden çocuklarını daha az görmektedirler. Kimi annelerin çalışma hayatlarındaki iş yükü onların stresli olmalarına neden olabilirken, kimi anneler daha rahat iş ortamlarında çalışmaktadırlar ve çocuklarına iş dışında kaliteli zaman ayırabilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi annenin duyarlılığı anne-bebek bağlanma ilişkisinin gelişiminde önemli bir faktördür (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Genellikle çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre güvensiz bağlanma yaşayacaklarına dair bir yargı vardır. Annenin okula ya da işe gitmesi bebeğin annesini duygusal ve fiziksel olarak ulaşılamaz olarak düşünmesine ve ayrılma kaygısı yaşamasına sebep olabilmektedir (Vaughn, Gove ve Egeland, 1980) Temel bağlanma figüründen bebeğin ayrılmak zorunda kalması bebeğin kaçınan bağlanma geliştirmesine neden olabilmekte (Ainsworth ve diğ., 1978) ve bebek

annesine karşı endişeli-kaçıman bağlanma geliştirebilmektedir (Stifter, Coulehan ve Fish, 1993).

Ancak bu durum her zaman geçerli olmamaktadır. Annenin çalışması çocuğun güvensiz bağlanmasını açıklamak için her zaman yeterli bir sebep olmamaktadır (Blehar, 1974). Bu araştırmada, çalışan ya da çalışmayan anneler açısından çocuğun güvenli ya da güvensiz bağlanma puanları arasında bir farklılığın olmaması, çalışan annelerin iş dışındaki vakitlerini çocuklarıyla kaliteli bir şekilde geçirdikleri ile açıklanabilir. Annenin işten kalan vaktini çocuğu ile birlikte geçirmesi çocuğun annesinin yokluğunda yaşadığı ayrılma kaygısını telafi etmesini sağlayabilir ve böylece annenin göstermiş olduğu duyarlılık çocuğun güvenli bağlanma geliştirmesini sağlayabilir (Ainsworth ve diğ., 1978).

Özellikle doğumdan sonraki ilk bir yıl annenin bebeğinden ayrılmak zorunda kalması güvensiz anne-bebek ilişkisini artıracığı ile ilgili görüşler vardır (Barglow, Vaughn ve Molior, 1987; Belsky ve Rovine, 1988; Vaughn ve diğ., 1980). Ülkemizde çalışan annelerin istekleri doğrultusunda doğumdan sonraki ilk bir yıllarını izinli geçirebilmektedirler. Bu da çocuğun ilk bir yıl için gerekli duyduğu ilgiyi, bakım ve ulaşılabilirlik duygusunu geliştirmesini sağlayabilir.

Annenin çalışması bağlanma ilişkilerinde hafife alınmaması gereken bir durum olurken, pek çok araştırmacı; çalışan annelerin bebeklerinin % 50, 60'ının güvenli bağlanma geliştirdiklerini bulmuşlardır (Belsky, 1988; Clarke-Steward, 1988, Akt. Hill, 1997).

4. Çocuğa Bakım Veren (Çocuğa Kimin Baktığı; anne ya da bakıcı) Bağlanma Davranışlarına Etkisi

Araştırmanın 4. alt amacında, çocuk bağlanma davranışları puan ortalamalarının çocuğa bakım veren (anne ya da bakıcı) değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, anne bakımı alan çocukların, rahatlık, dirençli ve güvenli bağlanma davranışları puan ortalamaları, bakıcı tarafından bakım verilen

çocuklara göre yüksek bulunmuştur. Bakıcı bakımı verilen çocukların uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamaları ise anne bakımı alanlara göre yüksek bulunmuştur. Kaçınan bağlanma davranışı açısından anne bakım tarzı bir farklılık yaratmamaktadır.

Çocuğa bakım verenler arasında bir farklılık olup olmadığına bakıldığında ise; çocuğa bakım verene göre, rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan bağlanma davranışlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu bulgunun sonuçları çocuğa bakım verenin (anne ya da bakıcı), çocuğun bağlanma davranışlarını açıklamadığı görülmektedir.

Yukarda da bahsedildiği gibi annenin çalışması ya da herhangi bir nedenden dolayı çocuğundan belli bir süre ayrılmak zorunda kalması, çocuğun bakımının alternatif bir bakıcının üstlenmesini gerektirmektedir. Bağlanma kuramı çocuğun güvenli bir bağlanma yaşabilmesi için, annenin varlığını hissetmesi ve düzenli olarak ihtiyaçlarının (psikolojik ve fiziksel) karşılanması gerektiği söylemektedir. Çocuğun ihtiyaçlarının zamanında ve özenle karşılanması annenin hassasiyetini göstermektedir. Annenin evden ayrılmak zorunda kaldığı için ayrılması, çocuğun anneden ayrılma stresi yaşamasına ve annenin varlığına olan güveninin sarsılmasına neden olabilmektedir. Bunun için annenin dışındaki bakıcıların çocuğun bakımını üstlenmesi, çocuğun annesi ile güvensiz bir bağlanma ilişkisi geliştirebileceğini düşündürmektedir.

Güvenli bir bebek güven temeli olarak bir ya da birkaç kişiyi güven temeli olarak kullanabilmektedir. Güven temeli, dinlenme de güvenlik limanı olarak, keşif için temel dayanak olarak hizmet etmede yeterli ve duyarlı birinin varlığının hissedilmesi, bu hissin çocuğa verdiği huzur olarak tanımlanmıştır (Waters, Hamilton ve Weinfield, 2000).

Çoğu bebek, profesyonel bakıcıların yanı sıra, kardeşleri, büyükanne-babaları, babaları ve annelerinin birlikte oldukları bir bakım içerisinde büyümektedirler. Bu bebekler, aileden olan ya da olmayan (Sagi ve diğ., 1995), uzun süre boyunca kendisi için güven temeli oluşturan, bakımını üstlenen ve ilgi gösteren kişilerle bağlanma ilişkisi geliştirebilmektedir (Goossens ve van IJendoorn, 1990).

Bu araştırma da bakım veren olarak; anne ya da bakıcı (büyük anne-baba vb., aileden olan birisinin bakması ya da aileden olamayan birisinin gelip çocuğun bulunduğu evde bakımı gerçekleştirmesi anlamında kullanılmıştır)'nın çocuğun bakımını üstlenmesi kastedilmiştir. Çalışma grubuna alınan aileler bu iki bakım biçiminden birini kullanmışlardır. Bu çocukların hiç birisi kreş ya da çocuk bakım evi gibi bakım yerlerinde bakım almamışlardır. Her iki grubun da bakımı evde almış olmaları gruplar arasında farklılık yaratmamış olabilir. Literatüre baktığımızda çalışmalar genellikle ev bakımı ve kreş bakımı olarak ayrılmaktadır. Ev bakımı (genellikle annenin bakması ya da çok az çalışmada rastlanmış ta olsa alternatif bir bakıcının bakması olarak kullanılmıştır) ve kreş bakımı üzerine yapılan çoğu araştırma, kreş bakımının anne-çocuk ilişkisinin niteliğini olumsuz etkileyebileceği yönündedir (Blehar, 1974). Belsky ve Rovine (1988), uzun süre anne bakımından uzak olan (haftada 20 saat ve üzeri) bebeklerin, evde anne bakımı alan bebeklerden annelerine daha güvensiz bağlanabileceklerini söylemişlerdir. Clarke-Steward (1989) ve Lamb ve diğ. (1988) de yine kreş bakımı alan bebeklerin ev bakımı alan bebeklerden daha güvensiz bağlandıklarını söylemişlerdir (Akt. Koren-Karie, 2001). Özellikle bebeklerin bir yaşından önce annesinden ayrılmak zorunda kalması ve bakımı bir başkasının üstlenmesi güvensiz bağlanma için bir risk oluşturmaktadır (Barglow ve diğ., 1987).

Kreşe giden ve evde bakım alan çocuklar arasında yapılan bir karşılaştırmada; Yabancı Durum Prosedürü'nde kreşe giden çocukların annelerine karşı evde kalan çocuklardan daha mesafeli oldukları, eşyaları paylaşma konusunda evde kalan çocukların kreşe devam eden çocuklardan daha paylaşımcı oldukları bulunmuştur (Ragozin, 1980). Kreş bakımı almış güvenli çocuklar ve ev bakımı almış güvenli çocuklar arasında bile farklılık olduğu; evde yetişmiş güvenli çocukların, kreşte yetişmiş güvenli çocuklardan daha girişken oldukları, saldırganlık davranışının daha az olduğu bulunmuştur (Egeland ve Heister, 1995).

NICHD (National Institute of Child Health and Human Development) (1997a)'nin sonuçları, kreş bakımının anne-bebek bağlanmasını açıklayamayacağını, buna birçok şeyin katkı sağladığını söylemektedir. Anne-bebek bağlanması annenin çocuğuna göstermiş olduğu anneliğin niteliği ile ilgilidir. NICHD (1997a), anne bakımı

alan ve almayanların karşılaştırmasını yapmış ve güvensiz bağlanmanın oluşmasında çocuğun annesinden ayrılmasından ziyade, grup bakımının (çocukların çok olması) güvensiz bağlanmanın oluşmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durumu, kreşlerde bakıcı başına düşen çocuk sayısının fazla olması ve kreş ortamının yetersiz olması ile açıklamışlardır. NICHD (1997b), Annelerin inançlarının, gelir durumunun ve eğitim düzeylerinin de kreş seçimini etkilediğini, bunun da çocuğa verilen bakım kalitesini etkilediğini belirtmiştir. Kalitesi düşük olan bir merkezde anneden çocuğun uzun süre ayrı kalmasının çocukta güvensiz bağlanma için bir risk faktörü olabilmektedir (Koren-Karie, 1998, Akt. Koren-Karie, 2001). Bizim çalışmamızdaki çocukların hepsinin ev bakımı alıyor olması, çocuğa verilen bakımın yeterli olduğunu düşündürmektedir. Evde bakım alan çocuklar yukarıda bahsedilen olumsuz şartların dışında büyümektedirler. Annenin bakımı olmasa da, annenin yerine geçen temel bakıcının çocuğun ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılaması onun güvensiz bağlanma geliştirmesine engel olabilir.

5. Anne Bağlanma Stillerinin (Güvenli, Saplantılı, Kayıtsız, Korkulu) Çocukların Rahatlık, Uyumlu, Dirençli, Güvenli, Kaçman Bağlanma Davranışlarına Etkisi

Bu alt amaçta anne bağlanma stillerinin (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu), çocukların rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli, kaçınan bağlanma davranışlarını açıklama gücü incelenmiştir. Elde edilen bulgular, annelerin bağlanma stillerinin çocukların bağlanma davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, güvenli bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları saplantılı ve korkulu stile sahip annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Kayıtsız stile sahip annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamalarının ise korkulu bağlanan annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, annelerin bağlanma stillerine bakarak, çocuklarının rahatlık bağlanma davranışları ile ilgili açıklamalarda bulunabileceğimizi göstermektedir.

Bulgulara göre, güvenli bağlanan annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarının saplantılı ve korkulu bağlanan annelerin çocuklarının

uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarından ve kayıtsız annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarının korkulu bağlanan annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Sonuçlar, güvenli ve kayıtsız bağlanan annelerin bağlanma stillerinin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışlarını açıklayabildiğini göstermektedir.

Anne bağlanma stilleri ile çocukların dirençli bağlanma davranışları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Anne bağlanma stillerinin çocukların dirençli bağlanma davranışlarını yordamadığı görülmektedir.

Güvenli bağlanan annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarının, saplantılı ve kayıtsız bağlanan annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Bu sonuç annelerin bağlanma stillerinin çocuklarının güvenli bağlanma davranışlarının açıklayıcısı olduğunu göstermektedir.

Bulgular incelendiğinde, saplantılı bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarının güvenli bağlanan annelerin çocuklarının bağlanma davranışı puan ortalamalarından ve korkulu bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarının güvenli, kayıtsız ve saplantılı bağlanan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu annelerin bağlanma stillerinin çocukların kaçınan bağlanma davranışını yordadığını göstermektedir.

Yukarıdaki sonuçlar dikkate alındığında, anne bağlanma stillerinin (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) çocukların bağlanma davranışlarını (rahatlık, uyumlu, güvenli, kaçınan) açıkladığı görülmektedir. Anne bağlanma stillerinin çocuğun dirençli bağlanma davranışını açıklamadığı görülmektedir.

Bowlby (1973;1982), çocukların bağlanma figürlerinin ulaşılabilir ya da ulaşılabilir olma durumlarına göre zaman içerisinde çalışan modeller geliştirdiklerini söylemiştir. Bu çalışmanın temel amacı da annelerin çocukları için ulaşılabilir olma durumu ve çocuğuna göstermiş olduğu duyarlılık derecesi ile kendi çalışan modellerine

uygun çocuklar yetiştirdiklerini ortaya koyabilmektir. Bu yolla, annenin bağlanma stili ile çocuğun bağlanma davranışları arasında bir ilişkiyi (bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını) gösterebilmektir. Sonuçlar bu amaca destek sağlamıştır. Annelerin bağlanma stillerine göre çocuklarının bağlanma stilleri açıklanabilmektedir. Güngör (2000), annelerin kaçınma ve kaygı düzeylerinin sırasıyla kabul/ilgi ve sıkı denetim aracılığı ile ergenlerin bağlanma ilişkilerinde kaçınma düzeyini dolaylı olarak yordadığını bulmuştur. Kaçınma düzeyi düşük annelerin kabul edici ve ilgili yaklaşımlarının çocuklarının başkalarıyla yakın ilişkilere açık olmasını kolaylaştırdığına işaret etmektedir. Kuşaklar arası aktarım kavramının temel varsayımı; annenin davranışlarının (bakan kişinin) yetişkin çalışma modellerini açıkladığı ve daha sonra bebeğin yetişkine olan bağlanma ilişkilerini belirlediğidir. Annelerin bağlanma stillerinin çocuklarının bağlanma stillerini açıkladığı ile ilgili çalışma yapan, Main ve diğ. (1985), kayıtsız annelerin güvensiz-kaçıngan, saplantılı annelerin güvensiz-ambivelans ve güvensiz organize olmamış bağlanma stiline sahip annelerin ise organize olmamış bebeklerinin olduğunu bulmuşlardır. Çocuğun bağlanma stiline annenin çocuğuna göstermiş olduğu duyarlılık temelinde oluştuğu ve annenin göstermiş olduğu duyarlılığın kendi bağlanma stilinden kaynaklandığını ortaya koyan başka araştırmalar vardır; güvenli bağlanan bebeklerin annelerinin de kendi annelerine güvenli bir bağlanma geliştirdikleri açıkça ortaya konulmuştur (Fonagy ve diğ., 1991). Benoit ve Parker (1994), annelerin hamilelik dönemindeki bağlanma sınıflamaları ile büyük annelerin sınıflamaları arasında ilişki olduğunu söylemiştir. Anne babaların kendi çocukluk bağlanma modellerinin sonradan bağlanma figürü olarak nasıl davranacağını etkilediğini gösteren çeşitli araştırma sonuçları vardır. Çocuklarıyla birlikte gözlemlenen annelerin kendi çocukluk deneyimleri hakkında görüşmeler yapılmıştır. Morris (1980), tutarlı aile ilişkilerinin olmaması ve kendi annelerini bakım vermede yetersiz olarak algılayan annelerin çocuklarının da kaygılı sınıflamada yer aldığı bulmuştur (Akt. Ricks, 1985). Yetişkin güvenli (özerk) sınıflaması, çocukların güvenli bağlanma olasılığını artırırken, kaygılı bağlanma olasılığını azaltmaktadır. Kaçınan bağlanma, çocukların güvensiz bağlanma olasılığını artırırken güvenli bağlanma olasılığını artırmaktadır. Saplantılı bağlanma, güvensiz bağlanmayı açıklayabilmıştır (Fonagy ve diğ., 1991). Main ve Goldwyn (baskıda), güvenli çalışan modellere sahip

annelerin güvenli bağlanan çocuklara, bağlanmamış (detached) annelerin, kaygılı ve kaçınan çocuklara, saplantılı annelerin ise kaygılı ve direnen çocuklara sahip olduğunu belirtmiştir (Akt. Crowell, Feldman, 1988). Shulman ve diğ. (1999), annelerin çalışan modelleri ile çocukların bağlanma stilleri arasında % 74'lik bir benzerlik bulmuşlardır.

Annenin çalışan modelleri ve çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiyi Eiden, Teti ve Corns (1995) tarafından da ortaya koyulmuştur. Güvenli annelerin çocukları, güvensiz annelerin çocuklarından daha yüksek güvenlik puanı elde ettiklerini, güvenli annelerin çocuklarının, saplantılı annelerin çocuklarından problem çözme de daha etkili oldukları belirtmişlerdir. Saplantılı gruptaki annelerin çocuklarına karşı kayıtsız gruptaki annelerden, daha duyarlı oldukları gözlenmiştir.

Anne bağlanma stillerinin çocuğun dirençli bağlanma davranışını yordamadığı görülmektedir. Bu durum, çocuğun bağlanma davranışının ailenin diğer bireylerinden etkilenmiş olabileceği ihtimalini düşündürülebilir. Çocuğun babasına güvenli bağlanması annesine olan güvensiz bağlanması ile mücadele etmesine yardımcı olmuş olabilir. Ya da aileden teyze ya da hala gibi çocuk için farklı bir hayatı yakalayabileceği bir kaynağın olması, annesinden farklı bir bağlanma davranışı göstermesine neden olmuş olabilir (Karen, 1990).

Bu çalışma da bulunan sonuçların aksine Eiden (1992), annenin çalışma modellerinin çocukların bağlanma güvenliği ile ilişkili olmadığını bulmuştur. Çocukların bağlanma güvenliğini değerlendiren (Attachment Q-Set) annelerin gözlemlerinin objektif olmamasından kaynaklanabileceğini söylemiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırma bulguları çocukların bağlanma davranışlarının (rahatlık, uyumlu, dirençli güvenli, kaçınan), cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Anne eğitim durumu değişkenine göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, güvenli, kaçınan) puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ancak; anne eğitim durumuna göre çocukların uyumlu ve dirençli bağlanma davranışlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Annesi ilköğretim mezunu olan çocukların rahatlık ve güvenli bağlanma davranışları puan ortalamaları annesi ortaöğretim ve lisans olan çocukların rahatlık ve güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Ortaöğretim mezunu olan annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları, annesi ilköğretim mezunu olan çocukları kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamasından yüksek bulunmuştur.

Araştırma bulguları incelendiğinde çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan)'nın annenin çalışıp-çalışmama değişkenine bağlı olarak değişmediği görülmektedir.

Araştırma bulguları çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyumlu, dirençli, güvenli ve kaçınan) puanlarının bakım veren (bakıcı ya da anne) değişkenine bağlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Araştırma sonuçlarına göre annelerin bağlanma stilleri (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyumlu, güvenli, kaçınan)'ni önemli düzeyde açıklamaktadır. Güvenli annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları saplantılı ve korkulu annelerin rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Kayıtsız annelerin çocuklarının

rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamaları korkulu annelerin çocuklarının rahatlık bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Güvenli ve kayıtsız annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarının saplantılı ve korkulu annelerin çocuklarının uyumlu bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Yine güvenli annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışı puan ortalamaları saplantılı ve kayıtsız annelerin çocuklarının güvenli bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Kaçınan bağlanma davranışı açısından, saplantılı annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamaları güvenli annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Korkulu annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarının güvenli, kayıtsız ve saplantılı annelerin çocuklarının kaçınan bağlanma davranışı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Anne bağlanma stillerine bağlı olarak çocukların dirençli bağlanma davranışlarının değişmediği görülmektedir.

Ulaşılan genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler;

1. Bu çalışma, annenin bağlanma stillerinin okul öncesi dönem çocukları (2-5 yaş)'nın bağlanma davranışlarının açıklayıcısı olduğunu göstermektedir. Anne ve çocuk arasındaki bağlanma ilişkisi çocuğun duygusal gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun sağlıklı bir duygusal gelişiminin olması onun kişilik geliştirmesini sağlayacaktır. Bu yüzden çocuk ve anne arasındaki bağlanma ilişkisinin ve özelliklerinin bilinmesi hem Çocuk Gelişimi Eğitimi alanına hem de anne-babalara yardımcı olabilir.

2. Bağlanma kuramı çocukların anneleri ile olan ilk yaşantılarını içselleştirerek bir bağlanma stili geliştirdiğini söylemektedir. Annenin çocuğu ile yaşadığı etkileşimlerin, çocuğa gösterilen hassasiyet ve sevginin çocuğun ruhsal gelişimindeki rolü anne-babalara anlatılmalıdır.

Yapılacak araştırmalara d6n6k 6neriler;

1. Bu araştırma k6çük bir çalışma grubu ile yapılmıştır. Benzer araştırmalar daha b6y6k çalışma grupları ile yapılabilir.

2. Çocukların bağlanma davranışlarının gelişimiyle ilgili boylamsal çalışmalar yapılabilir. Okul ve ergenlik d6nemi boyunca bağlanma davranışlarının sabitliği ya da değişimi incelenebilir.

3. Bu araştırmada yer almayan bakım veren kurumlarda bakım alan çocuklar da araştırmaya dahil edilip, ev bakımı ve kurum bakımı arasındaki farklıklar ya da benzerlikler araştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. S. (1967). **Infancy in Uganda: Patterns of Attachment Behavior**. 13 Mayıs 2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/pdf/mda_uganch20.pdf
- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object Relations, Dependency, An Attachment; A Teoretical Review of The Infant-Mother Relationship. **Child Development**, 969-1025.
- Ainsworth M. D. S. (1970). **Criteria For Classification Of One-Year Olds In Terms Of The Balance Between Exploratory and Attachment Behavior At Home**, 13 Mayıs 2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/pdf/mda_home_sb.pdf
- Ainsworth M. D. S. (1988). **On Security**, 05 Haziran2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/pdf/mda_security.pdf
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment Beyond Infancy. **American Psychologist**, 44, 709-716.
- Ainsworth, M. D. S. ve Bowlby, J. (1991). An Ethological Approach To Personality Development. **American Psychologist**, 46, 333-341.
- Ainsworth, M. D. S. ve Marvin, R. S. (1995). On the Shaping of Attachment Theory and Research: An Interview with Mary D.S. Ainsworth. **Monographs of the Society for Research in Child Development**, 60(2/3), 3-21.
- Ainsworth M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall S. (1978). **Pattern Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation**. Hillsdale, Nj: Erlbaum.

- Arslan, E. (2008). Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Barglow, P., Vaughn, B. E. ve Molitor, N. (1987). Effects of Maternal Absence Due to Employment on Quality of Infant-Mother Attachment in a Low-Risk Sample. **Child Development**, 58(4), 945-954.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of A Four-Category Model. **Journal Of Personality And Social Psychology**, 61, 226-244.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2003). **Developing Child**. Houston Community College System.
- Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. **Child Development**, 55(1), 83-96.
- Belsky, J., Rovine, M. ve Taylor, D. G. (1984). The Pennsylvania Infant and Family Development Project, III: The Origins of Individual Differences in Infant-Mother Attachment: Maternal and Infant Contributions. **Child Development**, 55(3), 718-728.
- Belsky, J. ve Rovine, M. (1988). Nonmaternal Care in the First Year of Life and Security of Infant-Parent Attachment. **Child Development**, 59(1), 157-167.
- Belsky J. ve Cassidy J. (1994). **Attachment: Theory and Evidence**. In M. L. Rutter, D. F. Hay ve S. Baron-Cohen (Eds), *Development Through Life: A Handbook for Clinicians* Oxford, England: Blackwell. 373-402
- Benoit, D. ve Parker, K. C. H. (1994). Stability and Transmission of Attachment Across Three Generations. **Child Development**, 65, 1444-1456.
- Blehar, M. C. (1974). Anxious Attachment and Defensive Reactions Associated with Day Care. **Child Development**, 45(3), 683-692.

- Block, J. (1961). **The Q-Sort Method in Personality Assessment and Psychiatric Research**. University of California, 13 Haziran 2006, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/Jack_Block_Qsort_method_book.pdf
- Bowlby, J. (1973). **Attachment And Loss: Vol.2. Separation**. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). **Attachment And Loss: Vol. 3. Loss**. New York: Random House.
- Bowlby, J. (1982). **Attachment And Bowlby: vol. 1. Attachment (2. Basım)**. New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1985). Attachment Theory: Retrospect and Prospect. I. Bretherton ve E. Waters (Eds) Growing Points of Attachment Theory and Research. **Monographs of the Society for Research in Child Development, 50, (1/2), 3-35.**
- Bretherton, I. (1990). Communication Patterns, Internal Working Models, And The Intergeneratioanal Transmission Of Attachment Relations. **Infant Mental Health Journal, 11, 237-467.**
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby And Mary Ainsworth. **Development Psychology, 28, 759-775**
- Bretherton, I (2003). **Mary Ainsworth: Insightful Observer And Courages Theoritician**. To Appear in G. A. Kimble and M. Werheimer (Editörler), Portraits Of Pineers In Psychology (vol. 5). Hillsdale, NJ: Erlbaum, 03 Mayıs 2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/pdf/mda_inge.pdf
- Bretherton, I. (1995). A Communication Perspective on Attachemnt Relationships and Internal Working Models. **Monographs of the Society for Research in Child Development, 60 (2/3), 310-329.**

- Bretherton, I., Biringen, Z., Ridgeway, D., Maslin, C. ve Sherman, M. (1989). Attachment: The Parental Perspective. **Infant Mental Health Journal**, 10(3).
- Burger, J. M. (2006). **Kişilik**. Kaknüs Yayınları.
- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. **Journal of Personality and Social Psychology**, 58(4), 644-663.
- Collins, N. L. (1996). Working Models of Attachment: Implications for Explanation, Emotion, and Behavior. **Journal of Personality and Psychology**, 71(4), 810-832.
- Cooper, M. L., Shaver F. R. ve Collins, N. L. (1998). Attachment Styles, Emotion Regulation, and Adjustment In Adolescence. **Journal Of Personality and Social Psychology**, 74(5), 1380-1397.
- Cozzarelli, C., Sümer, N. ve Major, B. (1998). Mental Models of Attachment and Coping With Abortion. **Journal of Personality and Social Psychology**, 74(2), 453-467.
- Crittenden, P. M. (1990). Internal Representational Models of Attachment Relationships. **Infant Mental Health Journal**, 11(3), 259-277.
- Crowell, J. A. ve Feldman, S. S. (1988). Mothers' Internal Models of Relationships and Children's Behavioral and Developmental Status: A Study of Mother-Child Interaction. **Child Development**, 59, 1273-1285.
- Crowell, J. A. ve Feldman, S. S. (1991). Mothers' Working Models of Attachment Relationships and Mother and Child Behavior During Separation and Reunion. **Developmental Psychology**, 27, 597-605.
- Crowell, J. A. ve Treboux, D. (1995). A Review of Adult Attachment Measures: Implications for Theory and Research. **Social Development**, 4, 294-327.

- Cüceloğlu, D. (1998). **İnsan ve Davranışı**. Remzi Kitabevi.
- Denham, S. A. (2005). Assessing Social-Emotional Development in Children From a Longitudinal Perspective for the National Children's Study. Social-Emotional Compendium of Measures. Prepared for the National Children's Study by Battelle Memorial Institute, 11 Mayıs 2007, <http://www.nationalchildrensstudy.gov/research/reviewsreports/Pages/Social-Emotional-Compendium-of-Measures-Spring-2005.pdf>
- Egeland, B. ve Heister, M. (1995). The Long Term Consequences of Infant Day-Care and Mother-Infant Attachment. **Child Development**, 66(2), 474-485.
- Eiden, R. D. (1992). Maternal Working Models Of Attachment, Social Ecology, And The Parent-Child Relationship. Doctoral Dissertation, University Of Maryland, United States -- Baltimore. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 9304281).
- Feeney, J. D. ve Noller, P. (1990). Attachment Style as a Predictor of Adult Romantic Relationships. **Journal of Personality and Psychology**, 58(2), 281-291.
- Feeney, J. D. ve Noller, P. (1996). **Adult Attachment**. SAGE Publications.
- Feeney, J. D. (1998). **Adult Attachment and Relationship-Centered Anxiety Responses to Physical and Emotional Distancing**. In Jeffrey A. Simpson W. Steven Rholes (editörler). Attachment Theory and Close Relationships. The Guilford Press New York-London.
- Fonagy, P., Steele, H. ve Steele, M. (1991). Maternal Representations of Attachment during Pregnancy the Organization of Infant-Mother Attachment at One Year of Age. **Child Development**, 62(5), 891-905.
- Fonagy, P.(1999). **Transgenerational Consistencies of Attachment: A New Theory**. Paper to the Development and Psychoanalytic Discussion Group, American Psychoanalytic Association Meeting, Washington DC, 22 Aralık 2005, <http://www.psychematters.com/papers/fonagy2.htm>

- Goossens, F. A. ve IJzendoorn, M. H. v. (1990). Quality of Infants' Attachments to Professional Caregivers: Relation to Infant-Parent Attachment and Day-Care Characteristics. **Child Development**, 61(3), 832-837.
- Güngör, D. (2000). Bağlanma Stillerinin Ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Hamarta, E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon Ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Hamilton, C.E. (2000). Continuity and Discontinuity of Attachment from Infancy Through Adolescence. **Child Development**, 71, (No.3), 690-694.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). Conceptualizing Romantic Love As An Attachment Process. **Journal Of Personality And Social Psychology**, 52, 511-524.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. **Psychological Inquiry**, 5(1), 1-22.
- Hetherington, E. M., Parke, R. D. (1979). **Child psychology A Contemporary Viewpoint**.
- Hill, P. K. (1997). Maternal and Infant Factors Related to the Security of the Infant-Mother Attachment Relationship When Considering Employed and Stay-At-Home Mothers. Doctoral Dissertation, University of Southern California, United States -- Los Angeles. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 9816030).
- Hortaçsu, N. (2003). **İnsan İlişkileri**. İmge Kitabevi Yayınları.

- İmamoğlu, S. (2003). Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Jump, V. K. (1998). Effects of Infant Massage on Aspects of the Parent-Child Relationship: An Experimental Manipulation. Doctoral Dissertation, Utah State University. United States – Logan-Utah. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 9926527).
- Karen, R. (1990). **Becoming Attached**: The Atlantic Monthly, 23 Temmuz 2007, <http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/karen.pdf>
- Kart, M. (2002). Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yapılan Bir Çalışma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Kayahan, A. (2002). Annelerin Bağlanma Stilleri Ve Çocukların Algıladıkları Kabul Ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı İle İlişkileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Kobak, R. R. ve Sceery, A. (1988). Attachment In Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, And Perceptions Of Self And Others. **Child Development**, 59, 135-146.
- Konyalıoğlu, P. A. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal İlişki Bağlanma Tarzları ile Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniverstesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koren-Karie, N. (2001). Mothers' Attachment Representations and Choice of Infant Care: Center Care vs. Home. **Infant and Child Development**, 10, 117-127.

- Lay, K., Waters, E., Posada, G. ve Ridgevay, D. (1995). Attachment Security, Affect Regulation, And Defensive Responses To Mood Induction. In E. Waters, B. Vaughn, G. Posada, And K. KOno-Ikemura (Editörler). Caregiving, Cultural, And Cognitive Perspectives On Secure-Base Behavior And Working Models. New Growing Points Of attachment Theory and Research. **Monographs Of The Society For Research In Child Development**, 60, 179-196.
- Levy, K. N., Blatt, S. J., Shaver ve Phillip R. (1998). Attachment Styles and Parental Representations. **Journal of Personality and Social Psychology**, 74(2), 407-419.
- Lieberman, A. F. (1977). Preschoolers' Competence with A Peer: Relations with Attachment and Peer Experience. **Child Development**, 48(4), 1277-1287.
- Main, M., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in Infancy, Childhood, And Adulthood: A Move To The Level Of Representation. **Monographs Of The Society For Research In Child Development**, 50, 66-104.
- Martin, J. A. (1981). A Longitudinal Study of the Consequences of Early Mother-Infant Interaction: A Microanalytic Approach. **Monographs of the Society for Research in Child Development**, 46 (3/A), 1-58.
- Matas, L., Arend, R. A. ve Sroufe, L. A. (1978). Continuity Of Adaptation In The Second Year: The Relationship Between Quality Of Attachemnt And Later Competence. **Child Development**, 49, 547-556.
- NICHD Study of Early Child Care Research Network. (1997a). The Effects of Infant Child Care on Infant-Mother Attachment Security: Results of the NICHD Study of Early Child Care. **Child Development**, 68(5), 860-879.
- NICHD Study of Early Child Care Research Network. (1997b). Familial Factors Associated with the Characteristic of Nonmaternal Care for Infants. **Journal of Marriage and the Family**, 59(2), 389-408.

- Pamir-Arıkoğlu, A. A. (2002). Attachment Styles and Social –Emotional Adjustment in Turkish College Students. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Yezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Park, K. A. ve Waters, E. (1989). Security of Attachment and Preschool Friendships. **Child Development**, 60(5), 1076-1081.
- Pederson, D. R., Moran, G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K. ve Acton, H. (1990). Maternal Sensivity and the Security of Infant-Mother Attachment: A Q-Sort Study. **Child Development**, 61(6), 1974-1983.
- Pietromonaco, P. R. ve Barrett, L. F. (2000). The Internal Workind Models Concept: What Do We Really Know About the Self in Relation to Others? **Review of General Psychology**, 4(2), 155-175.
- Pitterle, P. (2003). The Relationship Between Attachment and Social-Emotional Adaptation and Self-Esteem in the Preschool Years. Doctoral Thesis, Illinois Institute of Technology, United States – Chicago. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 3130092).
- Posada, G., Jacobs, A., Carbonell, O. A., Alzate, G., Bustamante, M. R. ve Arenas, A. (1999). Caregiving And Security (Running Head). Maternal Care and Attachment Security in Ordinary and Emergency Contexts. **Developmental Psychology**, 35(6), 1379-1388.
- Posada, G., Carbonell, O. A, Alzate, G. ve Plata, S. J. (2004). Through Colombian Lenses: Etneographic and Conventional Anayses of Maternal Care and Their Associations with Secure Base Behavior. **Developmental Psychology**, 40(4), 508-518.
- Ragozin, A. S. (1980). Attachment Behavior of Day-Care Children: Naturalistic and Laboratory Observations. **Child Development**, 51, 409-415.

- Reed, J. E. (1998). Mature Adults' Attachment Styles In Childhood And In Adulthood
Doctoral Dissertation, Universtiy Of California, United States – California.
ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No.1391666).
- Richters, J. E. ve Waters, E. (1991). **Attachment And Socialization: The Positive Side of Social Influence.** In Lewis, M., & Feinman, S. (Editörler), Social Influences and Socialization In Infancy. NY: Plenum Press. 185-214.
- Ricks, M. H. (1985). The Social Transmission of Parental Behavior: Attachment Across Generations. **Monographs of the Society for Research in Child Development**, 50 (1/2), 211-227.
- Sagi A., IJzendoorn, M. H. v., Aviezer, O., Donnell, F., Koren-Karie, N., Joels, T. ve Harel, Y. (1995). Attachment in a Multiple-Caregiver-Infant Environment: The Case of the Israeli Kibbutzim. **Monographs of the Society for Research in Child Development**, 60 (2/3).
- Saymaz, İ. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Seven, S. (2006). 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Shaver, P. R. ve Fraley, R. C. (2000). Attachment Theory and Caregiving. **Psychological Inquiry**, 11(2), 109-114.
- Shulman, S., Becker, A. ve Sroufe, L. A. (1999). Adult-Child Interactions as Related to Adult's Family History and Child's Attachment. **International Journal of Behavioral Development**, 23(4), 959-976.
- Simpson, J. A. (1990). Influence Of Attachment Styles On Romantic Relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**, 59(5), 971-980.

- Sroufe, L. A. ve Waters E. (1977). Attachment As An Organizational Construct. **Child Development**, 48, 1184-1199.
- Sroufe, L. A. (1985). Attachment Classification from the Perspective of Infant-Caregiver Relationships and Infant Temperament. **Child Development**, 56(1), 1-44.
- Stifter, C. A., Coulehan, C. M. ve Fish, M. (1993). Linking Employment to Attachment: The Mediating Effects of Maternal Separation Anxiety and Interactive Behavior. **Child Development**, 64, 1451-1460.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Karşılaştırma. **Türk Psikoloji Dergisi**, 14 (43), 35-62.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. **Türk Psikoloji Dergisi**, 21(57), 1-22.
- Turner, P. J. (1991). Relations Between Attachment, Gender, and Behavior With Peers In Preschool. **Child Development**, 62(6), 1475-1488.
- Vaughn, B. E., Egeland, B., Sroufe, L. A. ve Waters, E. (1979). Individual Differences in Infant-Mother Attachment at Twelve and Eighteen Months: Stability and Change in Families under Stres. **Child Development**, 50(4), 971-975.
- Vaughn, B. E., Gove, F. L. ve Egeland, B. (1980). The relationship between Out-of-Home Care and Quality of Infant-Mother Attachment in an Economically Disadvantaged Population. **Child Development**, 51(4), 1203-1214.
- Vaughn, B. E. ve Waters, E. (1990). Attachment Behavior at Home and in the Laboratory: Q-Sort Observations and Strange Situation Classification of One-Year Olds. **Child Development**, 61(6), 1965-1973.
- Yanbastı, G. (1996). **Kişilik Kuramları**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Wartner, U. G., Grossman, K., Fremmer-Bombik, E. ve Suess, G. (1994). Attachment Patterns at Age Six in South Germany: Predictability from Infancy and Implications for Preschool Behavior. **Child Development**, 65(4), 1014-1027.
- Waters, E. (1978). The Reliability and Stability of Individual Differences in Infant-Mother Attachment. **Child Development**, 49, 483-494.
- Waters, E. (1981). **Traits, Behavioral Systems, And Relationships: Three Models Of Infant-Adult Attachment. Behavioral Development.** Cambridge University Press. 621-650.
- Waters, E. ve Deane, K. E. (1985). Defining and Assessing Individual Differences in Attachment Relationships: Q-Methodology and the Organization of Behavior in Infancy Early Childhood. **Monographs of the Society for research in Child Development**, 50(1/2), 41-65.
- Waters, E. (1987). Attachment Q-Set (Version 3), 10 Nisan 2006, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/aqs_items.
- Waters, E. ve Cummings, M. (2000). A Secure Base From Which To Explore Close Relationships. **Child Psychology**, Special Millennium Issue, 15 Temmuz 2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/waters_cummings.pdf
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D. ve Crowell, J. ve Albersheim, L. (2000). Attachment Security In Infancy And Early Adulthood: A Twenty-Year Longitudinal Study. **Child Development**, 71, 684-689.
- Waters, E., Hamilton, C. E. ve Weinfield, N. S. (2000). The Stability of Attachment Security from Infancy to Adolescence and Early Adulthood: General Introduction. **Child Development**, 71, (3), 678-683.
- Waters, E., Crowell, J., Elliot, M., Corcoran, D. ve Treboux, D. (2002). Bowlby's Secure Base Theory And Social / Personality Psychology Of Attachment

- Styles: Work (s) In Progress. **Attachment And Human Development**, 4, 230-242.
- Waters, E. (t. y.). Assessing Secure Base Behavior and Attachment Security Using the Q-Sort Method, 05 Mayıs 2006, http://www.Psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/aqs_method.html
- Waters, E. ve Beauchaine, T. P. (2003). Are There Really Patterns Of Attachment? Theoretical and Empirical Perspectives. **Development Psychology**, 08 Temmuz 2007, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/fraley_comment.pdf
- Waters, T. (2004). Learning To Love: From Your Mother's Arms To Your Lover's Arms. **Voice of the University of Toronto**, 30, (19)
- Weinfield, N. S., Sroufe, L. A. ve Egeland, B. (2000). Attachment from Infancy to Early Adulthood in a High-Risk Sample: Continuity, Discontinuity, and Their Correlates. **Child Development**, 71(3), 695-702.
- Weinfield, N. S., Whaley, G. J. L. ve Egeland, B. (2004). Continuity, discontinuity, and Coherence in Attachment From Infancy to Late Adolescence: Sequelae of Organization and Disorganization. **Attachment & Human Development**, 6, 73-97.
- Wheeler, C. (2003). Temperament & parent-Child Interaction In Infancy: Contributions to Attachment Security. Doctoral Thesis, Faculty of Pacific Graduate School of Psychology, United States – California. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. 3106442).
- Wood, J. J., Emmerson, N.A. ve Cowan, P.A. (2004). Is Early Attachment Security Carried Forward Into Relationships with Preschool Peers? **The British Journal of Developmental Psychology**, 22, 245.

Ziegenhain, U. ve Jacobsen, T. (1999). Assessing Children's Representational Attachment Models: Links to Mother-Child Attachment Quality in Infancy and Childhood. **The Journal of Genetic Psychology**, 160, 22.

EKLER

BAĞLANMA Q-SETİ VERSİYON 3
(ATTACHMENT Q-SET)

- 1 – Çocuk annesi istediğinde oyuncaklarını ve diğer nesnelere onunla kolayca paylaşır veya onun tutmasına izin verir.
- 2 – Çocuk oyun sonrası anneye geri döndüğünde, bazen nedensiz yere mızızlık (huysuzluk) eder.
- 3 – Üzülduğünde (keyfi kaçtığında) veya incindiğinde, çocuk anneden ziyade diğer yetişkinlerin rahatlatma girişimlerini kabul eder.
- 4 – Çocuk, oyuncaklarına ve ev hayvanlarına karşı dikkatli ve yumuşak huyludur.
- 5 – Çocuk nesnelere (oyuncak vb.) çok insanlarla ilgilenir.
- 6 – Çocuk annenin yanındadır ve oynamak istediği bir şeyi görür, anneyi ona doğru çekmeye çalışır veya mızızlanır (huysuzlanır).
- 7 – Çocuk birçok farklı insana kolayca güler ve gülümser.
- 8 – Çocuk ağladığında zorla ağlar.
- 9 – Çocuk çoğu zaman rahat ve coşkuludur.
- 10 – Annesi yatağına yatırdığında sıklıkla ağlar ve yatmamak için direnir.
- 11 – Annesi yapmasını istememesine rağmen, sıklıkla onu kucaklar ve ona sarılır.
- 12 – Çocuk, başlangıçtaki ürkekliği ve utangaçlığı kolayca üstünden atar.
- 13 – Çocuk annesinin yanından ayrılmasına üzülür, sinirlenebilir ancak ağlamaz.
- 14 – Çocuk oynayacak yeni bir şey bulduğunda onu, ya annesine getirir ya da annesini oyuncuğun yanına götürür.
- 15 – Çocuk yeni insanlarla konuşmaya isteklidir, onlara oyuncaklarını gösterir ya da annesi yapmasını isterse onlara ne yapabileceğini gösterir.
- 16 – Çocuk, oynamak için oyuncak bebekleri, hayvanları seçer.

- 17 –Çocuk yetişkinlere karşı ilgisini yetişkinler onu rahatsız edecek bir şey yaptığında hemen kaybetmektedir.
- 18 – Çocuk annenin önerilerini önemser ve yerine getirir.
- 19 – Anne çocuktan ona bir şey getirmesini ve vermesini istediğinde çocuk reddeder.
- 20 – Çocuk vurma, çarpma, düşme, korkutma gibi davranışları önemsemez.
- 21 – Çocuk evin içerisinde oynarken annesinin nerede olduğunu takip eder.
- 22- Çocuk oyuncak bebeklere, evcil hayvanlara, bebeklere sevgi gösteren bir aile gibi davranır.
- 23 – Annesi ailenin diğer üyeleri ile oturduğunda veya onlara ilgi gösterdiğinde, çocuk annenin ilgisini (sevgisini) kendine çekmeye çalışır.
- 24 – Anne sert bir şekilde konuşursa veya çocuğa sesini yükseltirse, çocuk buna üzülür veya utanır.
- 25 – Çocuk annesinin görüş alanının dışında bir yerde oynarken onun izini kaybettiğinde rahattır.
- 26 – Çocuk, anne onu evde bakıcıyla, babasıyla veya büyük anne-babayla bıraktığında ağlar.
- 27 – Çocuk, annesi onu kızdırdığında bağırır.
- 28 – Çocuk annesinin kucağında olmaktan hoşlanır.
- 29 – Bazı zamanlarda çocuk bir şeylere öyle dalar ki insanlar onunla konuşurken onları duymuyor gibi görünür.
- 30 – Çocuk oyuncaklara kolayca sinirlenir.
- 31 – Çocuk annenin dikkatinin merkezinde olmak ister. Anne meşgulse veya başkası ile konuşuyorsa, çocuk onların konuşmalarını engeller.
- 32 – Anne hayır dediğinde veya onu cezalandırdığında, çocuk olumsuz davranmayı bırakır (en azından o an için). (İkinci defa söylenmemeli.)

- 33 – Çocuk bazen annesine (kucaktan) bırakılmak istediği sinyalinini (izlenimini) verir ve sonra bundan rahatsız olur. Tekrar kucağa alınmak ister.
- 34 – Annenin ayrılması ile ilgili çocuk sinirlenmişse (alt üst olmuşsa) olduğu yerde oturur ve ağlar. Arkasından gitmez.
- 35 – Çocuk annesinden bağımsız kendi kendine oynamayı tercih eder; oynamak istediğinde anneden rahatça ayrılabilir.
- 36 – Çocuk keşfetmelerinde anneyi güven temeli olarak kullanan örüntüler gösterir. Oynamak için dışarı çıkar; geri döner veya annesine yakın oynar; tekrar oynamak için dışarı çıkar.
- 37 – Çocuk çok aktiftir. Sürekli çevrede gezinir. Aktif oyunları sessiz olanlara tercih eder.
- 38 – Çocuk annesine karşı talep kar ve sabırsızdır. İstedini alıncaya kadar yaygarayı koparır ve ısrar eder.
- 39 – Çocuk, annesinden uzakta veya yalnız oyuncakları ile oynarken çoğunlukla ciddiştir.
- 40 – Çocuk yeni objeleri ve oyuncakları detaylı bir şekilde inceler. Onları farklı şekilde kullanmaya çalışır.
- 41 – Annesi çocuğa, oyunda onun önerilerini takip etmesini söylediğinde, çocuk bunu yapar.
- 42 – Anne sinirlendiğinde çocuk bunu fark eder, sessiz olur veya kendisi de sinirlenir. Onu rahatlatmaya çalışır, Sorunun ne olduğunu sorar.
- 43 – Çocuk anneye yakın durur veya ona gerekenden çok yakınlaşır.
- 44 – Çocuk annesinin onu kucaklamasını ona sarılmasını ister ve bundan hoşlanır.
- 45 – Çocuk müzikle birlikte dans etmekten ve şarkı söylemekten hoşlanır.
- 46 – Çocuk tökezlemeden, düşmeden yürür ve koşar.

- 47 – Anne yüksek sesle çocuğu severek oyuna davet ederse, çocuk bundan hoşlanır veya oynarken havaya sıçratılmayı sever.
- 48 – Çocuk yeni yetişkinlerle eşyalarını paylaşır, dokunmalarına izin verir.
- 49 – Evde yeni insanlar olduğunda utangaç bir gülümsemeyle anneye koşar.
- 50 – Eve misafir geldiğinde çocuğun ilk tepkisi görmezden gelmek veya kaçınma olur, (sonunda onlara alışsa bile).
- 51 – Çocuk misafirlerle oynarken onların kucağına çıkmayı sever.
- 52 – Çocuk küçük nesnelere tutmada ve küçük şeyleri bir araya koymada sorun yaşar.
- 53 – Annesi çocuğu kaldırırken çocuk ayaklarını onun çevresine sarar veya ellerini onun omzuna koyar.
- 54 – Annesi çocuğa bir şeyde yardım etmeye çalışırken çocuk annesinin etkinliklerine karışmasını (müdahale etme) beklemiş gibi davranır.
- 55 – Çocuk annesinin davranışlarını seyrederek ve bazılarını model alır.
- 56 – Bir etkinlik zor görüldüğünde çocuk utanır veya ilgisini kaybeder.
- 57 – Çocuk rahat ve çoğu zaman korkusuzdur.
- 58 – Çocuk eve gelen yetişkin misafirlerle ilgilenmekten çok, kendi etkinlikleri uğraşır.
- 59 – Çocuk bir etkinliği veya oyunu bitirdiğinde annesine dönmeden ilgilenecek başka bir etkinlik bulur.
- 60 – Anne çocuğu daha önce korkutan şeylerin onu incitmeyeceğine ikna ederse (güveni kazanırsa) çocuk onlara yaklaşacaktır.
- 61 – Annesiyle kaba bir şekilde oynar. Oyun sırasında vurur, tırnaklar veya ısırır (anneyi incitmek amacıyla olması gerekmiyor).
- 62 – Çocuk mutlu bir ruh halindeyse, bütün gün böyle kalma olasılığı yüksektir.

63 – Bir şeyleri kendisi denemeden önce, kendisine birinin yardım etmesini sağlamaya çalışır.

64 – Oynarken çocuğun annesinin üzerine tırmanmaktan (kucağına çıkmaktan) hoşlanır.

65 – Anne çocuğun etkinliği değiştirmesini istediğinde (onun etkinliğini değiştirdiğinde) çocuk kolayca sinirlenir (Yeni etkinlik çocuğun sevdiği etkinlik olsa bile).

66 – Çocuk eve gelen yetişkin misafirlere çabuk alışır, onları sever ve onlarla arkadaş olur.

67 – Evde misafir olduğunda çocuk onların kendine zaman ayırmasını (ilgilenmesini) ister.

68 – Ortalamada, çocuk anneden daha aktif bir insandır.

69 – Nadiren anneden yardım ister.

70 – Annesi odaya girdiğinde çocuk annesini büyük bir gülümseme ile karşılar (Ona oyuncaklarını gösterir veya “merhaba anne” der).

71 – Annenin kucağında tutulursa (olursa), çocuk ağlamayı keser ve korkmanın ve öfkelenmenin ardından tekrar kendine gelir.

72 - Misafirler (ziyaretçi gözlemci) çocuğun yaptığı bir şeye gülerse veya onaylarsa, çocuk onu tekrar tekrar yapar.

73 – Çocuğun sarılacak oyuncakları veya güvenlik battaniyesi (emzik, battaniye, oyuncak gibi şeyleri yatarken yanına alıyor mu?) vardır ve bunları taşır, yatağa götürür veya sinirlendiğinde tutar.

74 – Çocuğun istediğini anne yapmadığında çocuk anne onu artık hiç yapmayacakmış gibi davranır.

(Huysuzlanır, öfkelenir, başka etkinliklere yönelir)

75 – Evde anne odanın dışına çıktığında çocuk sinirlenir veya ağlar.

- 76 – Bir seçme şansı verildiğinde çocuk yetişkinlerden çok oyuncaklarla oynamayı tercih eder.
- 77 – Anne çocuktan bir şey yapmasını istediğinde, çocuk bunu hemen anlar (uyabilir veya uymayabilir).
- 78 – Çocuk ailesinin veya büyük anne-babasının dışındaki insanlar tarafından kucaklanmaktan, sarılmaktan hoşlanır.
- 79 – Çocuk annesine kolayca sinirlenir.
- 80 – Bazı şeyler riskli veya tehdit edici görüldüğünde çocuk annesinin yüz ifadelerini bilgi kaynağı olarak kullanır.
- 81 – Çocuk annesine istediğini yaptırtmak için ağlar.
- 82 – Çocuk oyun zamanının büyük bir bölümünü sevdiği birkaç oyuncacı veya etkinlikle geçirir.
- 83 – Çocuk sıkıldığında bir şeyler yapmak için annesine gider.
- 84 – Çocuk evde temiz olma konusunda en azından biraz çaba harcar.
- 85 – Yeni etkinlikler ve oyuncaklar çocuğa oldukça çekici gelir.
- 86 – Çocuk annesinin onu taklit etmesini sağlamaya çalışır veya annesi onu taklit ettiğinde, çok çabuk fark eder ve bundan hoşlanır.
- 87 – Anne çocuğun yaptığı bir şeye gülerse veya onu onaylarsa, çocuk onu tekrarlayacaktır.
- 88 – Bir şey çocuğu sinirlendirdiğinde, olduğu yerde kalır ve ağlar.
- 89 – Bir şeyle oynarken çocuğun yüz ifadeleri güçlü ve belirgindir.
- 90 – Anne çok uzağa giderse, çocuk onu takip eder, oyununu onun gittiği yerde kurar.

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ
(RELATIONSHIP SCALES QUESTIONNAIRE)

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Beni hiç

Beni kısmen

Tamamıyla

tanımlamıyor

tanımlıyor

beni tanımlıyor

1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	1	2	3	4	5	6	7
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	1	2	3	4	5	6	7
7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.	1	2	3	4	5	6	7
8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9. Yalnız kalmaktan korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
11. Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
12. Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Başkalarının bana çok yaklaşması beni endişelendirir.	1	2	3	4	5	6	7
14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	1	2	3	4	5	6	7

15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
16. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	1	2	3	4	5	6	7
17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	1	2	3	4	5	6	7
18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzumu bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.	1	2	3	4	5	6	7
19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
20. Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
22. Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
23. Terk edilmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5	6	7
25. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
29. Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler.	1	2	3	4	5	6	7
30. Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.	1	2	3	4	5	6	7

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Çocuk Cinsiyet: **K** ( ) **E** ( )

Eğitim Durumu: **İlkokul/İlköğretim** ( ) **Ortaöğretim** ( ) **Lisans** ( )

Annenin Çalışıp-Çalışmama Durumu: **Evet** ( ) **Hayır** ( )

Çocuğa Bakım Veren: **Anne** ( ) **Kurum** ( ) **Bakıcı** ( )